Приложение № 2 към Условията за кандидатстване

СТРАТЕГИЯ ЗА ВОМР **(ЗАДЪЛЖИТЕЛНИ ЕЛЕМЕНТИ)** **шрифт Times New Roman 12, междуредие 1,15**	
1. Географски район и население, обхванати от стратегията за ВОМР ***(не повече от 2 страници)***	
1.1. Информация за територията и населението на МИГ:	
- Списък на общините, обхванати от МИГ;	- община Стамболово - община Кърджали – 54 населени места
- Списък на населените места, обхванати от МИГ;	- **Община Стамболово (всички 26 населени места):** с. Балкан, с. Бял кладенец, с. Воденци, с. Войводенец, с. Гледка, с. Голобрадово, с. Голям извор, с. Долно Ботево, с. Долно поле, с. Долно Черковище, с. Жълти бряг, с. Зимовина, с. Кладенец, с. Кралево, с. Лясковец, с. Маджари, с. Малък извор, с. Поповец, с. Пчелари, с. Пътниково, с. Рабово, с. Светослав, с. Силен, с. Стамболово, с. Тънково и с. Царева поляна. - **Община Кърджали (54 от общо 118 населени места):** Бащино, Бели пласт, Болярци, Бяла поляна, Бялка, Висока поляна, Гняздово, Горна крепост, Гъсково, Добриново, Долище, Долна крепост, Иванци, Жинзифово, Звиница, Зимзелен, Звезделина, Звезден, Калоянци, Кокиче, Конево, Крин, Люляково, Майсторово, Миладиново, Мост, Мургово, Мъдрец, Невестино, Орешница, Панчево, Перперек, Повет, Пропаст, Рудина, Рани лист, Седловина, Сестринско, Скалище, Соколяне, Страхил войвода, Стремово, Стремци, Сватбаре, Солище, Скърбино, Сипей, Татково, Три могили, Черешица, Черньовци, Чифлик, Широко поле и Ястреб.
- Брой жители на населените места, обхванати от МИГ.	Броят на жителите на населените места, обхванати от „МИГ Стамболово – Кърджали 54“ към 31.12.2020 г. по данни на Националния статистически институт е общо 21 404 души., в т.ч.: - Община Стамболово - 6 142 души; - 54 села от община Кърджали - 15 262 души.

1.2. Описание на географския район и карта на територията, обхваната от МИГ:

Територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ е разположена в югозападната част на Южния централен район /ЮЦР/. Според географското райониране на Република България община Кърджали и община Стамболово се намират в Източнородопския подрайон на Южна България.

Община Стамболово заема южната част на област Хасково и има площ от 277 km^2, а 54-те села на община Кърджали заемат североизточната част на общината и са с площ от 292,103 km^2. Общата площ на територията на МИГ Стамболово-Кърджали 54 е 568, 94 km^2. Площта на територията, обхваната от МИГ, представлява 4,99% от територията на област Хасково, а 54-те села на община Кърджали обхващат 9,10% от територията на област Кърджали. Общата територия на МИГ спрямо територията на страната е 0,51%[1].

„МИГ Стамболово – Кърджали 54“, граничи с общините: на юг с община Крумовград и останалите села на община Кърджали, на изток с община Маджарово, на север с общините Хасково и Харманли, на запад местната инициативна група граничи с другите населени места на община Кърджали.

Релефът на територията се характеризира със силно изразена разчлененост. Геоложкият строеж на релефа се характеризира с голямо разнообразие от скални комплекси и геоложки структури. Теренът на територията се прорязва от средното течение на река Арда заедно с нейните притоци. На територията на МИГ попада частично яз. „Студен кладенец“. На територията се намират значителни по размери находища на нерудни изкопаеми.

Геоложкият строеж на релефа се характеризира с голямо разнообразие от скални комплекси и геоложки структури.

Климатът в района на територията е континентално-средиземноморски, обусловен от характера на атмосферния пренос и трансформация на въздушните маси върху повърхнината на релефа.

Почвите на територията на МИГ са канелени горски, повечето дълбоко ерозирали. Срещат се и черноземни смолници. Характерни за региона са и така наречените скелетни почви, образувани от рушенето на риолитите.

Водните ресурси на територията МИГ са значителни и се формират от подземни и повърхностни водоизточници, които се захранват от валежите.

На територията на „МИГ Стамболово – Кърджали 54“ няма предприятия, които да замърсяват околната среда в региона с изключение на няколко кариери.

На територията на двете общини се намират значими **природни обекти**, част от Националната екологична мрежа. Най-голям дял заемат защитените зони по Натура 2000, следвани от зоните, обхванати от Директивата за хабитатите и Директивата за птиците. Тези територии попадат в групата на общини с висок дял на защитени зони, което подчертава необходимостта от устойчивото им управление и опазване.

Разнообразният релеф, съчетан с различните климатични влияния от континента и Средиземноморието, обуславят района на Източни Родопи като един от най-богатите на

[1] Вж. Баланс на територията, НСИ - www.nsi.bg

биоразнообразие в Европа. Част от Източните Родопи се намира на територията на „МИГ Стамболово-Кърджали“.

Подробно описание на географския район е представено в **Раздел I. Географски характеристики на територията от Социално-икономическия анализ на територията**, **Приложение № 2.2 към Формуляра за кандидатстване /ФК/.**

2. Описание на процеса на участие на общността в разработване на стратегията: ***(не повече от 3 страници)***

2.1. Описание на процеса - проведени срещи, семинари, конференции, обучения, обществени обсъждания с местната общност и описание на съответствието на стратегията с Интегрираната/ите териториална/и стратегия/и за развитие на региона/ите от ниво 2:

Описание на процеса на участие на общността в разработване на стратегията - проведени срещи, семинари, конференции, обучения, обществени обсъждания с местната общност

За привличане на местните заинтересовани страни в процеса на проучване на техните нужди и потребности, както и разработване на СВОМР, консултиране на стратегическата рамка, включените мерки, разпределението на ресурса по мерки и финансовите параметри през периода 2023-2025г. са проведени множество мероприятия и събития, както и фокусирано социологическо проучване на тема: „Проучване мотивацията и предпочитанията на заинтересованите страни за включването им в изпълнението и в мониторинга на СВОМР“ представено като Приложение № 2.1. към ФК. Проучването е извършено в периода м. март – юни 2023г. и допълнено през м. март-май 2025 г. Обект на изследването са заинтересованите страни на територията на МИГ и тяхното отношение към прилагането на подхода ВОМР на територията на МИГ „Стамболово-Кърджали 54“. В него участваха общо 100 респондента представители на различни социални групи в т.ч. предприемачи, земеделски производители представители на НПО сектора, представители на местните власти, учители и граждани. Целите му са свързани с регистрирането на проблемите и интересите на местната общност, извеждане на обобщения и препоръки относно тенденциите в развитието на територията и нагласата на местната общност и идентифициране на заинтересованите страни. Резултатите от проучването са взети предвид в анализа на нуждите, потребностите и потенциала на територията на МИГ.

Проведените събития са както следва:

- През месец август 2023 г. в с. Перперек, община Кърджали и в с. Стамболово, община Стамболово, бяха организирани **две фокус групи** с представители на местната общност за валидиране и допълване на SWOT анализа, изготвен в рамките на Социално-икономическия анализ на територията /Приложение 2.2. към ФК/, систематизирането на проблемите и потребностите на местната общност и мотивацията на заинтересованите страни от направените до момента проучвания..
- В началото на месец август 2023 г. в с. Долно Черковище, Община Стамболово и с. Мост, Община Кърджали бяха проведени **две работни срещи** с представители на местната общност. Целта на тези събития бе консултиране подготовката на СВОМР с местната общност за обсъждане мерките и програмите, които ще залегнат в Стратегията и разпределението на финансовия ресурс.
- На 07.09.2023 г. се проведоха **две обществени обсъждания** на проекта на СВОМР с представители на местната общност съответно в с. Стамболово, община Стамболово и гр. Кърджали, община Кърджали. Допълнително се проведе и **тематична дискусия за потенциално включване на допълващо финансиране по Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ с потенциални бенефициенти от територията** на МИГ, в рамките на която беше идентифициран интерес и потенциал за реализация на мерки за иновации и модернизация на предприятията извън земеделския сектор. Пред заинтересованите страни бяха представени мерките по Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“. Участниците в дискусията имаха възможност да изразят своето мнение и позиция относно възможностите за финансиране по тази програма. В крайна сметка присъстващите се обединиха около мнението, че в СВОМР на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ трябва да залегне възможност за допълващо финансиране по ПКИП, свързано с иновации по приоритетни области на ИСИС и насърчаване на прехода към кръгова и ресурсо- ефективна икономика. По време на общественото обсъждане беше представен проекта на стратегия за ВОМР, включително: резултатите от проучванията, SWOT анализа, резултати от изпълнението на предходната СВОМР, стратегическа рамка, цели и приоритети на развитие, мерки и разпределение на бюджета по тях, критерии за оценка и индикатори. Участниците имаха възможност да изразят мнение и предложения, които залегнаха в окончателния вариант на стратегията за ВОМР на МИГ. По-конкретно, от ЗС бяха дадени и включени в последствие в СВОМР следните предложения :
  - По време на общественото обсъждане бе предложено да се заложи таван на финансовия ресурс за меки мерки по мярка „Инвестиции за опазване и развитие на природните и културните ресурси /туризъм/“, които да бъде до 50 000 хил. лв. По този начин ще могат да се изпълнят повече на брой малки проекти.

Подробна информация от проведените събития е представена в Приложение № 2.1., включващо протоколи и присъствени списъци от проведените събития.

Разработеният проект на СВОМР е подложен на широко обществено обсъждане през 2023 г. Проучванията от Приложения № 2.1. и 2.2. са допълнени през 2025г. с актуални статистически данни. В резултат е извършена актуализация на проекта на СВОМР през 2025 г., който е съгласуван с местната общност на широко обществено обсъждане, както следва:

- На 27.03.2025 г. и 08.04.2025 г. бяха проведени **две работни срещи** с представители на местната общност (стопански сектор, представители на местната власт, представители на НПО сектора - читалищата и физическо лице) за обсъждане на СВОМР за периода 2023 – 2027 г. в с. Стамболово, община Стамболово и с. Конево, община Кърджали. На срещите беше обсъдена необходимостта от актуализация на двете проучвания, особено това за социално-икономическото развитие на територията. Представен беше проект на стратегическата рамка на СВОМР на МИГ „Стамболово-Кърджали 54“, която беше актуализирана спрямо версията от 2023 г. съгласно актуалните Указания за кандидатстване /УК/ по Процедура G06AFSP001-01.001. Представено беше индикативно разпределение на финансовия ресурс и основните елементи на всяка мярка от СВОМР 2023-2027г., както и допълващото финансиране от другите програми.
- На 23.04.2025г. и 24.04.2025 г. се **проведоха две обществени обсъждания** на проекта на СВОМР с представители на местната общност (стопански сектор, публичен сектор и нестопански сектор, включително читалища и физически лица) в с. Стамболово, община Стамболово и с. Перперек, община Кърджали. По време на обществените обсъждания бяха представени актуализираните данни от проведените проучвания, изводи и препоръки. Представи се стратегическата рамка на СВОМР на МИГ Стамболово-Кърджали 54, включваща всички задължителни елементи, включително цели, приоритети и мерки на стратегията. За всяка мярка бяха представени описание и цели на мярката, допустими кандидати, допустими дейности, допустими разходи, определени финансови параметри за проектите, интензитет на финансовата помощ и критерии за подбор на проектите. Представено беше разпределението на финансовия ресурс и основните характеристики на всяка мярка от СВОМР 2023-2027 г. и допълващото финансиране от другите програми.
- Последният етап от консултирането на Стратегията за ВОМР, завърши с представянето на Проект на СВОМР на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ за периода до 2027 г., консултиран широко с местната общност, на Общото събрание на МИГ.

Резултатите от всички проведени срещи и събития са взети предвид при разработването на анализите, както и на целите, приоритетите и цялостното изготвяне на СВОМР.

Подробно описание на процеса на участване на общността на територията МИГ е представено в **Раздел V. Механизми за обществено участие и включване на заинтересованите страни в разработването на СВОМР** /Приложение № 2.1 към ФК/.

Участието на местната общност в процеса на разработване и съгласуване на стратегията се извърши при спазване на следните принципи:

1) **Спазен е принципа на пълна прозрачност** на процеса на провеждане на информационната и консултативна кампания сред населението. Информация за всяко от описаните по-горе мероприятия е публикувана предварително на уеб страницата на МИГ и социалните мрежи. В допълнение с цел по-голяма прозрачност и публичност бяха подготвени и публикувани общо 4 публикации в местни медии.
2) **Спазен е принципа „отдолу-нагоре“** при разработването на стратегията, с включване на предложения от местната общност. В рамките на изброените по-горе проучвания и мероприятия бяха дадени редица мнения и предложения на участниците от местната общност, голяма част от които бяха включени в окончателния вариант на СВОМР. По-подробна информация за получените в рамките на информационната кампания и предложенията е включена в Приложение 2.2. към ФК. Едно от предложенията беше за увеличаване бюджета на мярката свързана с инвестиции в земеделските стопанства. Предложението бе той да бъде увеличен на 350 000 лева, като също с това да бъде увеличен и максималния праг за един проект – от 80 000 на 150 000 хил. лв. Предложението бе прието и включено в СВОМР.
3) Натрупаният опит на МИГ в изпълнението на СВОМР в предходния програмен период по прилагане на практика на основните **хоризонталните политики на ЕС** – равенство между половете и липса на дискриминация, принципът на равните възможности, превенция на дискриминацията, устойчиво развитие (защита на околната среда), насърчаване на заетостта и конкурентоспособността, **осигури интегрирането им в процеса на подготовка на СВОМР**:

- ✓ В процеса на консултиране, съгласуване и обсъждане на СВОМР са осигурени равни възможности за участие на цялата местна общност, независимо от раса, инвалидност, пол, възраст, сексуална ориентация, религия или други различия. Залите за провеждане на събитията, както и офисът на МИГ са с осигурен достъп за лицата с увреждания и такива лица участваха активно в процеса на подготовка на СВОМР.
- ✓ При определяне на критерии за подбор на проекти и условия за допустимост на кандидатите по мерките на СВОМР не са допускани ограничения по някакъв признак.
- ✓ СВОМР насърчава предприемаческата активност жените и младите хора, за да даде насърчи равенството в заетостта и професионалната дейност и постигане на финансова независимост, осигуряване на принос към предотвратяване на изоставането им и насърчаване задържането на младите хора на територията.

Във връзка с това са поставени съответни критерии за подбор в мерките за бизнеса.

- ✓ СВОМР подлежи на съгласуване с РИОСВ относно спазването на ЗООС. В процедурите за подбор също е заложено, че не са допустими проекти, по стратегията, които оказват отрицателно въздействие върху околната среда. Стратегията е насочена към устойчиво развитие на територията, като принципът за опазване на околната среда намира отражение чрез изискванията в планирани мерки. При мерките за бизнеса чрез критериите за подбор се дава приоритет на проекти, с които се въвеждат процеси и технологии, целящи опазването на околната среда, в т.ч. инвестиции във ВЕИ и повишаване на ресурсната и енергийната ефективност. В рамките на разработването на подробни Насоки за кандидатстване по приемите на отделните мерки, ще се залага условие всяка инвестиция да бъде съобразена и съгласувана с компетентните органи, прилагащи екологичното законодателство.
- ✓ Всички дейности, свързани с разработване на СВОМР са съобразени с изискванията за прилагане на принципа на равенство между половете, определени в Регламент (ЕС) 2021/1060, като е осигурен равен достъп на половете както в рамките на консултативната и информационна кампания, така и за етапа на прилагането й

4) В процеса на разработване и съгласуване на стратегията **са включени представители на всички групи заинтересовани лица**, идентифицирани в проучванията и анализите, в т. ч. уязвимите групи и млади хора,

Описание на съответствието на стратегията с Интегрираната/ите териториална/и стратегия/и за развитие на региона/ите от ниво 2

Всички избрани мерки в стратегията ще допринесат пряко или непряко за разгръщане на потенциала на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ и за подобряване конкурентоспособността на местната икономика и повишаване качеството на живот на населението. Стратегията за ВОМР на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ е в пълно съответствие с **Интегрирана териториална стратегия за развитие на Южен централен район** /ИТСРЮЦР/, която е част от системата от документи за планиране на пространственото развитие, регламентирани със Закона за регионалното развитие. Тя определя средносрочните цели, приоритети и перспективи за устойчиво интегрирано регионално и местно развитие на територията на съответния регион за планиране в съответствие с предвижданията на Националната концепция за регионално и пространствено развитие и другите секторни и хоризонтални политики, както и връзките му с други региони за планиране от ниво 2 в страната и в съседните държави в макрорегиона, с което има за цел да гарантира обвързаността и приноса на всяко ниво на планиране (национално, регионално, областно, местно/общинско). Съответствието на СВОМР с ИСТР на ЮЦР е както следва:

- ➢ Стратегическа цел 1 на СВОМР на МИГ „Стамболово – Кърджали“ 54 **„Подобряване на конкурентоспособността на местната икономика“**,

(включително Приоритет 1 „Развитие на земеделския сектор“ и Приоритет 2 „Развитие на неземеделския сектор и иновациите“ на тази цел) съответства и допринася за постигане на Стратегически Приоритет 1 на ИТСРЮЦР**: Засилване на конкурентните позиции на ЮЦР**, **чрез инвестиции във факторите на растеж, Специфична цел 1.1. „Иновации, технологично развитие и растеж“ и Специфична цел 1.4. „Развитие на конкурентни сектори, базирани на местните ресурси“**, чрез предвидените за изпълнение мерки, насочени към развитие на устойчиво селско стопанство, насърчаване на предприемачеството и иновациите и повишаване конкурентоспособността на местната икономика.

- Стратегическа цел 2 на СВОМР **„Развитие на инфраструктурата и обществения сектор при съхранение на човешкия потенциал“** (включително Приоритет 1 „Развитие на обществените услуги, инфраструктурата и човешките ресурси“ и Приоритет 2 „Опазване и развитие на околната среда, природните и културните ресурси“ на тази цел) **съответства и допринася за постигане на Стратегически Приоритет** 2 на ИТСРЮЦР**: „Подобряване на социалната и екологичната среда“, Специфична цел 2.1. „Подобряване на достъпа до качествени здравни, социални, културни услуги и спорт“, и Специфична цел 2.2. „Изграждане на екологосъобразна инфраструктура. Ориентиране към по-зелена, нисковъглеродна икономика“, както и Специфична цел 3.2., Цел 3.2.2. Подобряване на жизнеността на селските райони** чрез мерки за подобряване на достъпа до образование**,** развитие на инфраструктурата, основни услуги, както и опазване и развитие на околната среда и биоразнообразието, природните и културни ресурси.
- Стратегическа Цел 2 „Развитие на инфраструктурата и обществения сектор при съхранение на човешкия потенциал“ на СВОМР ще допринесе също за постигането на следните цели от ИТСРСЗР:

- Цел 3.2.3. Опазване и възстановяване на природното наследство и биологичното разнообразие
- Специфична цел 3.3. Подобряване качествата на градската и агломерационната среда
- Специфична цел 3.4. Развитие на териториалното сътрудничество

Приносът на тези цели ще бъде постигнат чрез мерките от СВОМР, насочени към подобряване на условията на живот и съхранение на природното и културно-историческо наследство (приоритети 1 и 2. от СВОМР), както и мярка „Сътрудничество и подготвителни дейности“.

- Стратегическа цел 1 и Стратегическа цел 2 на СВОМР съответстват и допринасят за постигане на Стратегически приоритет 3 на ИТСРЮЦР: „**По-балансирано териториално развитие и намаляване на неравенствата“**, чрез инвестиции за развитие, опазване и възстановяване на природното и културно наследство, опазване на околната среда и биоразнообразието, подобряване на основни услуги и инфраструктура и развитие на териториалното сътрудничество

и **чрез хоризонтална мярка „Сътрудничество и подготвителни дейности“ от СВОМР.**

За съответствието на стратегията за ВОМР на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ за периода до 2027 г. с Интегрираната териториална стратегия за развитие на Южен централен регион са **представени декларации от председателите на общинските съвети на община Стамболово и община Кърджали**, в които е декларирано, че стратегията за ВОМР е разработена въз основа на местните потребности и потенциал и съответства на политиките на национално, регионално и местно ниво.

2.2. Групи/сектори заинтересовани лица, участвали в процеса на съгласуване на стратегията:

В процеса на разработване и съгласуване на стратегията са включени **представители на всички групи заинтересовани лица, идентифицирани в проучванията и анализите**, в т. ч. уязвимите групи и млади хора. В следващата таблица е представено

Заинтересована страна
ПУБЛИЧЕН СЕКТОР
1. ***Общини*** *(в т.ч. кметства и други общински структури)*
2. ***Образователни институции*** *(училища и детски градини)*
СТОПАНСКИ СЕКТОР
3. ***Предприятия извън сектор земеделие и преработка на селскостопански продукти***
4. ***Земеделски производители и преработватели***
НЕСТОПАНСКИ СЕКТОР
5. ***Читалища и културни организации***
6. ***НПО от всички сектори, с изключение на културния сектор***
7. ***Физически лица - представители на гражданското общество, вкл. уязвими лица, младежи и др.***

групирането на заинтересованите страни по сектори.

Представителите на **всички от изброените и идентифицирани в рамките на анализите и проучванията групи заинтересованите лица взеха участие в процеса на разработване и съгласуване на стратегията, включително представители на уязвими групи и млади хора в т.ч.** в анкетни проучвания и участие в организираните събития, срещи и мероприятия.

Общият брой представители на заинтересованите страни, участвали в анкетното проучване, фокус групите, работните срещи и проведените обществени обсъждания са **230 от всички групи заинтересовани лица, идентифицирани в проучванията и анализите, в т.ч. уязвими групи и млади хора.**

- В проведените общо **четири работни срещи и две фокус групи** участваха общо **72 участника, представители на различни групи заинтересовани лица**, представители на всичките идентифицирани групи заинтересовани страни на територията на двете общини. Най-активно участие взеха представителите на

местната власт (кметове на общини и населени места, общински съветници, общински служители от общините Стамболово и Кърджали), представители и дейци от културната сфера (читалища), представителите на стопанския сектор от сферата на услугите, земеделски производители. Етническите малцинства, които доминират на територията на МИГ, участваха активно в целия процес на обсъждане и разработване на СВОМР.

- В проведените общо **четири обществени обсъждания** на проекта на СВОМР на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“, участваха общо **91 участника.** В събитията се включиха представители на местната общност: земеделски производители, кметове и заместник – кметове, представители на бизнеса извън земеделския сектор, неправителствени организации, директори на детски градини, медиатори и др.
- В проведеното **анкетно проучване** /Приложение № 1 към ФК/ са участвали общо **100 респондента** от всички сектори / групи заинтересовани страни.

В следващата таблица е обобщен броят по групи заинтересовани лица на участвалите в процеса на разработване и съгласуване на стратегията. В **Раздел V. Механизми за обществено участие и включване на заинтересованите страни в разработването на СВОМР на Приложение 2.1. към настоящата СВОМР е** представена подробна информация за отделните консултативни събития и обсъждания. Обобщено представяне на броя присъствали от всички **седем идентифицирани групи заинтересовани страни** е направено в следващата таблица:

Заинтересована страна	*Брой лица, участвали в процеса на разработване и съгласуване на СВОМР, в т.ч. в анкетно проучване и мероприятия*
ПУБЛИЧЕН СЕКТОР	
1. Общини (в т.ч. кметства и други общински структури)	80
2. Образователни институции (училища и детски градини)	11
СТОПАНСКИ СЕКТОР	
3. Предприятия извън сектор земеделие и преработка на селскостопански продукти	37
4. Земеделски производители и преработватели	66
НЕСТОПАНСКИ СЕКТОР	
Читалища и културни организации	46
6. НПО от всички сектори, с изключение на културния сектор	7

*7. **Физически лица - представители на гражданското общество, вкл. уязвими лица, младежи и др.***	16
общо, в т.ч.:	**263**
Община Стамболово	**128**
Община Кърджали	**135**

Подробна информация за участието на местната общност и всички групи заинтересовани страни е представена в Приложение № 2.1. и Приложение № 2.2, приложени към ФК, както следва:

- *Раздел V. Механизми за обществено участие и включване на заинтересованите страни в разработването на СВОМР, Приложение № 2.1 към ФК*
- *Раздел II. Представяне на общественото мнение и оценките на заинтересованите страни по отношение на подхода ВОМР и неговото приложение на територията на МИГ Стамболово-Кърджали 54, т.1. Операционализация на понятията от Проучването на мотивацията и предпочитанията на заинтересованите страни за включването им в изпълнението и в мониторинга на СВОМР, Приложение № 2.1. към ФК*
- *Раздел II. Представяне на общественото мнение и оценките на заинтересованите страни по отношение на подхода ВОМР и неговото приложение на територията на МИГ Стамболово-Кърджали 54, т.2. Анализ на резултатите от анкетното проучване, от Проучването на мотивацията и предпочитанията на заинтересованите страни за включването им в изпълнението и в мониторинга на СВОМР, Приложение № 2.1. към ФК*
- *Раздел III. Основни категории заинтересовани страни в СВОМР, т. 2. Списък на основните представители на заинтересованите страни на територията на МИГ Стамболово - Кърджали 54, от Проучването на мотивацията и предпочитанията на заинтересованите страни за включването им в изпълнението и в мониторинга на СВОМР, Приложение № 2.1. към ФК*

3. Анализ на нуждите и потенциала за развитие на територията: *(не повече от 10 страници)*

3.1. Описание на ситуацията на територията на МИГ към момента на кандидатстване:

За целите на стратегията са извършени два анализа на територията на заинтересованите приложени към СВОМР, /Приложение № 2.1. и Приложение № 2.2./, чрез които са изведени актуалните проблеми и тенденции в социално-икономическото и демографското развитие на територията и съдържат:

- Подробна информация относно географския район, природните и климатични дадености, състоянието на инфраструктурата, условията за живот и околната среда, социално-икономическите, културно-историческите и др. характеристики, както и потребностите на населението на територията, обхванатата от стратегията /Приложение № 2.2. към ФК/.
- Информация за **тенденциите в развитието на територията и потребностите на населението**. Разгледани са данни за периода 2011-2024 г., в зависимост от

наличието им от източници като НСИ, Регионален инспекторат по образование, бюрата по труда, общинските служби „Земеделие“, общините, като за целите на проучването на нуждите на образователната система и наличие/ липса на маргинализирани лица (роми) в образователните институции допълнително е събрана информация от училищата и детските градини.

- Анализът на **нуждите и потенциала за развитие на територията** обхваща двете подробни проучвания Приложения 2.1. и 2.2. към ФК, и се базира на информацията, получена чрез теренни и кабинетни проучвания, включително анкетно проучване и провеждане на срещи и мероприятия с местната общност. В рамките на анализа са включени **изводи и препоръки за развитие на територията и потребностите на населението.**
- На базата на проведените проучвания и извършените анализи е изготвен SWOT анализ, който отразява и обобщава силните и слабите страни, възможностите и заплахите на територията, съобразно извършените проучвания и анализи на територията и потребностите на населението.

В рамките на анализите са установени характеристиките и настъпилите промени и тенденциите в икономическото, социалното, демографското, инфраструктурното и културното развитие на територията на МИГ през изминалия програмен период и са анализирани **нуждите, проблемите, потребностите и тенденциите в развитието на населените места**, включени в територията на МИГ. Анализите се базират на информацията, получена от проведеното социално-икономическо проучване на територията представено в Приложение 2.2. към ФК и съдържат **изводи и препоръки за развитие на територията и потребностите на населението.**

В настоящата част са обобщени основните резултати от **проучванията относно тенденциите в развитието на територията на МИГ и потребностите на населението, както и основни изводи и препоръки за развитие:**

Демографска характеристика

Населението на територията на „МИГ Стамболово – Кърджали 54“ към **31.12.2023 г.** по данни на НСИ наброява общо **19 174 души**. От тях 6 172 живеят на територията на община Стамболово. Населението, живеещо в 54-те села на община Кърджали наброява 13 002 жители. Въпреки нарастващото население на територията на община Стамболово в периода 2015-2023 г. общо населението на територията на МИГ намалява с 501 души от 2015 (19 675) до 2023 г. (19 174) или отбелязва намаление с 2.55%. Тези данни затвърждават общата картина в областта и страната като цяло – намаляване и застаряване на населението и обезлюдяване в най-малките и отдалечени населени места.

Състоянието на раждаемостта и смъртността, от които се формира и **естественият прираст** на населението са изследвани за периода 2020 – 2023 г. индикират за **задълбочаване на демографските проблеми на територията на МИГ**. Броят на живородените деца на територията на община Стамболово варира през разглеждания период. През 2020 г. са регистрирани 46 раждания, като този брой спада до 23 през 2021г., след което се наблюдава увеличение до 45 през 2022 г. и 50 през 2023 г. Тези

колебания показват нестабилност в раждаемостта, без ясна тенденция към устойчив растеж. Броят на починалите лица остава висок през целия период, с леко намаление през 2023 г. През 2020 г. са отчетени 125 смъртни случая, като този брой нараства до 135 през 2021 г. и 133 през 2022 г., след което намалява до 96 през 2023 г. Въпреки това, смъртността продължава да надвишава раждаемостта. През целия период естественият прираст остава отрицателен, въпреки че се наблюдава тенденция към намаляване на отрицателната стойност. През 2020 г. естественият прираст е -79 души, като достига най-ниската си стойност от -112 през 2021 г. През следващите години се отчита подобрение, с - 88 през 2022 г. и - 46 през 2023 г. В началото на разглеждания периода (2020) естествения прираст на територията на община Стамболово измерен в промили е -12.86 ‰ при −7.45‰ през 2023 г. Броят на живородените на територията на община Кърджали спада през 2021 г. (най-ниска стойност), но нараства в следващите две години. През 2023 г. се отбелязва най-висок брой раждания (610), а през всичките години, с изключение на 2021, момчетата са повече от момичетата. Най-висока смъртност на територията на община Кърджали е регистрирана през 2021г., което съвпада с пика на COVID-19 пандемията. След 2021 г. смъртността намалява стабилно, като през 2023 г. е най-ниска. Мъжете умират повече от жените всяка година, което е обичайна демографска характеристика. Естественият прираст на територията на община Кърджали също е отрицателен, т.е. умират повече хора, отколкото се раждат. Най-високата стойност на отрицателен прираст е през 2021г. (-635), което корелира с високата смъртност и ниската раждаемост. През 2023 г. прирастът е най-малко отрицателен (-244), което показва подобрение в демографската ситуация. В началото на разглеждания периода (2020) естествения прираст на територията на община Кърджали измерен в промили е -4.96 ‰ при −3.77‰ през 2023 г.

За периода 2020–2023 г. и двете общини отбелязват положителен **механичен прираст,** като най-високите стойности на територията на община Стамболово и община Кърджали са регистрирани през 2023 г. съответно +535 души за Стамболово и +2008 за Кърджали.

Възрастовата структура на населението на територията на МИГ е неблагоприятна. **Коефициентът на възрастовата зависимост** е 45.2 през 2023 г. в община Стамболово (през 2019 г. неговата стойност е 36.5), при 37.7 в община Кърджали (неговата стойност през 2019 г. е 29.9). И при двете общини се наблюдава нарастване на коефициентът в периода 2019 – 2023 г. За сравнение коефициентът за страната през 2023 г. е 38.2. По-високият коефициент на възрастова зависимост показва влошаване на възрастовата структура на населението, което рефлектира върху пазара на труда, икономическия растеж и цялостното социално-икономическо развитие на територията.

Коефициентът на демографско заместване показва, че на територията на община Стамболово това съотношение за 2023 г. е 46.17 на 100, а в община Кърджали тази стойност е 58.51 на 100 души. Обезпокоителните коефициенти на демографско заместване и в двете общини, означават, че 100 излизащи от трудоспособна възраст се заместват само от 46 (в община Стамболово) или 58 (в община Кърджали) влизащи в трудоспособна, което означава че има остър дефицит на работна ръка на пазара на

труда. Това води до невъзможност пазара на труда да осигури необходимата за бизнеса работна ръка. За сравнение, данните за страната през 2023 г. са 68.7 на 100 души. Този коефициент намалява през разглеждания период (2019-2023 г.) и за двете общини. Данните за 2019 г. показват, че на територията на община Стамболово този коефициент е 62.62 на 100 души, а на територията на община Кърджали – 59.00.

Делът на хората в под трудоспособна възраст на територията и на двете общини намалява всяка изминала година, а на възрастните (над трудоспособното население) се увеличава, което е признак за демографско застаряване.

Основни характеристики и потребности за преодоляване на демографските проблеми

- *Налице е трайна тенденция за намаляване на населението и влошаване на възрастовата му структура*
- *Коефициентът на демографско заместване е нисък и създава риск от недостиг на работна сила на пазара*
- *Необходими са целенасочени мерки за хората над 55-годишна възраст за осигуряване на специализирана подкрепа за повишаване качеството им на живот.*

Пазар на труда, заетост и безработица

По данни на НСИ от преброяването през 2021 г. на територията на община Стамболово общият брой на **заетите** е 1289 или 20.19% от населението. Общо за територията на МИГ броят на заетите възлиза на около 4800 или 26% от населението. Коефициентът на заетите на територията на община Стамболово за 2021 г. е 39.8%.

По данни на НСИ на територията на община Стамболово, броят на заетите лица през 2019 г. е 470, като по-голямата част (339 души) работят в частния сектор. Най-голямата група заети е в селското стопанство – 189 човека, следвана от сектора на търговията и услугите със 111 заети лица и преработващата промишленост с 57 души. През 2020 г. заетите лица намаляват до 425, а през 2021 г. нарастват до 438. Групата на заетите в селското стопанство остава най-голяма, но намалява до 154 души. През 2022 г. заетостта на територията на общината се увеличава, като броят на заетите достига 541 души. През 2023 г. заетите лица са вече 591, което представлява устойчива тенденция на увеличаване на заетостта. Въпреки намаляването на броя на заетите в селското стопанство до 130 души, този сектор продължава да е водещ. Тази тенденция е свързана с увеличените разходи за производство и по-високите осигуровки за земеделските производители, което влияе върху заетостта в сектора. Вторият по значимост сектор е този на търговията и услугите с 115 заети, следван от преработващата промишленост с 60 заети лица. Останалите заети са разпределени в други сектори като строителство, образование и здравеопазване.
Делът на наетите в преработвателната промишленост на територията на община Стамболово се увеличава, но с колебания. Показателя отбелязва ръст от 2.9 % (от 14.2%

на 17.1%) за разглеждания период. Секторът расте, но има нестабилност – възможно поради икономически или демографски фактори, временни съкращения или сезонност на заетостта. Макар делът да е значително по-нисък, той расте, което може да е сигнал за инвестиционен интерес, стартиращи производства или програми за регионално развитие.

По данни на НСИ от преброяването броят на заетите във възрастова група 15-64 години на територията на община Кърджали през 2021 г. е 21 389, което е 29.5% дял от населението на територията на общината. Коефициентът на заетост за 2021 г. е 55.1%. *Съпоставено с пропорционалният дял на населението на 54-те села от община Кърджали през 2021 г., обхванати от МИГ, може да се направи приблизително изчисление за 3 520 брой заети от община Кърджали на територията на МИГ.*

На територията на община Кърджали наетите се увеличават с 1.3% (от 46.5% (19 072) на 47.8% (19 663) от 2019 до 2023 г.). Преработващата промишленост се явява ключов работодател на територията на общината, което я прави структуроопределящ сектор в икономиката на общината.

Въпреки понижаващия се процент на равнището на безработица стойностите по този показател остават (за община Стамболово през 2023 г. – 7.3%, а в община Кърджали – 6.09%) по-високи от средните в страната като цяло. За сравнение, равнището на безработица през 2023 г. в страна е 5.58%.

Общият брой на **регистрираните безработни лица** в общините Стамболово (164) и Кърджали (1440) през 2023 г. е 1604. *Като вземем броят на регистрираните безработни от община Кърджали и ги съпоставим с пропорционалният дял на населението на 54-те села от община Кърджали през 2023 г., обхванати от МИГ, може да се направи приблизително изчисление за приблизително 289 безработни лица от община Кърджали на територията на МИГ или 453 общо за територията на МИГ.*

По данни на НСИ за 2024 г. средногодишния брой на **трайно безработните** на територията на община Стамболово е 43 души (23.9% дял), през 2022 г. те са били 28 души (14.8% дял). Средногодишният коефициент на трайна безработица е 2. 62% (2024) докато през 2022 г. той е бил 1.23%. Средногодишния брой на трайно безработните на територията на община Кърджали за 2024 г. е 41 души (3.1% дял), през 2022 г. те са били 35 души (3% дял), а през 2023 г. – 38 души (2.9% дял). *Като вземем броят на трайно безработните от община Кърджали и ги съпоставим с пропорционалният дял на населението на 54-те села от община Кърджали през 2023 г., обхванати от МИГ, може да се направи приблизително изчисление за средногодишно 7 безработни лица от община Кърджали на територията на МИГ.* Средногодишният коефициент на трайна безработица е 0.17% (2024) докато през 2022 г. той е бил 0.12%.

В структурата на безработните лица преобладават лицата с **основно и по-ниско образование и такива без професия и квалификация.** На територията на община Кърджали по професионална квалификация - без професия и квалификация е най-голямата група (над 45% от безработните всяка година). През 2023 г. – 759 души, на територията на община Стамболово тази група също е сред най-многобройните – 125 лица през 2023г. На територията на община Кърджали основен дял от безработните са хора със средно образование (~50%). Групата с начално или ниско образование бележи

най-сериозни колебания (590 през 2023 до 383 през 2024), но остава рискова. На територията на община Стамболово данните за **образование** показват, че лицата със средно образование формират най-голям дял от регистрираните безработни (2021 г. – 125, или 68%).

Възрастните хора над 55 г. на територията на община Кърджали са стабилно висока група от безработните, с - 445 души през 2023 г. *Съпоставено с пропорционалният дял на населението на 54-те села от община Кърджали през 2023 г., обхванати от МИГ, може да се направи приблизително изчисление за 89 безработни лица на възраст над 55 г. от община Кърджали на територията на МИГ.* Тази група остава с по-високи стойности и на територията на община Стамболово (80) през 2024 г., което е характерно за повечето региони, където по-възрастните хора са по-уязвими към трудовата нестабилност.

По данни от преброяването през 2021 г., броят на **икономически неактивните** сред населението между 15 и 64 г. на територията на община Стамболово е обезпокоително висок - 1 579 души (48.8% дял измежду населението на територията на община Стамболово между 15-64 години), а това в община Кърджали е 15 171 души (39.1% дял измежду населението на територията на общината на възраст между 15-64 години). *Съпоставено с пропорционалният дял на населението на 54-те села от община Кърджали през 2021 г., обхванати от МИГ, може да се направи приблизително изчисление за 2 535 неактивни лица от община Кърджали на територията на МИГ или общо за територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ броят на неактивните лица е около 4114 души, което е около 22% от населението на МИГ.*

Безработните младежи на територията на двете общини са значително по-малко, в сравнение с групата на трайно безработните лица. Средногодишният брой на безработните под 29-годишна възраст за 2023 г. в община Стамболово е 11 души (6% дял сред всички безработни), през 2022 г. броят е същия - 11 души (5.9% дял сред всички безработни). **Средногодишният брой на безработните под 29-годишна** възраст за 2023 г. в община Кърджали е 117 души (8.9% дял сред всички безработни), през 2022 г. броят е същия - 117 души (9.9% дял сред всички безработни).

Основни потребности в областта на пазара на труда

Перспективите за разкриване на нови работни места са свързани предимно с инвестиции в малък и среден бизнес в областта на индустрията, леката промишленост и услугите. На територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ се наблюдават ***сериозни социално-икономически и демографски проблеми, които ограничават трудовата реализация на уязвимите групи****. Наблюдава се* ***трайна тенденция за висока безработица*** *на територията на МИГ, която следва да се обхване от целенасочени и взаимнодопълващи се мерки. Бизнесът отчита* ***недостиг на подготвени кадри, което изисква целенасочени мерки за активиране на неактивните лица, професионално обучение, развитие на трудови навици и специализирана подкрепа за възрастни и хора в неравностойно положение.***

Лицата над 55 години *срещат трудности в професионалното преориентиране и адаптация към динамичната трудова среда, поради което имат нужда от*

целенасочени мерки за преквалификация, адаптирано обучение и стимулиране на работодатели за наемането им. *Перспективите за разкриване на нови работни места са свързани предимно с инвестиции в малък и среден бизнес в областта на индустрията, леката промишленост и услугите.*

Образование

Образованието на територията на „МИГ Стамболово – Кърджали 54“ е представено от обекти за предучилищно образование и от общообразователни училища. И двете общини, намиращи се на територията на МИГ, разполагат с добре развита мрежа от учебни заведения, с оптимална образователна структура, която на този етап е удовлетворявала в голяма степен потребностите от общо образование на населението.

На територията на „МИГ Стамболово – Кърджали 54“ се намират общо 7 целодневни детски градини и 3 изнесени бази, едно средно училище, 10 основни училища и едно начално училище. В този вид и обем образователната структура удовлетворява местните потребности от образование. Липсват достатъчно на брой средни учебни заведения, които да осигурят необходимото професионално образование и да обезпечат местната икономика с квалифицирани кадри.

На територията на община Кърджали се наблюдава намаляване на броя на децата след пик през 2022/2023 г. (от 360 деца в селата през 2019/2020 на 299 през 2023/2024)). При броят на учителите се наблюдава леко колебание, общата тенденция е към намаляване на селските учители (от 48 в селата през 2019/2020 до 40 през 2023/2024) и деца. Съотношението деца/учител се влошава с времето. Намалява процентът на деца и учители в селата.

Броят на учащите се и броя на паралелките на територията на община Стамболово през разглеждания период намаляват устойчиво (от 450 през 2019/2020 до 442 през 2023/2024). Този процес се развива устойчиво и предполага до края на периода затваряне на някои от съществуващите учебни заведения.

Има нарастваща тенденция на увеличаване на броя на деца от уязвими и рискови групи на територията на МИГ. Общият брой деца в детските градини и ученици в училищата от уязвими и рискови групи, вкл. от маргинализирани общности като ромите се увеличава от 202 през учебната 2018/2019 г. до 228 през 2022/2023 г. Наличието деца и ученици от маргинализирани общности в част от училищата и детските градини изисква специфични мерки за преодоляване на езиковите бариери, ефективна работа на персонала в мултикултурна и социално уязвима среда.

Основни потребности в областта на образованието

Сред основните нужди на образователната система е ***необходимостта от образователна интеграция на деца и ученици от маргинализирани общности като роми****, което поражда за тази целева група затруднения в процесите на личностно и професионално развитие, което от своя страна води до бедност и социална изолация. Ключови нужди, изведени от проучванията, са и* ***необходимостта от работа с родителите и местната общност за повишаване на мотивацията за учене и***

***намаляване на отпадането от училище**, както и **подобряване на квалификацията на педагогическия персонал и медиаторите за ефективна работа в мултикултурна среда**.*
*Необходимо е **подобряване на състоянието на общинската образователна инфраструктура**, включително **чрез съвременни технологични и ИТ решения, характерни за интелигентните селища.***

Социални структури и услуги

Специализирани заведения в община Стамболово за предоставяне на социални услуги извън общността на този етап няма.

По отношение на социалните дейности и услуги, които се осъществяват на територията на община Кърджали, може да се каже, че те са пакет, който в голяма степен покрива нуждите на населението. За съжаление те са разположени основно в гр. Кърджали и са следните:

- ✓ **Социални услуги за деца**
  - Дневен център за деца с увреждания „Надежда" – капацитет 30 лица;
  - Център за настаняване от семеен тип за деца без увреждания „Детска мечта" – капацитет 10 лица;
  - Център за настаняване от семеен тип за деца без увреждания Деца без увреждания Национален обхват – капацитет 14 лица;
  - Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания;
  - Деца и младежи с увреждания Национален обхват – капацитет 14 лица;
  - Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания – капацитет 14;
  - Приемна грижа, с утвърдени приемни родители от РДСП;
  - Детска млечна кухня към Домашен социален патронаж – за 180 деца;

Тези центрове се намират в гр. Кърджали, но обслужват и селския район.

На територията на община Стамболово и 54-те села от община Кърджали **една от многобройните рискови групи са хората с увреждания**. Заедно с възрастните хора - те се превръщат в най-многобройната рискова група. Хората с увреждания с признат от ТЕЛК/НЕЛК процент трайно намалена работоспособност през 2021 г. на територията на МИГ са 914 според данните от последното преброяване.

Основни потребности в областта социалните услуги

- *Необходими са целенасочени мерки за **подобряване на обхвата и качеството на социалните услуги,** включително целенасочени мерки за възрастното население за социално включване, здравна подкрепа и включването им в пълноценни активности като превенция на социалното изключване и осигуряване на пълноценно им участие в обществения и социален живот.*
- *Необходимо е подобряване на **материалната база и оборудване за предоставяне на модерни социални услуги, включително чрез въвеждане на***

съвременни технологични и ИТ решения, характерни за интелигентни селища.

Икономическо развитие

В икономическо отношение територията на МИГ се развива през годините като селскостопанско-промишлен район. В сектор индустрия са представени основно преработващата промишленост, винопроизводството, мебелното производство, сладкарската промишленост, хлебопроизводството, строителството, добивната, консервната и шивашката промишленост.

Добавената стойност по факторни разходи представлява разликата между стойността на крайната продукция и преките разходи за производството ѝ. Този показател се ползва се за **оценка на номиналния размер на стопанската активност в общините**, **най-вече поради липсата на обхватен индикатор като брутен вътрешен продукт на ниво община.**

Чрез показателя можем да измерим **темпа на растеж на предприятията** в периода 2017-2023 г. по сектори. Община Кърджали бележи стабилен растеж: от 412.5 млн. лв. през 2019 г. до 622.7 млн. лв. през 2023 г. (+51% за 5 години). Община Стамболово има ниска, но положителна динамика, със спад в периода 2019–2021, последван от растеж през 2022–2023. Ръстът между 2021 и 2023 е +46%.

Добавена стойност по факторни разходи на човек на населението представлява добавената стойност по факторни разходи в общината, разделена на средногодишното население на общината. На общинско ниво индикаторът **позволява директно сравняване на равнището на стопанско развитие** между отделните единици, без да се отчитат разликите, породени от размера на населението.

Община **Кърджали** има постоянен ръст — от 5943 лв. до 9758 лв. на човек (+64%). Община **Стамболово** преживява **спад** в стойността на човек до 2021 г. (вероятно поради демографски или икономически фактори), но след това се възстановява до 2469 лв. (+55% спрямо 2021 г.).

И двете общини бележат **икономически растеж** през 2022–2023 г. Община Стамболово показва **по-ниска добавена стойност**, което вероятно се дължи на слаба индустриализация, липса на преработка и ниска производителност в сектора.

Преработващата промишленост е основен икономически двигател на територията на община Кърджали. Макар и с лек спад – от 56.1% до 50.3% от общата добавена стойност, остава доминиращ сектор за разглеждания период. Делът на преработващата

промишленост на община Стамболово силно нараства – от 5.9% (2019) до 20.6% (2023), което показва развиваща се индустриална база, макар и още в начален етап.

Делът на ИКТ и далекосъобщения на територията на община Кърджали отбелязват постепенно покачване – от 0.8% до 1.5%, което сигнализира бавен, но положителен напредък към дигитализация.

Община Кърджали отбелязва значителен ръст по показателя произведена продукция на нефинансовите предприятия – от 1.13 млрд. лв. на 1.6 млрд. лв. (увеличение с над 40%). На територията на община Стамболово този показател се увеличава от 27 млн. лв. на 43.46 млн. лв., което е ~60% ръст – положителна динамика при малка база. Произведената продукция на човек от населението в община Кърджали се увеличава от 16,347 лв. на 25,050 лв., което е сериозен растеж в производителността на труда. В община Стамболово този показател се увеличава от 4633 лв. до 7332 лв., което е доста голям напредък. Нетни приходи от продажби на територията на община Кърджали бележат значително увеличение от 1.396 млрд. лв. до 2.124 млрд. лв. (~52%), а на територията на община Стамболово увеличението е по-ограничено – от 38 млн. лв. на 49 млн. лв. (~29%).

Община Кърджали е икономически лидер в региона, има наличие на силна индустриална база. Отбелязва умерен растеж в ИКТ сектора. Производителността и доходите на човек от населението са високи. Икономиката на Община Стамболово е в преход. Отбелязва се значително изоставане по всички ключови показатели. Преработващата промишленост набира скорост и е потенциален двигател за растеж. Липса на дигитален сектор.
Община Кърджали отбелязва устойчив и стабилен ръст след 2020 г., над 50% увеличение спрямо 2019 г. Приходите от износ на човек от населението в Община Кърджали се увеличават от около 9,400 лв./човек през 2019 до приблизително 15,700 лв./човек през 2023 г. или ръст с 62.9% за пет години. На територията на община Стамболово този показател бележи постепенен спад: от 1,677 лв./човек (2019) до 1,506 лв./човек (2022) или намаление с 10.2%. Делът на износа в общите приходи на нефинансовите предприятия на територията на община Кърджали е относително стабилен около 47–48% през целия период. Това показва, че износът е основна и устойчива част от икономиката на общината. Данните за община Стамболово показват спад по този показател делът на износа пада от 26% (2019) до 17.9% (2022). Това показва, че износът заема все по-малък дял в икономиката на нефинансовите предприятия в общината.

На територията на 54-те села от община Кърджали има над два пъти повече (139) нефинансови предприятия, спрямо община Стамболово (61), които не включват сектори *„Селско, горско и рибно стопанство“ и „Държавно управление“, развиващи дейност към м. април 2024 г.* Сектори „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ и „Транспорт, складиране и пощи“ са най-силно представените сектори на територията на МИГ, като по този начин се явяват водещи икономически двигатели, особено в селата

от община Кърджали. На трето място се нарежда сектор Образование, той отново доминира в селата от територията на община Кърджали, вероятно поради по-голямото население и достъп до училища. Преработващата промишленост на територията на МИГ е слабо представена – общо 14 нефинансови предприятия, което е 7% от общия брой предприятия на територията на МИГ (с изкл. на предприятията в сектори „Селско, горско и рибно стопанство“ и „Държавно управление“). В община Стамболово има значително по-малко предприятия/обекти във всички сектори, което е индикация за по-малка икономическа активност, население или инфраструктура. Н**едостатъчно развитие на преработваща промишленост**, енергетика и услуги, ограничава икономическото разнообразие.

Селското стопанство като цяло е стратегически отрасъл за територията на МИГ, който има ключово значение за запазване на поминъка на населението и на съществуващите традиции на територията на МИГ. Икономиката на община Стамболово е силно селскостопански ориентирана, като основните отрасли са отглеждането на тютюн, лозарството и животновъдството. Обработваемата земя възлиза на около 7 000–8 000 декара, като по-голямата част се използва за тютюнопроизводство и лозови насаждения. Тютюнът е водещ поминък в района – приблизително 1 500 души, или около 25% от населението, се занимават с неговото отглеждане. Средногодишният добив е между 1 000 и 1 100 тона сух тютюн. Лозарството също има дългогодишна традиция, като площта на лозовите насаждения е 8 376 декара. Животновъдството в общината се представя основно чрез отглеждане на едър рогат добитък, с приблизително 1 800–2 000 животни. Средните рентни плащания към 2024 г. за ниви варират между 14 и 44 лв./дка, а за трайни насаждения достигат до 58 лв./дка (например в с. Тънково).

В сравнение с нея, община Кърджали разполага с мащабен поземлен фонд: 111 448 декара ниви, 102 496 декара мери и пасища, както и 8 285 декара трайни насаждения (включително овощни градини и лозя). Основните култури в района включват тютюн, особено сортът „Крумовград“, както и различни зеленчукови култури. Животновъдството в общината е представено от множество дребни частни стопанства, отглеждащи крави, овце и други животни. Рентните плащания за земеделска земя са по-ниски в сравнение със Стамболово – например в землището на село Багра нивите се отдават под наем средно за около 10 лв./дка, а пасищата – за около 11 лв./дка.

На територията на община Стамболово има сравнително висок дял на "други дейности", което е индикация за значимо участие на нестопански организации или гъвкави форми на заетост.

По данни на НСИ броят на предприятията се увеличава значително от 150 (2020-2021) до 280 през 2023 г. Ръстът е над 86% за четири години, което показва интерес към развитие на бизнеса. **Приходите** растат стабилно: +12% от 2020 до 2021г.; +19% от 2021 до 2022г. и -2.5% спад през 2023 (възможен ефект от външни икономически условия). **Разходите** следват сходен темп, което означава, че маржовете вероятно са стабилни. Заетите нарастват от 425 на 591 (за 4 години). ДМА отбелязва колебания, но стабилни

стойности между 31 800 и 33 300 хил. лв. Съотношението ДМА/приходи показва капиталовата интензивност:

Малките фирми са значително по-ефективни на единица — по-висока производителност и рентабилност към 2020 г. Приходите на микрофирмите нарастват значително от 18 423 хил. лева през 2020 г. до 43 023 хил. лева през 2023 г. Разходите за дейността следват подобна тенденция на увеличение от 15834 (2020) до 38773 (2023). ДМА бележат ръст от 21 866 през 2020 г. до 23217 през 2023 г. или ръст с 1351 лв.

Инвестиционната активност на предприятията на територията на двете общини се подобрява в периода 2019 – 2023 г.

По данни на НСИ **разходите за придобиване на ДМА** на територията на община Стамболово се увеличават (от 3.4 млн. лв. през 2019 г. до 6.8 млн. лв. през 2023 г.). Данните на територията на община Кърджали също показват увеличение в разходите за придобиване на ДМА. Най-високи стойности се отчитат през 2023 г. – 142.6 млн. лв. за сравнение през 2019г. тези стойност са на половина – 70.9 млн. лв. Общия размер на разходите за ДМА за периода 2019-2023 г. на територията на община Кърджали е 544.8 млн. лв., а на територията на община Стамболово - 21.2 млн. лв.

Община Кърджали отбелязва **ръст в ПЧИ** за периода 2019-2023 г. - от 140.2 млн. евро през 2019 г. (2,020 евро на човек) до 181.5 млн. евро (2,844 евро на човек) през 2023 г. Общият ръст за периода е с 41.3 млн. евро или увеличение с 29.46%. Няма данни за ПЧИ на територията на община Стамболово.

Основни потребности за стимулиране на икономическото развитие

- *Предоставяне на **подкрепа и стимули за предприемачите в земеделския и неземеделския сектор,** включително чрез модернизиране на материалната им база и оборудване. **Младите хора** следва да се подкрепят приоритетно, за да се задържат на територията на МИГ, с оглед задълбочаването на демографските проблеми в региона. С оглед **високите нива на безработица**, подкрепата за предприятията следва да се обвързва и със стимулиране на заетостта чрез **създаване на нови работни места. В** областта на селското стопанство **е целесъобразно приоритизирането на чувствителните сектори, планински и необлагодателствани райони**, с цел изравняване на пазарните им позиции с останалите предприятия в сектора.*
- *Въвеждане на **иновации и нови технологични решения** в земеделския и неземеделския сектор, включително енергоспестяващи технологии и технологии, подобряващи ресурсната ефективност на предприятията, с цел повишаване на конкурентоспособността им. Налице са благоприятни възможности за развитие на **биологично земеделие**, които не са достатъчно оползотворени.*

Туризъм и туристическа инфраструктура

Територията на „МИГ Стамболово – Кърджали 54“ не е сред най-развитите и утвърдени туристически дестинации, въпреки че разполага със значителен неоползотворен потенциал за развитие в този сектор. Като цяло подотрасъл „Хотелиерство и ресторантьорство“ формира под 0,5% от нетните приходи от продажби за региона на „МИГ Стамболово – Кърджали 54“.

През последните 15 години по поречието на река Арда (с. Долно Черковище) бяха изградени туристически комплекс „Арда” и туристически комплекс „Перпера“, изгради се семеен хотел в с. Кралево и в с. Стамболово, както и няколко къщи за гости, които приемат редовно своите посетители, което ги утвърди като добре посещавани туристически обекти. На територията на 54 села на община Кърджали съществуват само 2 къщи за гости. Всички останали са разположени в гр. Кърджали. Това е доста ограничен брой, въпреки близостта на Перперикон, който създава предпоставки за отварянето на по-голям брой места за отдих и почивка. Липсват на територията и туристически атракции, които да привличат вниманието на туристите и да ги задържат по-дълго на територията.

Изградените туристически обекти осигуриха работни места за част от местното население, но това не е достатъчно за подобряване на заетостта на трудово активното население на общината.

Основни потребности за стимулиране на туризма

Сред възможностите за икономическо развитие на територията е ***да се подкрепи туризма*** *като един от недостатъчно развитите отрасли, но такъв, който е с голям потенциал за развитие. Ето защо е необходимо да се предприемат* ***целенасочени мерки за диверсификация на туристическите дейности,*** *включително чрез развитие и оползотворяване на наличния потенциал за развитие на туристическия сектор, в т.ч. на наличните природни и културно-исторически ресурси. Потенциалът се определя от наличието и концентрацията на обекти за културен, исторически, екстремен и еко-туризъм на територията на общината и традиционни занаяти и обичаи, които дават базовите условия. Туризмът се явява добра перспектива и възможност за устойчиво развитие и просперитет на територията на МИГ и нейното население, предвид наличието на значителен неоползотворен потенциал за развитие на алтернативни форми на туризъм – селски, културен, еко, планински, ски и ловен туризъм, както и възможностите за внедряване на* ***съвременни решения от областта на интелигентните селища*** *в този сектор.*

Инфраструктура

Инфраструктурното развитие, свързаност и достъпност на територията има определящо значение за нейния икономически растеж, за мобилността на трудовите ресурси и създаването на нови бизнес проекти.

Общинските пътища и пътните отсечки осигуряват транспортните връзки от местно значение. Те се свързват с пътищата от републиканската пътна мрежа или с улиците в населените места. През последните години са изградени и подновени със средства от

общинския бюджет и друго външно финансиране пътища и няколко пътни отсечки, свързващи различни села на двете общини.

Улиците формират облика на всяко населено място и влияят върху жизнената среда на местното население. Уличната мрежа осигурява основната жилищна структура, подрежда и свързва отделните елементи. Тя осигурява мобилността по различни начини - обществен транспорт, пешеходно движение, велосипедно движение и леки автомобили. Едновременно с това тя свързва отделните квартали, райони и осигурява обслужването на терените.

Вътрешната улична мрежа в община Стамболово е 154,450 км. През последните години в общински пътища са инвестирани не малко средства, но **състоянието на уличната мрежа не навсякъде е добро.** Приоритетно се изпълняват инфраструктурни дейности по подобряване състоянието на най-нуждаещата се от ремонт улична мрежа. Усилията на общината са насочени към реализиране на максимална част от заложените в ПИРО проекти и в годишната програма, въпреки сериозно намалелите приходи в общинския бюджет.

Състоянието на част от общинската инфраструктура, включително улична мрежа, общински сгради, вкл. образователни, социални и спортни обекти, обществени и паркови зони и площи, детски и спортни площадки, гробищни паркове, площади е в незадоволително състояние, най-вече в селата на територията на двете общини. Инвестициите в морално остарялата и износена публична инфраструктура на територията на МИГ са от съществено значение за подобряване на качеството на живот, задържане на населението и стимулиране на местното икономическо развитие. Лошото състояние на уличната мрежа, парковете, училищата и социалните обекти води до социална изолация, ограничен достъп до услуги и по-ниска мотивация за живот и работа в региона. Територията на община Стамболово е обхванатa от доста добре развита пътна мрежа, която е в сравнително добро състояние .

Уличната мрежа в селата, намиращи се на територията на община Кърджали, е в сравнително по-лошо състояние и според експертни оценки е необходимо извършаването на основни ремонти, реконструкция и рехабилитация за над 40% от общинските пътища. Пътната мрежа в община Кърджали е много голяма със сериозни разклонения поради големия брой на населените места, а това значително затруднява нейното поддържане.

Друг основен недостатък е липсата на тротоари в някои населени места, което прави трудно безпрепятственото придвижване по улиците и не осигурява нормален достъп за хората с увреждания до административните сгради, парковете, развлекателните и спортните съоръжения.

Енергийните мрежи и системи на територията на „МИГ Стамболово – Кърджали 54“ са в сравнително добро състояние с някои изключения, където напрежението е по-слабо.

Основни потребности в областта на подобряване на публичната инфраструктура

Основна потребност в областта на подобряване на публичната инфраструктура е необходимостта от подобряване състояние на публичната инфраструктурата. На територията и на двете общини има необходимост от инвестиции в подобряването на общинските сгради, уличната мрежа, има нужда от ремонт на читалища, детски площадки, улична мрежа, кметства и др.

Околна среда и биоразнообразие

На територията на „МИГ Стамболово – Кърджали 54“ сметосъбирането и сметоизвозването е добре организирано и покрива всички населени места. Тази дейност се осъществява от общините. Събраните отпадъци се извозват на определените за целта депа за отпадъци. Старите сметища са почистени и рекултивирани. Във всички населени места на „МИГ Стамболово – Кърджали 54“ е организирано сметосъбирането и сметоизвозването.

Един от основните проблеми при управлението на отпадъците, общинските администрации отчитат като ниско обществено разбиране за практиките, свързани с опазване на околната среда, ролята на всеки човек в процеса на управлението на отпадъците и опазване на биоразнообразието, както и вредите от нерегламентирани сметища. Липсват постоянни информационни кампании и комуникационна стратегия за предотвратяване на образуването на отпадъци, разделно събиране на отпадъци и опазване на биоразнообразието.

През 2019 г. делът на битовия отпадък (от общия битов отпадък), предаден за третиране и рециклиране на територията на община Стамболово е 100%, но резултатите на територията на община Кърджали са далеч по-ниски и делът на предадения битов отпадък е едва 11.8%.

По данни на НСИ през 2019 г. образувания битов отпадък на човек от населението на територията на община Стамболово е 200 кг. на човек годишно, а на територията на община Кърджали 348 кг. на човек годишно

Голяма част от територията на „МИГ Стамболово – Кърджали 54“ се заема от Източните Родопи, които се отличават с характерния за тази част на планината пейзаж, отличаващ се с високите си скали, смесицата от суша, водни басейни и девствени кътчета, които са хранилището на най-богатото биоразнообразие в този край на България. Уникалният релеф, съчетан с различните климатични влияния от континента и Средиземноморието, са превърнали този район в място, където си дават среща представителите на различни по произход и разпространение видове. Разнообразният релеф, съчетан с различните климатични влияния от континента и Средиземноморието, обуславят района на Източни Родопи като един от най-богатите на биоразнообразие в Европа. Част от Източните Родопи се намира на територията на „МИГ Стамболово-Кърджали“. Територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ попадат в групата общини с висок дял на защитени зони и територии. Защитените зони на територията са 3 – Моста Арда, Родопи Източни и Студен Кладенец, както и 4 защитени местности и 5 природни забележителности.

Основни потребности в областта на околната среда и биоразнообразието

- *Развитие и поддържане на природните ресурси, включително като част от туристическия потенциал на територията на МИГ*
- *Повишаване на обществената информираност за участието на населението в процесите на екологосъобразно управление на отпадъците и биоразнообразието, чрез ефективно прилагане на законодателството и на съвременни добри практики.*

Култура и културно - историческо наследство

Територията на двете общини в състава на „МИГ Стамболово – Кърджали 54“ е наследник на богато културно-историческо наследство, доказващо приемственост между отделните исторически епохи. Районът на Кърджали и Стамболово е добре известен с многобройните крепости и храмове, датиращи от древността. В съчетание с богатото, разнообразно и добре опазено природно наследство районът има шанс при оптимално управление на ресурсите, професионален подход към оформяне на предлагането и адекватен и ефективен маркетинг на продукта, в кратки срокове да стане основен конкурент на вече утвърдени български дестинации с подобни ресурси.

Най-сериозно значение в областта на културата на територията на „МИГ Стамболово – Кърджали 54“ имат читалищните институции, които поддържат устойчива традицията в областта на културния живот в малките населени места. На територията на МИГ функционират 22 читалища, от които 12 читалища се намират на територията на община Кърджали и 10 на територията на община Стамболово.

Богатото материално и нематериално културно и природно наследство притежава висок потенциал за развитие на културно-исторически и природен туризъм, като в същото време има нужда от съхранение и опазване, включително реализиране на „меки мерки“, свързани със съхранение и популяризиране на местния фолклор, различни мероприятия във връзка с местни културни обичаи и традиции - фестивали, събори, празници, обичаи и т.н. Народните читалища са основен фактор в развитието на местната култура в частност и като цяло на българската култура, те съхраняват местната идентичност. В селата има необходимост от разнообразяване на културните дейност, основно развивани в читалищата, защото в основната част на населените места тези дейности са основният източник на социален и обществен живот на населението

За голяма част от културни обекти са наложителни инвестиции за съхранение и подобряване на условията за достъп и за ползване, тъй като те са стратегически необходими за запазване на местната идентичност и развитие на устойчив културен и туристически потенциал. Тези обекти – като читалища, музеи, етнографски къщи, археологически обекти или сгради с архитектурна стойност – са носители на историята, традициите и духа на дадено населено място. Без адекватна грижа и инвестиции, те се рушат, обезличават и губят значението си както за местната общност, така и за външните посетители. Рехабилитацията и адаптацията на културните обекти не само съхранява културното наследство, но създава условия за нови форми на културен живот – изложби, артистични резиденции, работилници, турове – които генерират интерес и съживяват местната общност. Това води до активиране на местните икономики, развитие на микропредприемачество, занаятчийство и гастрономия, като същевременно

допринася за по-силен социален капитал и задържане на млади хора. Инвестициите в културни обекти са дългосрочна основа за устойчив туризъм, който не разчита на масови потоци, а на дълбоко културно преживяване, което отличава даденото място от останалите.

В допълнение към инвестиционните интервенции са препоръчителни и меки мерки като културни мероприятия, фестивали и други събития, които играят ключова роля за развитието на туризма и съхраняването на местната идентичност в малките населени места. Те създават устойчив интерес към региона, представяйки неговите традиции, история и културно наследство по достъпен и привлекателен начин. Такива дейности активират местните общности, насърчават междупоколенческия диалог и повишават чувството за принадлежност и гордост. От туристическа гледна точка, културните събития са ефективен инструмент за привличане на посетители извън традиционния сезон, подкрепяйки местната икономика чрез нощувки, храна и занаятчийска продукция. Освен това, те предоставят сцена за представяне на местни творци и артисти, създавайки възможности за устойчиви културни и творчески индустрии. Инвестицията в меки мерки не изисква значително финансиране, но има висока възвръщаемост под формата на социален капитал, местно развитие и утвърждаване на позитивен имидж на територията на МИГ.

Основни потребности в областта на културно-историческото наследство

- *Развитие и поддържане на културните ресурси и обекти като част от туристическия потенциал на територията на МИГ*
- *Развитие на комбинирани съвременни туристически продукти, включително чрез прилагане на технологични и ИТ решения, свързани с интелигентните селища*

Потенциал за развитие на интелигентни селища:

На територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ съществува реален потенциал за развитие на интелигентни селища (Smart Villages), въпреки че концепцията все още не е широко позната сред местните заинтересовани страни.

Основни потребности, свързани с потенциала за развитие на интелигентни селища:

За да се реализира потенциалът за интелигентни селища в района на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ е необходимо да се насърчи включването на дейности, съответстващи на концепцията за „интелигентни селища“ или самостоятелни иновативни социални, технологични и/или цифрови решения, съответстващи на принципите на тази концепция. Включването на такива дейности е подходящо в мерките, насочени към ***неселскостопански дейности, дейностите за развитие на природни и културни ресурси, както и в дейностите за подобряване на публичната инфраструктура и услуги.***

Въз основа на социално-икономическото проучване е изведен наличния потенциал, потребности и сравнителни предимства на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“, чрез оползотворяването на които се цели устойчиво социално-икономическо развитие и постигане целите на СВОМР. Потребности на територията са адресирани с необходимите мерки за развитие и оптимално оползотворяване на потенциала от гледна точка на инфраструктурна осигуреност, икономически потенциал (в т.ч. промишленост, селско стопанство, услуги и туризъм), социална сфера (развитие на човешките ресурси, култура, образование, здравеопазване, спорт, социални дейности и др.). Идентифицираните мерки са насочени към преодоляване на лимитиращите развитието на територията фактори. В следващата таблица са обобщени потребностите и потенциала на територията и необходимите мерки за оползотворяване потенциала на територията и устойчиво местно развитие:

сектор	Основни изводи и препоръки, базирани на идентифицираните потребности и потенциал за развитие на територията на МИГ
природни, културни ресурси и местоположение на региона	▪ Добро географско положение – сравнително лесен и бърз достъп до магистрала „Марица“, връзка с Р Гърция (ГКПП „Маказа“) и с Р Турция (ГКПП Капитан Андреево - Капъкуле). ▪ На територията на двете общини има обекти от Националната екологична мрежа, включваща защитени територии и защитени зони. ▪ Културното наследство на региона е богато, но недостатъчно използвано като ресурс. Липсват достатъчно на брой и качество културни инициативи, които да обединяват общностите и да популяризират традициите, а местните занаяти и фолклора остават слабо представени. ▪ Наличието на сравнително богато биоразнообразие, защитени зони/територии/ местности и природни забележителности може да бъде използвано за реализирането на проекти, подобряващи устойчивото развитие на територията и развиващи екотуризма. ▪ Територията притежава голям потенциал от природни и културно-исторически дадености като основа за устойчиво развитие на различни форми на туризъм. Двете общини имат дадености за развитие на селски туризъм, екотуризъм, културен туризъм и други алтернативни форми на туризъм. ▪ Един от основните проблеми при управлението на отпадъците, общинските администрации отчитат като ниско обществено разбиране за практиките, свързани с опазване на околната среда, ролята на всеки човек в процеса на управлението на отпадъците и опазване на биоразнообразието, както и вредите от нерегламентирани сметища. ▪ Липсват постоянни информационни кампании и комуникационна стратегия за предотвратяване на образуването на отпадъци, разделно събиране на отпадъци и опазване на биоразнообразието. ▪ Въпреки наличието на защитени зони, урбанизацията води до загуба на биоразнообразие. ▪ Активното включване на местната общност в опазването на природата е ключово за превенция и устойчиво развитие, включително чрез екотуризъм. ▪ Липсата на екологична инфраструктура влошава околната среда. Проблемите с управлението на отпадъците и информираност относно възможността за разделното им събиране, ограничения брой зелени зони създават рискове за здравето, особено при децата и хронично болните.

икономическо развитие - селско стопанство, промишлен сектор, услуги и туризъм	▪ Селското стопанство като цяло е стратегически отрасъл за територията, който има ключово значение за запазване на поминъка на населението и на съществуващите традиции на територията на МИГ. ▪ Традиционната икономика, която е основана на земеделие и дребен бизнес, вече не удовлетворява съвременните потребности. Липсата на диверсификация в икономическите дейности прави региона уязвим към кризи, а недостигът на модерна инфраструктура и достъп до финансиране ограничава възможностите за развитие на нови бизнес модели. Особено проблематична е слабата дигитална свързаност, която пречи на възприемането на съвременни форми на работа и търговия. ▪ Развитието на животновъдството, особено на говедовъдството, е приоритет, произтичащ от особеното географско разположение на района. Наличието на многобройни пасища е предпоставка за развитието на животновъдството и отглеждането главно на говеда, овце и кози. ▪ Местните производители се сблъскват с трудности при осъществяването на достъп до по-широки пазари, докато липсата на адекватни професионални обучения ограничава възможностите за преквалификация и адаптация към новите икономически реалности. Това създава порочен кръг - ниски доходи, ограничени потребности, слаба местна икономика и още по-ниски доходи. ▪ При подпомагането на дейности свързани с преработка на селскостопански продукти е необходимо да залегнат критерий даващи предимство на проекти свързани с инвестиции и дейности насочени към чувствителните сектори (плодове и/или зеленчуци и животновъдство), които имат значение и потенциал за развитие на територията. ▪ Идентифицирани са значителни предпоставки и потенциал за развитие на „биологичното земеделие“, предвид липсата на значими индустриални замърсители в района. ▪ Подпомагането на развитието на неземеделски дейности и услуги е идентифицирано като важно условие за, диверсифициране на местната икономика и за намаляване на зависимостта от земеделските дейности на територията. ▪ Регистрира се необходимост от модернизация и оптимизиране на производствените мощности в структуроопределящи предприятия на местната промишленост, включително въвеждане на иновации за повишаване на конкурентоспособността. ▪ Необходимост от стимулиране на инвестициите и иновациите в отраслите, което да доведе до по голяма конкурентоспособност, икономическото развитие и ограничаване на безработицата на територията на МИГ Стамболово – Кърджали 54. ▪ Туризмът се явява добра перспектива и възможност за устойчиво развитие и просперитет на територията на МИГ и нейното население, предвид наличието на значителен неоползотворен потенциал за развитие

на алтернативни форми на туризъм – селски, културен, еко, планински, ски и ловен туризъм, както и възможностите за внедряване на съвременни решения от областта на интелигентните селища в този сектор.

Преодоляване на демографските проблеми и проблемите на социална сфера

- Демографската ситуация се характеризира с намаляващо население, предизвикано от миграцията на младите и трудоспособни хора към по-големите градове или чужбина. Това води до влошена възрастова структура и застаряващо население, което поставя сериозни предизвикателства пред икономическото развитие, пред социалните и здравните услуги. Етническата разнородност също изисква внимателна политика за интеграция и насърчаване на съжителството между различните етнически общности.
- Регионът, обхванат от територията на МИГ, изпитва остра необходимост от целенасочени мерки за повишаване на заетостта, подобряване на професионалните умения на местното население и създаване на условия за устойчиво икономическо развитие.
- Като предизвикателство на територията на МИГ се регистрира и езиковите и културни бариери, което затруднява ученето и пълноценната интеграция на тази група хора.
- Слаба е и родителската и общностна ангажираност, което води до отслабване на връзката между семействата и училищата, както и до намаляване на доверието в образователните институции.
- Социалната инфраструктура и услуги са недостатъчни за осигуряване на адекватни условия и услуги. Недостигът или лошото състояние на обществените сгради (здравни служби, читалища, общински администрации, кметства) превръща ежедневните задачи в предизвикателство. Училищата и детските градини като цяло имат сравнително добра база, която въпреки това се нуждае от модернизация.
- Инвестициите следва да са насочени и към модернизиране на материалната база и оборудването за предоставяне на социални услуги.
- Ограничените възможности за култура и отдих – като недостига на паркове, спортни съоръжения или места за общински събития – допринасят за социалната изолация и заминаването на младите семейства.
- Социалните потребности са свързани с недостиг на достъпни услуги, особено в по-малките и отдалечени села. Възрастните хора, децата от уязвими групи и малцинствените общности са особено изложени на риск от изолация и неравен достъп до образование и социална подкрепа.
- Здравната система е недостатъчно развита, с ограничен брой лекари и медицински специалисти, особено в селските райони. Това води до затруднен достъп до спешна и специализирана помощ, както и до липса на превантивни програми за борба с хронични заболявания.

инфраструктура	▪ Състоянието на част от общинската инфраструктура, включително улична мрежа, общински сгради, вкл. образователни, социални и спортни обекти, обществени и паркови зони и площи, детски и спортни площадки, гробищни паркове, площади е в лошо състояние, най-вече в селата на територията на двете общини. ▪ Инвестициите в морално остарялата и износена публична инфраструктура на територията на МИГ са от съществено значение за подобряване на качеството на живот, задържане на населението и стимулиране на местното икономическо развитие. ▪ Лошото състояние на общинската публична инфраструктура, включително уличната мрежа, парковете, училищата и социалните обекти, води до социална изолация, ограничен достъп до услуги и по-ниска мотивация за живот и работа в региона. ▪ Територията на община Стамболово е обхванатa от доста добре развита пътна мрежа, която е в сравнително добро състояние . ▪ Енергийните мрежи и системи на територията на МИГ са в сравнително добро състояние с някои изключения, където напрежението е по-слабо. ▪ Слабо е прилагането на енергоефективни мерки на територията. ▪ Осигурено е цялостно покритие на територията от електропреносната мрежа. ▪ При модернизирането на инфраструктурата е целесъобразно да се прилагат съвременни решения, типични за създаването на интелигентни селища – в т.ч. иновации, дигитализирани услуги и др. Модернизирането на тази инфраструктура не само повишава сигурността и комфорта на жителите, но също така създава нови възможности за местен бизнес, туризъм и привличане на млади семейства и специалисти. Това е ключова стъпка към балансирано териториално развитие и преодоляване на демографската криза на територията на МИГ.

Подробна информация за тенденциите в развитието на територията и потребностите на населението, както и изводи и препоръки за развитие на територията са подробно представени, както следва:

- *Раздел I. Географски характеристики на територията, т.11 Управление на отпадъците, състояние на околната среда и биоразнообразието от* Приложение *№ 2.2.* към ФК *, Социално-икономическия анализ.*
- *Раздел III. Демография и демографски процеси, т. 3. Тенденции в развитието на територията и потребностите на населението и т. 4 Необходимост от подобряване на заетостта и социалното включване от* Приложение *№ 2.2.* към ФК *, Социално-икономическия анализ.*
- *Раздел IV. Икономическо развитие на територията по сектори, т. 5 Необходимост от нови политики стимулиращи икономическото развитие на територията на МИГ, от* Приложение *№ 2.2.* към ФК, *Социално-икономическия анализ.*

- *Раздел II. Представяне на общественото мнение и оценките на заинтересованите страни по отношение на подхода ВОМР и неговото приложение на територията на МИГ Стамболово-Кърджали 54, т.2. Анализ на резултатите от анкетното проучване, от* Приложение *№ 2.1.* към ФК *Проучването на мотивацията и предпочитанията на заинтересованите страни за включването им в изпълнението и в мониторинга на СВОМР.*

Раздел II. Представяне на общественото мнение и оценките на заинтересованите страни по отношение на подхода ВОМР и неговото приложение на територията на МИГ Стамболово-Кърджали 54, т.4. Партньорствата, прилагани от подхода ВОМР, и новите предизвикателства пред тях, от Приложение № 2.1. към ФК *, Проучването на мотивацията и предпочитанията на заинтересованите страни за включването им в изпълнението и в мониторинга на СВОМР.*

3.2. Идентифицирани групи от заинтересовани от изпълнението на стратегията за ВОМР лица на територията на МИГ:

Заинтересовани страни са всички заинтересовани лица от реализиране на стратегията за ВОМР, включително и като потенциални получатели на финансова помощ и ползватели на резултати от нейното изпълнение.

Идентифицираните групи заинтересовани страни в Проучването на мотивацията и предпочитанията на заинтересованите страни за включването им в изпълнението и в мониторинга на СВОМР /Приложение № 2.1. към ФК/ са определени на база анализите съвместно с представителите на местната общност, които взеха участие във фокус групите. Обхватът на заинтересованите страни е разширен**,** за да се позволи на СВОМР да се фокусира върху предизвикателства като социалното приобщаване, изменението на климата, сегрегацията на ромите и други групи в неравностойно положение, безработицата сред младежите, обедняването на населението от селските райони и др.

По време на проучването бяха идентифицирани на територията общо **7 групи заинтересовани страни**, които не само покриват трите сектора, но и включват и специфични социално уязвими групи и граждани, които разширяват представителността и обхвата на местната общност.

На база на анализите и генерираните предложения в рамките на фокус групите, групите на заинтересованите лица на територията на МИГ са изведени в Приложение № 2.1. към ФК.

На територията на МИГ бяха идентифицирани заинтересовани страни от публичния, стопанския и нестопански сектор, които да бъдат включени в процеса на разработване и прилагане от стратегията за водено от общностите местно развитие. **Въз основа на проведените проучвания Приложение №2.1. и Приложение №2.2. към ФК са идентифицирани 6 групи заинтересовани лица, групирани както следва:**

Заинтересована страна
ПУБЛИЧЕН СЕКТОР
1. ***Общини*** *(в т.ч. кметства и други общински структури)*
2. ***Образователни институции*** *(училища и детски градини)*
СТОПАНСКИ СЕКТОР
3. ***Предприятия извън сектор земеделие и преработка на селскостопански продукти***
4. ***Земеделски производители и преработватели***
НЕСТОПАНСКИ СЕКТОР
5. ***Читалища и културни организации***
6. ***НПО от всички сектори, с изключение на културния сектор***
7. ***Физически лица - представители на гражданското общество, вкл. уязвими лица , младежи и др.***

Потребностите, мнението и очакванията на заинтересованите страни са изследвани в рамките на анкетното проучване и консултативната кампания, като те са основна база за разработване на стратегическата рамка и определяне на мерките на СВОМР. Засиленият интерес към различните мерки намери отражение както в стратегическата рамка, така и в бюджета на СВОМР. Цялото проучване на заинтересованите страни е представено в Приложение №2.1. към настоящата стратегия. В него е представено и съответствието на потребностите на местната общност с мерките, включени в СВОМР. В процеса на разработване и съгласуване на стратегията са включени **представители на всички групи заинтересовани лица**, идентифицирани в проучванията и анализите, в т. ч. уязвимите групи и млади хора, както е посочено по-подробно в т. 2 на СВОМР и е показано в таблицата в т. 2.2.

3.3. Наличие на уязвими и малцинствени групи на територията на МИГ и описание на техните потребности:

Деца и ученици от маргинализирани общности (ромски общности)

Общият брой деца в детските градини и ученици в училищата от уязвими и рискови групи, вкл. от маргинализирани общности като ромите се увеличава от 202 през учебната 2018-2019 г. до 228 през 2022-2023 г. Институциите с най-много уязвими деца, са както следва:

- ОУ "Паисий Хилендарски", с. Перперек – 68
- ДГ "Мечо Пух", с. Чифлик – 47
- ОУ "Максим Горки" - с. Чифлик 34
- ОУ "Христо Ботев" - с. Миладиново 17
- ДГ "Кокиче", с. Мост – 17

С. Перперек и с. Чифлик се открояват като най-критични зони по концентрация на деца от рискови групи. Това предполага необходимост от целеви образователни интервенции там.

Преждевременно напуснали училище (2018–2023):

- ОУ „Св. св. Кирил и Методий“ – с. Стремци – 16
- ОУ „Христо Смирненски“ – с. Мост – 3
- ОУ „Никола Вапцаров“ – с. Рани лист - 2

Макар повечето училища да не отчитат напуснали, с. Стремци и с. Мост се открояват и заслужават целева интервенция (мотивиране, медиация, социална подкрепа). С. Стремци е в критична ситуация с отпаднали ученици – над 76% от всички отпаднали са от една институция. Това изисква спешна намеса – образователни медиатори, социални услуги, ангажиране на родителите и др.

Има вложения в персонал, особено в села с по-голямо уязвимо население – но няма пряка корелация между повече персонал и по-нисък брой напуснали.

Брой на персонала, работещ в мултикултурна среда е както следва:

- ДГ "Мечо Пух", с. Чифлик 17
- ДГ "Славейче", с. Широко поле 13
- ОУ "Паисий Хилендарски", Перперек 13
- ОУ "Христо Смирненски", Мост 11
- ДГ "Кокиче", Мост 14.5

Някои училища с висок брой уязвими деца (напр. ОУ "Максим Горки" с 34 деца) имат относително нисък персонал (9 души).

Фокусът на маргинализирани деца (вкл. ромски) е предимно в селата Чифлик, Перперек, Мост и Миладиново. В заключение може да кажем, че общият брой уязвими деца нараства устойчиво. Чифлик и Перперек са водещи по концентрация на уязвими групи – нуждаят се от целенасочени програми и устойчиво финансиране. С. Стремци показва тревожен брой напуснали ученици въпреки средно ниво на ресурсна обезпеченост. Персоналът в мултикултурна среда е концентриран в определени институции, но не винаги гарантира по-нисък риск от отпадане. Чифлик и Миладиново имат значително ромско и маргинализирано население в училищна възраст – нужно е допълнително социално-педагогическо ангажиране.

Все по-значителна става нуждата от подкрепа за тези деца за увеличаване на социалните им перспективи, чрез мерки за приобщаващо образование/ образователна интеграция на маргинализирани общности (като роми) и мерки за превенция и недопускане на дискриминация. Тези деца често се сблъскват с социални, културни и езикови бариери, които затрудняват достъпа им до качествено образование. Имат нужда от допълнителна подкрепа за интеграция в образователната система и преодоляване на дискриминация. Съвместната работа с родителите и местната общност допринася за повишена мотивация за учене и намалява риска от отпадане. Също така, инвестицията в професионалното развитие на педагогическия персонал е от решаващо значение за повишаване на качеството на обучение и реални резултати от подкрепата за

образователна интеграция на децата и учениците от маргинализирани общности и уязвими групи. **Родителите/ настойниците** на децата и учениците от маргинализирани общности (като роми) на територията на МИГ често са с ниско образование или ограничени възможности за подпомагане на децата си. Те се нуждаят се от насърчаване и обучение за по-активно участие в образованието на децата им. Съвременните предизвикателства налагат все по-високи изисквания към адаптивността на **специалистите, които участват пряко в работата за интеграция** на деца и ученици чрез образователната система. Развитие на уменията на тези специалисти за общуване с хора от ромската общност ще повиши осведомеността и разбирането им за културната и социална организация на ромските общности. **Учителите и педагогическите специалисти** играят ключова роля в подкрепата на уязвимите деца, но често са с ограничени ресурси и умения за работа с разнородни групи. Необходимо е повишаване на квалификацията им и предоставяне на методически инструменти. **Непедагогически персонал**, включващ медиатори, административни и поддържащи служители също имат важна роля в процеса на образователна интеграция. Те също се нуждаят от допълнителни обучения за работа с уязвими групи и в мултикултурна среда.

Безработни и неактивни лица

Тенденциите в областта на безработицата на територията на МИГ са изведени в рамките на социално-икономическия анализ. Общият брой на **регистрираните безработни лица** в общините Стамболово (164) и Кърджали (1440) през 2023 г. е 1604. *Като вземем броят на регистрираните безработни от община Кърджали и ги съпоставим с пропорционалният дял на населението на 54-те села от община Кърджали през 2023 г., обхванати от МИГ, може да се направи приблизително изчисление за 289 безработни лица от община Кърджали на територията на МИГ или 453 общо за територията на МИГ.*

По данни на НСИ за 2024 г. средногодишния брой на **трайно безработните** на територията на община Стамболово е 43 души (23.9% дял), през 2022 г. те са били 28 души (14.8% дял). Средногодишният коефициент на трайна безработица е 2. 62% (2024) докато през 2022 г. той е бил 1.23%. Средногодишния брой на трайно безработните на територията на община Кърджали е 41 души (3.1% дял), през 2022 г. те са били 35 души (3% дял), а през 2023 г. – 38 души (2.9% дял). *Като вземем броят на трайно безработните от община Кърджали и ги съпоставим с пропорционалният дял на населението на 54-те села от община Кърджали през 2023 г., обхванати от МИГ, може да се направи приблизително изчисление за приблизително 7 безработни лица от община Кърджали на територията на МИГ.* Средногодишният коефициент на трайна безработица е 0.17% (2024) докато през 2022 г. той е бил 0.12%.

В структурата на безработните лица преобладават лицата с **основно и по-ниско образование и такива без професия и квалификация.** На територията на община Кърджали по професионална квалификация - без професия и квалификация е най-голямата група (над 45% всяка година). През 2023 г. – 759 души, на територията на община Стамболово тази група също е сред най-многобройните – 125 лица през 2023г.

На територията на община Кърджали основен дял са хора със средно образование (~50%). Групата с начално или ниско образование бележи най-сериозни колебания (590 през 2023 до 383 през 2024), но остава рискова. На територията на община Стамболово данните за **образование** показват, че лицата със средно образование формират най-голям дял от регистрираните безработни (2021 г. – 125, или 68%).

Възрастните хора над 55 г. на територията на община Кърджали са стабилно висока група от безработните, с - 445 души през 2023 г. *Съпоставено с пропорционалният дял на населението на 54-те села от община Кърджали през 2023 г., обхванати от МИГ, може да се направи приблизително изчисление за 89 безработни лица на възраст над 55 г. от община Кърджали на територията на МИГ.* Тази група остава с по-високи стойности и на територията на община Стамболово (80) през 2024 г., което е характерно за повечето региони, където по-възрастните хора са по-уязвими към трудовата нестабилност.

По данни от преброяването през 2021 г., броят на **икономически неактивните** сред населението между 15 и 64 г. на територията на община Стамболово е обезпокоително висок - 1 579 души (48.8% дял измежду населението на територията на община Стамболово между 15-64 години), а това в община Кърджали е 15 171 души (39.1% дял измежду населението на територията на общината на възраст между 15-64 години). *Съпоставено с пропорционалният дял на населението на 54-те села от община Кърджали през 2021 г., обхванати от МИГ, може да се направи приблизително изчисление за 2 535 неактивни лица от община Кърджали на територията на МИГ или общо за територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ броят на неактивните лица е около 4114 души, което е около 22% от населението на МИГ.*

Безработните младежи на територията на двете общини са значително по-малко, в сравнение с групата на трайно безработните лица. Средногодишният брой на безработните под 29-годишна възраст за 2023 г. в община Стамболово е 11 души (6% дял сред всички безработни), през 2022 г. броят е същия - 11 души (5.9% дял сред всички безработни). **Средногодишният брой на безработните под 29-годишна** възраст за 2023 г. в община Кърджали е 117 души (8.9% дял сред всички безработни), през 2022 г. броят е същия - 117 души (9.9% дял сред всички безработни).

Основни потребности. Безработните и икономически неактивни лица в общините имат комплекс от потребности, свързани както с липсата на умения и квалификация, така и с ниска мотивация за включване в заетост. Съществува необходимост от активиране и мотивиране чрез индивидуален подход, информационни кампании и групови срещи, които да възвърнат увереността и да създадат нагласа за трудова реализация. Много от лицата изпитват затруднения при професионалното преориентиране и се нуждаят от насочване към реалистични и търсени професии, съобразени с възможностите на местната икономика. Съществува значима потребност от повишаване на уменията, компетенциите и професионалната квалификация чрез обучения по ключови и професионални умения, включително базова и дигитална грамотност, с оглед подобряване на конкурентоспособността на пазара на труда. Необходима е

целенасочена подкрепа за прехода към заетост – чрез индивидуално трудово консултиране, кариерно ориентиране, обучение на работното място и стимулиране на работодателите за създаване на работни места чрез програми за субсидирана заетост. Подкрепата следва да бъде практическа, адаптирана към уязвимостите на целевите групи и насочена към устойчива трудова интеграция.

Лица с увреждания (деца и пълнолетни)

На територията на община Стамболово и 54-те села от община Кърджали **една от многобройните рискови групи са хората с увреждания**. Заедно с възрастните хора - те се превръщат в най-многобройната рискова група. Хората с увреждания с признат от ТЕЛК/НЕЛК процент трайно намалена работоспособност през 2021 г. на територията на МИГ са 914 според данните от последното преброяване.

Основните потребности на децата с увреждания са:

- Достъп до образование в общообразователни училища - адаптирана учебна сре ресурсни учители, помощни технологии и индивидуален подход спор потребностите на всяко дете;
- Равен достъп до услуги и възможности заедно с техните връстници;
- Осигуряване на достъп до адекватна здравна грижа - достъп до специализира здравни и терапевтични услуги още от ранна възраст;
- Придобиване на умения и навици за самостоятелен живот;
- Достъп до социална инфраструктура – физическа достъпност на сгради, училищ детски градини, площадки и транспорт.
- Осигуряване на възможности за професионална квалификация и реализация;
- Осигуряване на подкрепяща среда за семейството и близките на децата с увреждан - консултации, обучение и психологическа помощ за родители и настойници, както социални услуги в домашна среда;
- Интеграция в общността - включване в общности, културни и спортни дейнос лагери, занимални и извънкласни форми.

Основните проблеми на тези хора са затруднения да се обслужват сами. Прието е, че те имат необходимост от ежедневна грижа както от здравни грижи, така и от помощ в дома и социална рехабилитация. Животът на възрастните и на хората с увреждания зависи от жизнената среда, доколко и как тя е адекватна на техните потребности и възможността да се справят сами в ежедневието и бита. Безусловно е необходимо промяна към подобряване условията на живот, което включва и промяна на сега съществуващите социални услуги. Подобряването на системата от социални услуги, които да направят живота на възрастните и хората с увреждания по-лесен и по-приятен има различно смислово значение за различни социални групи.

Възрастни лица от уязвими групи

Възрастното население (в над-трудоспособна възраст) на територията на община Стамболово се увеличава през целия разглеждан период (от 1 553 през 2019 г. до 1884 през 2023 г.). Делът на възрастното население нараства от 26% до над 30%. ВЪзрастното население на територията на община Кърджали също се увеличава и то значително (от 15 847 през 2019г. на 18 136 през 2023 г.). Делът на възрастните на територията на община Кърджали за периода 2019-2023 г. е нараснал от 22.6 (2019) до 28% (2023г.).

Голяма част от възрастните живеят сами или са в условия на социална изолация, като този проблем се споделя от представителите на кметствата от двете общини. Възрастните хора в община Стамболово и община Кърджали **имат комплексни нужди, свързани със социално включване, здравна подкрепа и икономическа активност**. Живеещите в селата възрастни хора имат проблеми с мобилността за достигане до здравните заведения.

Основни потребности и нужди на възрастните хора и хората в неравностойно положение:

- Достъп до здравни и социални услуги – особено в отдалечени и труднодостъп населени места, където липсват постоянни медицински специалисти и услуги място.
- Услуги за домашна помощ, патронажна грижа, социален асистент.
- Включване в обществения живот и преодоляване на социалната изолация – чр пенсионерски клубове, дневни центрове, културни събития и форми на активен жив
- Финансова подкрепа и информация за социални права – нужда от консултира съдействие при получаване на помощи, пенсии и достъп до социални програми.

Дигитална грамотност и достъп до информация – затруднен достъп до електронни услуги и липса на умения за работа с технологии при възрастните и хората с увреждания.

Подробна информация за наличието на уязвими и малцинствени групи на територията на МИГ и описание на техните потребности е представена в Приложение № 2.2. към ФК, *Социално-икономически анализ на територията на МИГ Стамболово-Кърджали 54, раздел III. Демография и демографски процеси, Раздел V. Социално развитие и Раздел X. Изводи от анализа на потребностите на уязвимите и малцинствени групи на територията на МИГ* .

3.4. Анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите на територията на МИГ:

SWOT анализа на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ оценява въздействието на външните фактори на околната среда в която функционира общината и това на нейните вътрешни фактори. Влиянието на средата очертава благоприятните възможности за нейното развитие и потенциалните заплахи, които тя ще изпитва от страна на неблагоприятните фактори. Изведените от анализа силни и слаби страни, идентифицираните възможности и заплахи пред развитието са взети в предвид и служат за отправна точка при разработване на стратегическата рамка на стратегията за ВОМР на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“.

Силни страни	Слаби страни
Добро географско положение – сравнително лесен и бърз достъп до магистрала „Марица“, връзка с Р Гърция (ГКПП „Маказа“) и с Р Турция (ГКПП Капитан Андреево - Капъкуле).	Миграция и обезлюдяване на територията. Рязко застаряване на населението.
Близост до основни (ресурсни) центрове: Хасково, Кърджали и градовете в Централна и Югоизточна България – Пловдив, Стара Загора и др.	Висок процент на безработица и обедняване на населението през последните години.
Добре развита пътна мрежа, осигуряваща лесен достъп до населените места.	Лоша обща инфраструктура, характеризираща се с: недостатъчна поддръжка на уличната мрежа, тротоари, общински сгради и др.
Добре развито растениевъдство и утвърждаване на по-големите земеделски производители, които разполагат с необходимата техника и финансов ресурс за обработка на земеделската земя.	Липса на млади хора, на квалифицирани кадри и на достатъчен брой предприемачи с бизнес идеи и бизнес възможности, които да осигуряват достатъчната трудова заетост на територията.
Благоприятни агро-климатични условия за развитие на земеделието – зеленчукопроизводство, трайните насаждения, техническите култури, лозята, билките и др.	Налице е висок дял на неактивните лица на територията на МИГ.
Развито пчеларство и производство на пчелен мед.	Въпреки добрите климатични и почвени условия доминира монокултурното земеделие – зърнопроизводството. На по-голямата част от територията липсват или са в недобро състояние и местата за прекарване на свободното време, като общински паркове, градини и площадки на открито.

Наличие на природни дадености и традиции за развитие на животновъдството.	Неконкурентоспособност на работната сила на пазара на труда, падане на образователното равнище и квалификацията.
Съхранена природна среда – екологично чист регион, богато биоразнообразие, наличие на защитени зони, защитени местности, природни забележителности и атрактивен ландшафт.	Неизползване на пасищното животновъдство и недостатъчно развит производствен и преработвателен сектор.
Запазени традиции, обичаи и наличие на голям брой културно-исторически паметници, подходящи за развитието на културен туризъм.	Недостатъчна бизнес инициатива и предприемаческа култура по отношение на европейското финансиране.
Изграждане на нови места (къщи за гости, хотели и комплекси) осигуряващи отдих и почивка на гостите на територията.	Нерационално използване на природните и антропогенни ресурси – ограничен брой хотели и къщи за гости, малък брой туристически услуги и атракции, не особено добро качество на обслужването.
Добре развита и функционираща мрежа от културни и спортни организации – читалища и НПО.	Слабо използване на природните дадености и биоразнообразието за развитие на екотуризма и реализацията на екоинициативи.
Наличие на голям брой спортни терени и сравнително добра спортна база в отделни населени места.	Недостатъчно използване на богатото културно-историческо наследство за създаване на атракции, привличащи туристите и създаване на по-богата културна среда на територията.
Основната част от местното население е заето със селскостопански дейности, което благоприятстват тяхното сдружаване по сектори.	Липса на координация и сдружаване на земеделските производители и собствениците на хотели и къщи за гости.
Положителен механичен прираст.	Липса на местни структури, подкрепящи развитието на земеделския и неземеделския бизнес.
Наличие на здравна грижа и социални услуги за гражданите.	Липса на адекватно на трудовия пазар професионално обучение. Необходимост от по-голям брой дейности в областта на социалната и етническата интеграция.
Наличие на голям брой образователни институции: училища и детски градини. Реализиране на дейности подпомагащи социалната и етническата интеграция.	Ниска здравна профилактика и голям брой здравно неосигурени лица. Ограничен брой социални услуги. Липса на болничен стационар.

Сравнително добра организация на вътрешнообщинския транспорт на територията на двете общини.	Ограничен брой на вътрешнообщинските транспортни линии, което затруднява местното население.
Електрифицирани са най-отдалечените населени места и е изградено улично осветление.	Голям брой регистрирани, но неработещи фирми. Фалити в резултат на различните кризи през последните години.
Свободен сграден фонд, подходящ за производствена дейност или предоставяне на услуги.	Липса на информираност относно опазването на околната среда и управлението на отпадъците.
Възможности	**Заплахи**
Съществуват проектни възможности за създаване и модернизация на малки и средни предприятия за преработка на земеделската продукция на територията, които да затворят производствения цикъл на земеделските производства и да увеличат работните места.	Влошаване качеството на живот поради големия брой възрастни хора в селата, които се нуждаят от социални и здравни грижи. Липса на необходимия брой подготвени кадри, които да са в помощ на възрастните хора.
Внедряване на нови технологии, автоматизация и пазарно ориентиране в сектора животновъдството.	Липсата на канализация и пречиствателни станции заплашва територията от замърсяване.
Налице са добри възможности за развитие на селското стопанство и производството на екологично чисти продукти.	Липса на всякакви кадри в резултат на бързото обезлюдяване на територията.
Възможности за повишаване качеството на човешкия ресурс и подготовка на кадри, съгласно нуждите на местната икономика.	Увеличаване процента на уязвимите групи: роми, дългосрочно безработни и пенсионери и цялостна липса на квалифицирани кадри.
Възстановяване на мелиоративните съоръжения и развитие на съвременно растениевъдство.	Увеличаване на различията между селските и градските райони по отношение на икономическото развитие, образователното равнище и достъпа до основни услуги.
Отварянето на пазара към активно потребление на биопродукти ще стимулира внедряването на нови технологии и култури в селското стопанство и ще доведе до развитие на биоземеделието.	Намаляване броя на заетите и увеличаване процента на безработните.
Създадените възможности и условия, които осигуряват защита на знак за качество на известни местни марки и	Задълбочаване на световната икономическа и енергийна криза, поради войната в Украйна водеща до влошаване

тяхното сертифициране, би довело до разширяване на пазарите и до подобряване на качеството на произвежданата местна продукция.	на пазарните условия и фалита на местни МСП и земеделски производители.
Мобилизиране на местната общност в популяризиране на района и поддържане на материалното и нематериалното културно-историческо наследство чрез ускорено развитие на туризма, включително организиране на фестивали, туристически изложения, панаири и експозиции и участия в такива на национално и международно ниво, туристическа информация и реклама, промотиране и др.	Намаляване на населението в трудоспособна възраст и влошена възрастова структура
Секторът на услугите има висок потенциал за развитие чрез туризма и търговията.	Продължаващо негативно развитие на демографските процеси.
Повишаване на конкурентоспособността на местните икономики и възможности за създаване на местен бизнес, включително чрез диверсификация и подкрепа за алтернативни дейности, вкл. чрез инвестиции в производствена инфраструктура, модернизация и високотехнологично оборудване, вкл. въвеждането на иновации.	Задълбочаване дефицитите на пазара на труда, свързани с ограничени възможности за заетост.
Стимулиране на бизнеса чрез повишаване на неговата конкурентоспособност и експортен потенциал.	Липса на квалифициран човешки ресурс за внедряване на иновации и нови технологии.
Подобряване на обществената среда и услуги, като фактор за задържане на населението в региона и предпоставка за социално-икономическото развитие.	Затваряне на образователни институции поради липса на ученици.
Наличие на квалифицирани кадри в близките до територията големи градове, които могат да се привлекат на работа при необходимост.	Липса на достатъчно финансиране в животновъдството, зеленчукопроизводството, в сферата на културните и социалните услуги.
Водоснабдени са всички населени места на територията.	Продължаващо обедняване на пенсионери, дългосрочно безработни и

	роми и засилване на социалната им изолация.
Изпълнение на изискванията на ЕС за осъвременяване на животновъдните ферми ще подобри условията за развитие на съвременно животновъдство.	Застрашаване на популациите на редки и застрашени растителни и животински видове.
Наличието на културни и екологични обекти на територията на МИГ и изграждането на съвместни дестинации и туристически продукти между двете общини, ще стимулират развитието на туризма и на територията.	Наличие на нерегламентирани сметища и локални замърсявания на околната среда.
Ориентиране към дейности по профилактика и превенция на здравето на населението, с оглед влошената демографска структура и застаряващото население	Замърсяване на околната среда и природната среда и намаляване броя на защитените видове в резултат на безконтролното прилагане на конвенционалното земеделие.
Големият брой защитени зони, защитени местности и територии ще осигурят условия за развитие на екологични дейности, подкрепящи биоразнообразието и запазването на хабитатите.	

4. Цели на стратегията, включително измерими целеви стойности за резултатите, и съответните планирани действия: (не повече от 10 страници)

Стратегията за ВОМР на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ 2023 – 2027 г. е разработена на базата на проведените проучвания и анализи на територията, с които е изведен потенциалът за развитие и са идентифицирани местните потребности, Изпълнението на стратегията цели да създаде по-добри икономически, социални и екологични условия за живот в населените места на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ и да допринесе за многосекторното развитие на местната икономика.

В стратегията за СВОМР са формулирани **стратегически цели и приоритети**, които съответстват на потенциала за развитие и идентифицираните и обобщено представени **потребности** идентифицирани в Приложение № 2.1. и Приложение № 2.2. към ФК, които са в съответствие с е специфичните цели за местно развитие на подхода ВОМР.

За създаването на по-добри икономически, социални и екологични условия за живот в населените места на територията на МИГ и подкрепа на многосекторното развитие на местната икономика, както и за постигането на гореизброените специфични цели на подхода ВОМР, СВОМР на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ **идентифицира нуждата от допълващ принос** на Програма „Развитие на човешките ресурси“ за периода 2021 – 2027 г., Програма „Околна среда“ за периода 2021 – 2027 г., Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ за периода 2021 – 2027 г. и Програма „Образование“ за периода 2021 – 2027г., които предоставят допълващо финансиране под формата на безвъзмездна финансова помощ на бенефициенти от територията на МИГ. За допълващото финансиране на СВОМР на МИГ “Стамболово – Кърджали 54“, към СВОМР са представени приложения съгласно чл. 17, ал. 2 на ПМС 494/2024 г. за допълващо финансиране по гореизброените програми.

Избраните цели са **реалистични**, тъй като отразяват конкретни и измерими чрез съответните индикатори резултати, отразяващи нуждите на територията, свързани с подобряване на качеството на живот, съхраняване на културната идентичност и стимулиране на местното развитие. Те са **формулирани на база актуалните предизвикателства, идентифицирани чрез анализа на социално-икономическото състояние**, и са съобразени с възможностите, които предоставя **заложеният бюджет на СВОМР**. Предвидените дейности имат **измерим ефект и мащаб**, тъй като са обективирани в релевантни индикатори за резултат и продукт, **част от които са незадължителни /допълнително избрани от МИГ/ и са специфични** за настоящата стратегия, за да отразят пряко местните потребности и приоритети Те съответстват на **ресурсния капацитет на общността и отразяват научените уроци и опита от изпълнението на стратегията на МИГ от предходния програмен период**, което гарантира тяхната изпълнимост и устойчивост във времето. Количествено определените **задължителни и допълнителни индикатори за резултат** при изпълнението на стратегията допринесат за ясното дефиниране и измерване на приноса на стратегията към местното развитие.

4.1. Цели на стратегията и приоритети за развитие на територията:

С прилагането на подхода ВОМР на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ се цели и постигане на следните **преки ползи** за местното развитие:

- ✓ *Подобряване на условията на живот на местните общности;*
- ✓ *Създаване на динамична жизнена среда и подобряване качеството на живот чрез развитие на хоризонтални и междусекторни партньорства и взаимодействие за инициативи от общ интерес, както и на практики и модели за добро управление и участие на заинтересованите страни в развитието на територията, като основа за териториално развитие;*
- ✓ *Подкрепа за териториалната идентичност, маркетинг и марки на база на специфичния териториален потенциал и продукти от местен характер;*
- ✓ *Повишаване на конкурентоспособността на местните икономики и възможности за създаване на местен бизнес, включително чрез диверсификация и подкрепа за алтернативни дейности;*
- ✓ *Подкрепа за въвеждането на иновации;*
- ✓ *Засилване на капацитета за научни изследвания и иновации и на въвеждането на модерни технологии чрез подкрепа за иновации в предприятията и насърчаване прехода към кръгова икономика чрез подкрепа за инвестиции в предприятията с цел подобряване на ресурсната ефективност;*
- ✓ *Насърчаване на устойчивата и качествена заетост и социално включване на уязвими и маргинализирани групи;*
- ✓ *Съхраняване и опазване на околната среда и насърчаване на ресурсната ефективност, вкл. дейности за превенция и управление на риска и за използване потенциала на културното наследство;*
- ✓ *Приобщаващо образование и образователна интеграция.*

На базата на проведените анализи и резултатите от SWOT анализа на територията, в стратегията за СВОМР са формулирани стратегически цели и приоритети, които съответстват на потенциала за развитие и идентифицираните потребности. Изпълнението на стратегията цели да създаде по-добри икономически, социални и екологични условия за живот в населените места на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ и да допринесе за многосекторното развитие на местната икономика.

Общата цел на стратегията е **„Постигане на устойчиво обществено и икономическо местно развитие“.**

Специфичните цели на стратегията са:

- ***СЦ 1: Подобряване на конкурентоспособността на местната икономика***

СЦ 1 е насочена към развитие на местната икономика, към малкия бизнес в неземеделските сектори и към повишаване конкурентоспособността на селскостопанския сектор. Развитието на разнообразни неземеделски дейности и модернизацията в земеделските стопанства ще стимулира процесите по ускоряване растежа на местната икономика. СЦ 1 е насочена към създаването на работни

места в отговор на един от сериозните проблеми на територията – високите нива на безработица.

СЦ 1 съответства на потребностите на територията, свързани с оползотворяване на природо-климатичните условия за подобряване състоянието на селскостопанският сектор и стимулиране на предприемачеството в неселскостопанските сектори, за създаване по-добри възможности на пазара на труда.

Целта ще се постигне чрез два приоритета:

1.1. **Приоритет 1 - Развитие на земеделския сектор** - *По приоритетът е планирана подкрепа за подобряване конкурентоспособността на земеделските стопанства, малките и средни предприятия.*

1.2. **Приоритет 2 - Развитие на неземеделския сектор и иновациите** - *По приоритетът е планирана подкрепа за развитие на неземеделски дейности, които имат висок потенциал за създаване на работни места, както и за въвеждане на иновации.*

И двата приоритета са насочени към създаване на работни места на територията на МИГ и насърчават въвеждането на иновации, нови технологии, услуги и производства чрез предвидените в тях мерки в областта на селското стопанство и в неземеделските сектори.

За постигането на СЦ 1, Приоритет 2, въз основа на потребностите и потенциала на територията се идентифицира нуждата от допълващо финансиране от ПКИП, в съответствие с Приложение съгласно чл. 17, ал. 2 на ПМС 494/2024 г. за допълващо финансиране по Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ 2021-2027 г. към настоящата СВОМР.

Приоритет 1 и 2 на СЦ 1 съответства напълно на потребностите и потенциала на територията, свързани с ниската конкурентоспособност на земеделския сектор, основно поради остаряла производствена база, недостиг на модерна техника, ИТ решения и липса на иновации в селското стопанство и необходимостта от насърчаване на неселскостопански дейности, които имат потенциал за създаване на по-голям брой работни места и подобряване състоянието на местната икономика.

- **СЦ 2: *Развитие на инфраструктурата и обществения сектор при съхранение на човешкия потенциал***

СЦ 2 е насочена към подобряването на условията за живот в населените места, чрез инвестиции в публичната инфраструктура и услуги, създаване на условия за развитие на туризма и съхранение на нематериално културно, природно наследство и традиции, които са в основата на местната идентичност. СЦ 2 е насочена към увеличаване дела на населението, ползващо се от подобрения достъп до услуги и инфраструктура. Стратегическа цел 2. съответства напълно на потребностите и потенциала на територията, свързани с необходимостта от инвестиции за развитие на обществената инфраструктура и услуги, особено в селата и оползотворяване на

разнообразието от материални и нематериални културно-исторически ресурси и природно наследство за туристически цели.

Целта ще се постигне чрез два приоритета:

2.1. **Приоритет 1 - Развитие на обществените услуги, инфраструктурата и човешките ресурси -** *Подобряването на техническа инфраструктура е основен фактор за създаването на оптимална жизнена среда и повишаване на привлекателността за бизнес и инвестиции. Инвестициите в публичната инфраструктура и услуги са най-висока важност за съживяването на населените места, най-вече извън общинските центрове, което ще допринесе за решаване на сериозния проблем с недоброто състояние на обществената жизнена среда.*

За постигането на СЦ 2, Приоритет 1, въз основа на потребностите и потенциала на територията се идентифицира нуждата от допълващо финансиране от ПРЧР и ПО, в съответствие с Приложение съгласно чл. 17, ал. 2 на ПМС 494/2024 г. за допълващо финансиране по Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ 2021-2027 г. към настоящата СВОМР.

2.2. **Приоритет 2 - Опазване и развитие на околната среда, природните и културни ресурси** - *Територията все още има неоползотворен потенциал за по-устойчиво развитие на туристическия сектор и инвестициите в малка по мащаб туристическа инфраструктура ще допринесат за оползотворяване на високия потенциал на сектора. Подкрепата за съхранението на културното и природно наследство ще допълни резултатите от дейностите за подобряване качеството на живот на населението, както и за развитие на туризма, като ще допринесе и за сплотяване на местната общност и съхраняване на нейната идентичност.*

За постигането на СЦ 2, Приоритет 2, въз основа на потребностите и потенциала на територията се идентифицира нуждата от допълващо финансиране от ПОСП, в съответствие с Приложение съгласно чл. 17, ал. 2 на ПМС 494/2024 г. за допълващо финансиране по Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ 2021-2027 г. към настоящата СВОМР.

- ***Хоризонтални цели към Стратегията за ВОМР: Ефективното изпълнение на стратегията за ВОМР и сътрудничество***

Хоризонталните цели са насочени към успешното изпълнение на СВОМР, осигуряване на активното участие на различни заинтересовани страни от местната общност в процеса на нейното прилагане, създаване на сътрудничества с други местни общности, както и ефективно планиране на развитието на интелигентни селища на територията. По мярка „Сътрудничество и подготвителни дейности за него“ се предвижда разработването на стратегия за „интелигентни селища“, която да даде необходимата аналитична и стратегическа основа за прилагане на нов интегриран подход за развитие на територията, основаващ се на иновативни и дигитални решения, подобряване на условията на живот, развитие на нови бизнес модели и активиране на местните ресурси.

По-конкретно, хоризонталните цели съответстват напълно на потребностите и потенциала на територията, свързани с необходимост от ангажиране и заинтересованост на местната общност в процеса на прилагане на СВОМР и потенциал за включване на дейности в СВОМР, насочени към създаване на „интелигентни селища“ („Smart-villages“) на територията на МИГ.

Целите и приоритетите ще се изпълнят чрез поредица от взаимно допълващи се мерки, които са подробно описани в т. 4.3. и се предвижда да се финансират със средства от ЕЗФРСР и допълващо финансиране.

Стратегическа рамка на СВОМР:

<table>
<tr><th colspan="5">Обща цел на стратегията „Постигане на устойчиво обществено и икономическо местно развитие“</th></tr>
<tr><td>Стратегическа цел</td><td colspan="2">Стратегическа цел 1: Подобряване на конкурентоспособността на местната икономика</td><td colspan="2">Стратегическа цел 2: Развитие на инфраструктурата и обществения сектор при съхранение на човешкия потенциал</td></tr>
<tr><td>Приоритет</td><td>Приоритет 1: Развитие на земеделския сектор</td><td>Приоритет 2: Развитие на неземеделския сектор и иновациите</td><td>Приоритет 1: Развитие на обществените услуги, инфраструктурата и човешките ресурси</td><td>Приоритет 2: Опазване и развитие на околната среда, природните и културни ресурси</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Мярка</td><td>Мярка: "Инвестиции в земеделски стопанства"</td><td rowspan="2">Мярка: "Инвестиции в неселскостопански дейности"</td><td rowspan="2">Мярка: "Инвестиции в основни услуги и дребни по мащаби инфраструктура"</td><td rowspan="2">Мярка: "Инвестиции за развитие на природните и културни ресурси"</td></tr>
<tr><td>Мярка: "Инвестиции в преработка на селскостопански продукти"</td></tr>
</table>

Допълващо финансиране		*За постигането на стратегическа цел 1, Приоритет 2, въз основа на потребностите и потенциала на територията се предвижда допълващо финансиране от ПКИП, в съответствие с Приложение съгласно чл. 17, ал. 2 на ПМС 494/2024г. за допълващо финансиране по Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ 2021-2027 г.*	*За постигането на стратегическа цел 2, Приоритет 1,въз основа на потребностите и потенциала на територията се предвижда допълващо финансиране от: - ПРЧР 2021 – 2027 г., в съответствие с Приложение съгласно чл. 17, ал. 2 на ПМС 494/2024 г. за допълващо финансиране по ПРЧР 2021-2027 г., - ПО 2021 – 2027 г., в съответствие с Приложение съгласно чл. 17, ал. 2 на ПМС 494/2024 г. за допълващо финансиране по ПО 2021-2027г.*	*За постигането на стратегическа цел 2, Приоритет 2, въз основа на потребностите и потенциала на територията се предвижда допълващо финансиране от ПОС в съответствие с Приложение съгласно чл. 17, ал. 2 на ПМС 494/2024 г. за допълващо финансиране по ПОС 2021-2027 г.*	

Хоризонтална цел към стратегията за ВОМР:
СПРЗСР: Ефективно изпълнение на стратегията за СВОМР и сътрудничество
Мярка: „Сътрудничество и подготвителни дейности за него“
Мярка: „Управление, мониторинг и оценка на СВОМР и нейното популяризиране“

Съответствие на избраните цели на стратегията и избраните интервенции с идентифицираните потребности и потенциала за развитие на територията, изведени в рамките на социално-икономическият анализ, обобщени в SWOT анализа и проучването на заинтересованите страни.

Целите и интервенциите, заложени в СВОМР, са пряко свързани с установените потребности и потенциала за развитие на територията. Тези потребности са идентифицирани чрез социално-икономически анализ, обобщени в SWOT анализа и потвърдени от проучване на заинтересованите страни. **Процесът на разработване на СВОМР, обобщено представен в следващата таблица, ясно демонстрира извършените дейности за осигуряване на пълно съответствие на цялостната стратегическа рамка на СВОМР с изведените в рамките на социално-икономическия анализ и обобщени в SWOT анализа потребности и потенциал на територията, както и с потребностите на населението, изведени от проучването на заинтересованите страни.**

Основни етапи от процеса	Описание и резултат
Етап 1: Задълбочени проучвания на потребностите, основните проблеми и потенциала на територията, мнението, очакванията и предложенията на местната общност, представени в Приложение 2.1. Социологическо проучване на тема: „Проучване мотивацията и предпочитанията на заинтересованите страни за включването им в изпълнението и в мониторинга на СВОМР“ и Приложение 2.2. Кабинетно проучване на тема: "Социално-икономически анализ на територията на МИГ Стамболово-Кърджали 54".	
1.1. Социологическо проучване на тема: „Проучване мотивацията и предпочитанията на заинтересованите страни за включването им в изпълнението и в мониторинга на СВОМР“	Задълбочено проучване на проблемите и потребностите на територията на МИГ, в резултат на което: - Представяне на общественото мнение и оценките на заинтересованите страни по отношение на подхода ВОМР и неговото приложение на територията на МИГ „Стамболово-Кърджали 54“ - Анализ на резултатите от анкетното проучване - Изведени изводи и препоръки
1.2. Кабинетно проучване на тема: "Социално-икономически анализ на територията на МИГ Стамболово-Кърджали 54".	Въз основа на задълбоченото социално-икономическо проучване и анализ на настоящото състояние на територията като резултат са изведени **предимства, проблеми/ предизвикателства и недостатъци на територията на МИГ, в т.ч.**: - Природните и климатични дадености

	- Състоянието на местната икономика - Социалната сфера и човешките ресурси (демографски процеси, пазар на труда, основни проблеми и предизвикателства пред образователната система, здравеопазването, социалните услуги, култура, спорт) - Оценка на инфраструктурната осигуреност - Екологичното състояние - Състоянието на селищната мрежа - Културно-историческо наследство - Околна среда В резултат на изведените предимства, проблеми/ предизвикателства и недостатъци е изведен наличния потенциал на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“, сравнителни предимства и степен на оползотворяване, чрез които се цели устойчиво социално-икономическо развитие. Следващ съществен етап е извършеният анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите – SWOT анализ.
Етап 2: Стратегическо планиране. Въз основа на приоритизираните области на интервенция и анализа на проблеми и потребности и потенциала за развитие на територията и интересът към мерките, е **разработен проект на стратегическа рамка и индикативно финансово разпределение на ресурса на СВОМР на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ за периода 2023 – 2027 г**. Проектът на стратегическа рамка и индикативният бюджет на СВОМР са представени на местната общност по време на консултативната кампания и е подкрепен от всички представители на местната общност.	
Етап 3.: Разработване на проект на СВОМР. Разработеният проект на СВОМР **се основава на задълбочени проучвания** на потребностите, основните проблеми и потенциала на територията, мнението, очакванията и предложенията на местната общност, **чиито резултати** са представени в Приложение 2.1. и Приложение 2.2. Проектът на СВОМР е съгласуван с местната общност на широките обществени обсъждания. Към всяка специфична цел на СВОМР са избрани мерки, конкретно обвързани с постигането на всяка от специфичните цели, дефинирани в стратегическата рамка, които от своя страна са насочени към приоритетите на двете стратегически цели на СВОМР. Логическата обвързаност на мерките, специфичните цели, приоритетите и основните цели на стратегията ще гарантира постигането на крайните резултати и задоволяване на очакванията и нуждите на местната общност, в съответствие с характеристиката и потенциала на територията.	

Стратегическа и интервенционна логика. Съответствие на целите на стратегията с потребностите и потенциала на територията

Специфични цели, приоритети и мерки	Съответствие с потребностите и потенциала на територията, съгласно SWOT анализа. Реалистичност на целите и очаквани качествени промени	Способност за реализация и принос на мерките и дейностите към постигането на целите
СЦ 1 Подобряване на конкурентоспособността на местната икономика	СЦ 1 е насочена към развитие на местната икономика, към малкия бизнес в неземеделските сектори и към повишаване конкурентоспособността на селскостопанския сектор. Развитието на разнообразни неземеделски дейности и модернизацията в земеделските стопанства ще стимулира процесите по ускоряване растежа на местната икономика. СЦ 1 е насочена към създаването на работни места в отговор на един от сериозните проблеми на територията – високите нива на безработица.	Способността за реализация на целта е определена чрез проучванията от Приложения 2.1. и 2.2., които изследват задълбочено потенциала и интереса на целевите групи от стопанския сектор за постигане на тази цел. Проучванията се базират както на общите тенденции за икономическо развитие, така и на секторно изследване на нагласите, потенциала и интереса на целевите групи и потенциалните бенефициенти. По-конкретни данни за потенциала са представени по приоритети и мерки в настоящата таблица, както и в проучванията. В допълнение са ползвани и данни от изпълнението на стратегията за ВОМР от предходния програмен период, което има отношение и към определените финансови параметри и индикатори на настоящата стратегия.
Приоритет 1. Развитие на земеделския сектор	По приоритетът е планирана подкрепа за подобряване конкурентоспособността на земеделските стопанства. Приоритетът адресира проблемите, потребностите и потенциала на	Чрез модернизация на стопанствата, въвеждане на иновации и повишаване на производителността се очаква значително подобрение в конкурентоспособността.

	територията, свързани със селскостопанския сектор – ниска конкурентоспособност, остарели технологии и др. Мярката е насочена към развитие на местната икономика, към малкия бизнеси в неземеделските сектори и към повишаване конкурентоспособността на селскостопанския сектор. Развитието на разнообразни неземеделски дейности	Подкрепата за неземеделски дейности насърчава устойчиви форми на заетост и допълнителни доходи, което води до намаляване на миграцията от селските райони и повишава качеството на живот. Насърчаването на млади земеделски стопани, жени и представители на уязвими групи води до социално-икономическо включване и намаляване на неравенствата.
Мярка Инвестиции в земеделски стопанства	На територията на МИГ има традиции, добре развити под отрасли и благоприятни климатични условия. Регистрира се необходимост от модернизация и насърчаване на устойчиви практики, вкл. биологично земеделие. Регистрира се необходимост от инвестиции в чувствителни сектори.	Мярката ще допринесе за повишаване на конкурентоспособността на стопанствата, внедряване на иновации и затваряне на производствения цикъл. Налице са **местни ресурси, земеделски площи** и традиции в селското стопанство. Подкрепя **икономическата устойчивост**, създава заетост, особено сред **младите хора и жени**. Подобрява **ефективността и добавената стойност** в сектора.
Мярка Инвестиции в преработка на селскостопански продукти	Налице е производствена база от земеделски производители, но липсва преработвателен капацитет, който да добавя стойност. Територията има **неоползотворен потенциал за преработка**, която да създава по-висока добавена стойност от първичния сектор..	Ще се създаде допълнителна заетост, ще се подобри икономическият профил на територията. Подобряване на производствената инфраструктура ще доведе до икономическа устойчивост. Подпомага изграждане на **къси вериги на доставка**, подобрява **приходите и заетостта**.

		Допринася за **намаляване на икономическата зависимост** от суровинно земеделие. Насърчава **предприемачеството и иновациите** в агросектора
Приоритет 2. Развитие на неземеделския сектор и иновациите	По приоритетът е планирана подкрепа за развитие на неземеделски дейности, които имат висок потенциал за създаване на работни места, както и за въвеждане на иновации. Приоритетът адресира проблемите и нуждите	Съществуват микро, малки и средни предприятия, занаятчии и самостоятелни предприемачи с интерес към развитие на нови, пазарно ориентирани дейности извън земеделието – услуги, туризъм, производства, дигитални услуги и др. Диверсификация на местната икономика: Подкрепата за неземеделски дейности намалява зависимостта от селското стопанство и създава условия за икономическо разнообразие и устойчивост на селските райони. Развитието на услуги, производство и туризъм създава заетост, особено за млади хора и жени, което допринася за ограничаване на миграцията към градовете. Финансирането на нови бизнес модели и иновативни решения води до подобряване на конкурентоспособността, по-висока производителност и по-добро пазарно позициониране.
Мярка: Инвестиции в неселското пански дейности	Адресира нуждата от икономическа диверсификация и създаване на работни места в условия на висока безработица и миграция. Потенциал в развитието на туризъм, занаяти, услуги, ИКТ и други иновативни бизнеси.	Ще се подобри икономическата устойчивост, ще се повиши инициативността на населението. Подпомага **икономическата активност извън земеделието**, насърчава

		иновации и социално включване. Стимулира **предприемачеството**, особено сред младежи и жени. Допринася за **балансирано териториално развитие и устойчиво заетост.**
СЦ 2: Развитие на инфраструктурата и обществения сектор при съхранение на човешкия потенциал	СЦ 2 е насочена към подобряването на условията за живот в населените места, чрез инвестиции в публичната инфраструктура и услуги, създаване на условия за развитие на туризма и съхранение на нематериално културно, природно наследство и традиции, които са в основата на местната идентичност. СЦ 2 е насочена към увеличаване дела на населението, ползващо се от подобрения достъп до услуги и инфраструктура. Територията на МИГ се характеризира с наличие на богато природно и културно наследство – културно-исторически обекти, природни забележителности, традиции и местни занаяти; Съхранени природни ресурси и сравнително добро състояние на околната среда; Местна ангажираност и активност на читалища, културни институции, НПО и населението в организиране на събития и инициативи. Стратегическата цел ще подпомогне преодоляването на слабите страни идентифицирани в SWOT анализа: Недостатъчно развита туристическа инфраструктура и ограничени инвестиции в оползотворяване на туристическия потенциал;	Наличието на богато културно и природно наследство, включително традиции, местни занаяти, обекти с туристически интерес, природни забележителности и защитени територии; Активното участие на местни НПО, читалища, културни и образователни институции, които имат опит в реализиране на културни и др. инициативи; Нарастващ интерес от страна на местния бизнес и населението към развитие на устойчив туризъм, екоинициативи и културни събития;

	Недостатъчна популяризация на местните ресурси – територията остава слабо разпознаваема като туристическа дестинация; Ограничен достъп до културни и природни обекти, особено в по-малките населени места.	
Приоритет 1: Развитие на обществените услуги, инфраструктурата и човешките ресурси	Подобряването на техническа инфраструктура е основен фактор за създаването на оптимална жизнена среда и повишаване на привлекателността за бизнес и инвестиции. Инвестициите в публичната инфраструктура и услуги са най-висока важност за съживяването на населените места, най-вече извън общинските центрове, което ще допринесе за решаване на сериозния проблем с недоброто състояние на обществената жизнена среда.	Мерките, предвидени в рамките на Приоритет 1, имат висока степен на приложимост и отговарят на реалните нужди на територията, идентифицирани в SWOT анализа. Съществуват значителни потребности от подобрение на техническата и социалната инфраструктура в по-слабо развитите и периферни населени места, където липсата на качествени услуги възпрепятства социалното и икономическо развитие.
Мярка: Инвестиции в основни услуги и дребна по мащаби инфраструктура	Територията страда от незадоволително състояние на голяма част от публичната инфраструктура – улици, обществени сгради, образователни, културни, спортни обекти, обществени пространства, улична мрежа, зони за отдих и паркове, социални обекти и др.	Инвестициите в **основни услуги и дребна по мащаб инфраструктура** ще допринесат за създаване на по-добра жизнена среда, което ще има пряк ефект върху качеството на живот и ще създаде предпоставки за привличане на нови инвестиции, задържане на населението и активизиране на икономическата активност. Ще се подобри качество на живот, достъп до услуги, социална и териториална свързаност. Ще се социалната устойчивост и атрактивността на региона за инвестиции. Създава заетост и **насърчава социалната ангажираност**.

Приоритет 2: Опазване и развитие на околната среда, природните и културните ресурси	Територията все още има неоползотворен потенциал за по-устойчиво развитие на туристическия сектор и инвестициите в малка по мащаб туристическа инфраструктура ще допринесат за оползотворяване на високия потенциал на сектора. Подкрепата за съхранението на културното и природно наследство ще допълни резултатите от дейностите за подобряване качеството на живот на населението, както и за развитие на туризма, като ще допринесе и за сплотяване на местната общност и съхраняване на нейната идентичност.	Мерките, предвидени в рамките на Приоритет 2, са стратегически насочени към устойчивото развитие на територията чрез опазване и развитие на природните и културни ресурси, с акцент върху туризма и съхраняването на местната идентичност. Инвестициите в туристическата инфраструктура, ще имат сериозно значение за активиране на туристическия потенциал, който към момента не е напълно експлоатиран. Съществуващи природни и културни ресурси, като защитени зони, природни забележителности и исторически паметници, представляват важни активи за устойчиво развитие на туризма, включително екотуризма и културния туризъм. Подкрепата за съхранение на културното и природно наследство е не само важна за опазването на идентичността на местната общност, но също така ще увеличи привлекателността на територията за туристи и инвеститори, генерирайки допълнителни икономически ползи. Тези инвестиции ще подобрят качеството на живот за местните жители, като същевременно създадат нови възможности за бизнес, туризъм и работни места.

		Реализацията на тези мерки ще допринесе за изграждането на по-добра инфраструктура и социална среда, като същевременно ще играе съществена роля в запазването на културната идентичност и устойчивото използване на природните ресурси.
Мярка: Инвестиции за развитие на природните и културни ресурси	Има богато културно-историческо наследство, природни ресурси, но те са недостатъчно използвани. Територията разполага с **богато културно наследство, природни забележителности**, но слабо развити туристически продукти. Налице са местни НПО и читалища, готови за сътрудничество Потенциал за развитие на туризъм (вкл. еко и културен) и създаване на устойчиви туристически продукти.	Ще се създаде допълнителна заетост, ще се активизира местната икономика, ще се стимулира гражданското участие. Възможност за включване на интелигентни селища, иновации и зелени решения. Мярката допринася за **развитие на устойчив туризъм, местна идентичност и култура**.
Хоризонтални цели към Стратегията за ВОМР: Ефективното изпълнение на стратегията за ВОМР и сътрудничество	Хоризонталните цели са насочени към успешното изпълнение на СВОМР, осигуряване на активното участие на различни заинтересовани страни от местната общност в процеса на нейното прилагане, създаване на сътрудничества с други местни общности, както и ефективно планиране на развитието на интелигентни селища на територията. Регистрира се необходимост от общи проекти, трансфер на добри практики и повишаване на капацитета.	Повишаване на институционалния капацитет, създаване на работещи партньорства и обмяна на опит. Ще се подобри управлението на стратегията, ще се осигури обществено участие, ще се идентифицират проблеми и добри практики в реално време.

Целите и приоритетите ще се изпълнят чрез поредица от взаимно допълващи се мерки, които са подробно описани в т. 4.3. и се предвижда да се финансират със средства от ЕЗФРСР и допълващо финансиране.

4.2. Измерими целеви стойности за резултатите (индикатори):

Индикаторите са определени чрез аналитични методи (изчисления на база индикативен максимален брой проекти при предвидените бюджети за мерките, натрупания опит в изпълнение на стратегията за ВОМР в предходния програмен период, описан в Приложение 2.1. към СВОМР), социално-икономическия анализ на територията, проучването на заинтересованите страни, в т.ч. анкетното проучване. Стойностите на индикаторите са в съответствие с целите и приоритетите на стратегията за ВОМР, което най-ясно е изведено в представената по-горе стратегическа рамка.
Източниците на информация от които ще се следи текущо и ще се измерва степента на постигане на индикаторите са проектни предложения по мерките на СВОМР.

4.2.1. Индикатори за цялостното прилагане на стратегията за ВОМР – задължителни и специфични за МИГ:

Индикатор	Вид	Мерна единица	Целева стойност
R.37 „Нови работни места по подкрепените проекти“	За резултат	брой	12
R.40 „Интелигентен икономически преход в селските райони: Брой на подкрепени стратегии за „умни села“;	За резултат	брой	1
R.41 „Свързани европейски селски райони: Дял на населението в селските райони,ползващо се от подобрения достъп до услуги и инфраструктура чрез инвестиции от ОСП“	За резултат	процент (%)	30%
R.42 „Насърчаване на социалното включване: Брой лица, обхванати от проекти,свързани с подкрепа на дейности за социално включване“	За резултат	брой	2
R.0 “Брой лица, включени в дейности по обучения, информационни срещи и семинари и други дейности, свързани с трансфер на знания“.	За резултат	брой	500
Брой финансирани проектни предложения в рамките на стратегията за ВОМР	Изходен (за изпълнение / продукт)	Брой	17
Брой подкрепени проекти за сътрудничество	Изходен (за	Брой	1

	изпълнение/ продукт)		
Брой сключени договори	Изходен (за изпълнение/ продукт)	брой	1

Предложените **индикатори за цялостно прилагане на стратегията за ВОМР** са измерими, тъй като са количествено определени. Те са **реалистични**, тъй като:

- се базират на изчисления за очаквания брой изпълнени проекти по всяка от мерките, техния индикативен бюджет и бюджета на съответната мярка. За целта са извършени изчисления при хипотезата за финансиране на проекти на с максимален размер на общите допустими разходи, на базата на опита от предходния програмен период.
- за гарантиране на постигането им са заложени специфични критерии за подбор по съответните мерки на СВОМР, включително нови работни места и дейности, свързани с интелигентни селища,
- се базират на натрупания опит от изпълнението на стратегията за ВОМР през 2014-2020, описан в Приложение 2.1.

Индикаторите са предвидени при изпълнение на проекти с бюджет при максимален размер на общите допустими разходи за един проект. Това допускане се базира на досегашния опит на МИГ при изпълнение на проекти през програмен период 2014-2020. В случай на изпълнение на по-голям брой проекти, които са с по-нисък от максималния размер на общите допустими разходи за един проект, има вероятност отчетените целеви стойности на индикаторите да са дори по-високи от предвидените.

Предложените индикатори за резултат са логически свързани с целите, интервенциите и заложените в стратегията резултати, както е обобщено в таблицата по-долу:

Индикатори за резултат	Съответствие с целите, интервенциите и интервенционната логика, както и заложените в стратегията резултати	Аналитични методи за определяне на стойността на индикатора и източници на информация
R.37 Нови работни места по подкрепените проекти	Индикаторът е в съответствие със Стратегическа цел 1 на стратегията и адресира потребностите на територията на МИГ, свързани с преодоляване на високите нива на безработица и продължаващата миграция, които рефлектират върху сериозните демографски	- Данни от предходната стратегия за броя създадени работни места - Стойностите са определени при отчитане на прогнозния брой

	проблеми на територията на МИГ, разгледани детайлно в анализите – Приложение 2.1 и 2.2 и представени обобщено в т.3 на СВОМР. За постигането на индикатора в Мярка 1, Мярка 2 и Мярка 3 е заложен критерий за подбор на проекти, свързан със създаване на работни места по подкрепените проекти, който има най-висока тежест при оценката.	проекти по мерките, насочени към бизнеса, като са изчислени брой проекти с максимална стойност на общите допустими разходи Отчетен е и фактът, че често модернизацията и въвеждането на иновации в предприятията изисква по-малък брой работна ръка за бизнес процесите, поради което се очаква, че не всеки проект да предвижда създаване на нови работни места - Взето и предвид и че в селското стопанство заетостта е значително по-ниска. - Източниците на информация ще бъдат проектните предложения по мярка 1, мярка 2 и мярка 3 на СВОМР.
R.42 „Насърчаване на социалното включване: Брой лица, обхванати от проекти, свързани с подкрепа на дейности за социално включване“	Индикаторът е в съответствие със Стратегическа цел 1 на стратегията и адресира потребностите и нуждите на идентифицираните уязвими групи на територията на МИГ (хора с увреждания, безработни, възрастни хора и др.)	- Източници на информация ще бъдат проектните предложения по Мярка 1.
R.41 Свързани европейски селски	Индикаторът е в съответствие със Стратегическа цел 2 на стратегията	- Данни от предходната стратегия –

райони: Дял на населението в селските райони, ползващо се от подобрения достъп до услуги и инфраструктура чрез инвестиции от ОСП	и адресира потребностите на територията на МИГ, свързани с необходимостта от подобряване на състоянието на публичната услуга и качеството на обществените услуги, както и необходимостта от съхранение и развитие на културните и природни ресурси, в т.ч. оползотворяването им за стимулиране развитието на устойчиви форми на туризъм, разгледани детайлно в анализите – Приложение 2.1 и 2.2 и представени обобщено в т.3 на СВОМР. За постигането му в Мярка 4 и Мярка 5 е заложен критерий за подбор на проекти, свързан с дела на населението, обхванато с дейности по проектите.	подадените проекти от двете общини по тази мярка от предходния програмен период, съгласно които проектите от общините обикновено се подават на максимална стойност и обхващат 20 % от населението на МИГ - Експертна оценка, базирана на заложения бюджет по мярката за основни услуги за населението /Мярка 4/ - Източниците на информация ще бъдат проектните предложения по мярка 4 и мярка 5 на СВОМР.
R.40 Интелигентен икономически преход в селските райони: Брой на подкрепени стратегии за „умни села“	Индикаторът е в съответствие с хоризонталните цели на стратегията и адресира потребностите на територията на МИГ, свързани с необходимостта от модернизиране на местната икономика и публичните услуги чрез мерки за създаване на интелигентни селища. За постигането му в Мярка „Сътрудничество“ е предвидено разработване на стратегия за „интелигентни селища“, а в мерки № 3, 4 и 5 е заложен критерий за подбор на проекти, свързан с включването на дейности за	- Стойността е определена на база предвиденото разработване на стратегия за „интелигентни селища“ по Мярка 6, което би следвало да обезпечи поне един проект за стратегия за подкрепа на умни села. - Източниците на информация ще бъдат проектните предложения по

	интелигентни селища в подкрепените проекти.	Мярка 6 на СВОМР.
R.0 "Брой лица, включени в дейности по обучения, информационни срещи и семинари и други дейности, свързани с трансфер на знания".	Индикаторът е в съответствие с хоризонталните цели на стратегията на стратегията и адресира потребностите на територията на МИГ, свързани с необходимостта ангажиране на широк кръг представители на местната общност в процеса на прилагане на СВОМР,	- Стойността е определена въз основа на исторически данни от изпълнението на стратегията през предходния програмен период - Стойността взема предвид и отделеното финансиране за изпълнение на мероприятията и отчита интереса на местната общност през предходния програмен период за участие в посочените мероприятия - Източниците на информация ще бъдат проектните предложения по Мярка 6 и Мярка 7 на СВОМР.

4.2.2. Индикатори по мерки:

Мярка	Индикатор	Мерна единица	Вид	Изходна стойност	Целева стойност
Мярка „Инвестиции в земеделските стопанства "	R.37 „Нови работни места по подкрепените проекти"	брой	За резултат	-	3
	R.42 „Насърчаване на социалното включване: Брой лица, обхванати от проекти, свързани с	брой	За резултат	-	2

	подкрепа на дейности за социално включване“				
	Брой финансирани проектни предложения в рамките на стратегията за ВОМР	Брой	Изходен (за изпълнение / продукт)	-	2
Мярка „Инвестиции за преработка на селскостопански продукти“	R.37 „Нови работни места по подкрепените проекти“	брой	За резултат	-	1
	Брой финансирани проектни предложения в рамките на стратегията за ВОМР	Брой	Изходен (за изпълнение / продукт)	-	1
Мярка „Инвестиции за неселскостопански дейности в селските райони“	R.37 „Нови работни места по подкрепените проекти“	брой	За резултат	-	8
	Брой финансирани проектни предложения в рамките на стратегията за ВОМР		Изходен (за изпълнение / продукт)		6
Мярка „Инвестиции в основни услуги и дребна по мащаби инфраструктура в селските райони“	R.41 „Свързани европейски селски райони: Дял на населението в селските райони, ползващо се от подобрения достъп до услуги и инфраструктура чрез инвестиции от ОСП“	Процент	За резултат	-	25 %
	Брой финансирани проектни предложения в рамките на стратегията за ВОМР	брой	Изходен (за изпълнение / продукт)	-	5

Мярка „Инвестиции за развитие на природните и културни ресурси“	R.41 „Свързани европейски селски райони: Дял на населението в селските райони, ползващо се от подобрения достъп до услуги и инфраструктура чрез инвестиции от ОСП“	Процент	За резултат	-	5%
	Брой финансирани проектни предложения в рамките на стратегията за ВОМР	Брой	Изходен (за изпълнение / продукт)	-	3
Мярка „Сътрудничество и подготвителни дейности за него“	R.40 „Интелигентен икономически преход в селските райони: Брой на подкрепени стратегии за „умни села“	Брой	За резултат	-	1
	Брой подкрепени проекти за сътрудничество	Брой	Изходен (за изпълнение / продукт)	-	1
Мярка „Управление, мониторинг и оценка на стратегиите за ВОМР и тяхното популяризиране“	R.0 “Брой лица, включени в дейности по обучения, информационни срещи и семинари и други дейности, свързани с трансфер на знания“.	Брой	За резултат	-	500
	Брой сключени договори	Брой	Изходен (за изпълнение / продукт)	-	1

4.3. Планирани дейности за постигане на целите и приоритетите на стратегията

Мерките в стратегията са конкретно обвързани с постигането на всяка от специфичните цели, дефинирани в стратегическата рамка за изпълнение на Стратегията за ВОМР на

МИГ „Стамболово – Кърджали 54“, които от своя страна са насочени към приоритетите на двете стратегически цели. Изпълнението на дейностите за постигане на целите и приоритетите на стратегията ще бъде съобразено с изискванията на Постановление №494 на МС от 30.12.2024 за определяне на правила за прилагане на подхода ВОМР за периода 2021-2027.

При изпълнението на стратегиите за ВОМР и на одобрените за финансиране проекти МИГ ще спазват изискванията на Регламент (ЕС) 2021/1060, чл. 33, параграф 3 на Европейския парламент и на Съвета от 24 юни 2021 година. При изпълнението на мерките за видимост, прозрачност и комуникация МИГ ще спазва изискванията на Единния наръчник на бенефициента за прилагане на правилата за видимост, прозрачност и комуникация 2021 - 2027 г., приложение № 1 към Национална комуникационна стратегия 2021 - 2027 г.

За реализация на мерки ще бъдат обявявани приеми на проекти, които ще са пряко насочени към постигането на целите на мерките. СВОМР е разработена за период до 31 декември 2027, който отговаря на програмния период 2023-2027 и е индикативен. Крайният срок за изпълнение на дейностите по проектите към стратегията за ВОМР ще бъде съгласно Споразумението за изпълнение на СВОМР. Процедури за прием на проекти е възможно да бъдат провеждани и след този срок, като се има предвид условието, че плащанията са допустими до 31.12.2029 г. Периодът на изпълнение на Стратегията за ВОМР на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ включва следните **основни групи дейности**:

- Обявяване на приеми на проекти по мерките;
- Провеждане на кампании за популяризиране/ разяснителни кампании за потенциални бенефициенти;
- Прием и оценка на проекти;
- Договаряне и изпълнение на проекти от бенефициентите, подпомагане на бенефициентите, сключили административни договори;
- Осъществяването на мониторинг на проектите и докладване на УО на СПРЗСР и другите компетентни органи по прилагане на подхода ВОМР;

За целите на изпълнението на дейностите ще се сключи споразумение за изпълнението на стратегията с УО на СПРЗСР. Постигането на целите и приоритетите на стратегията ще се измерва в рамките на системата за мониторинг, която МИГ ще прилага, като основните показатели за постигане на целите ще бъдат индикаторите на СВОМР, определени в т.4.2.

Конкретните дейности за изпълнение на стратегията включват:

- Провеждане на недискриминационни и прозрачни процедури за подбор на проекти към стратегията за ВОМР, като съгласно чл. 26 от ЗУСЕФСУ ще бъдат разработвани насоки, определящи условията за кандидатстване и условията за изпълнение на одобрените проекти и ред за оценка на проектни предложения,

при спазване на Глава Четвърта от Постановление №494 на МС от 30.12.2024 г.
13. Редът за оценка ще бъде съобразен с минималните изисквания, утвърдени от ръководителя на УО на СПРЗСР. Всички свързани с процедурите документи ще бъдат публикувани на интернет страницата на МИГ. Условията за кандидатстване с проектни предложения и Условията за изпълнение ще бъдат утвърждавани от УС на МИГ и съгласувани с приложимите правила за държавните помощи съгласно ПМС 494. Процедурите за подбор на проекти се провеждат в ИСУН.

- Информиране на потенциалните бенефициенти за условията за кандидатстване и предстоящи приеми на заявления за кандидатстване/проектни предложения.
- Популяризиране на възможностите за кандидатстване и разработване на проектни предложения.
- Привличане на местните заинтересовани общности и лица в дейности по изготвяне на проектни предложения.
- Вземане на мерки да не поставя в по-благоприятно положение кандидат в процеса на кандидатстване и оценяване на проектни предложения от стратегията за ВОМР
- В периода на кандидатстването екипът на МИГ ще организира информационни кампании и ще предоставя разяснения на кандидатите.
- Определяне на комисии, назначени със Заповед на председателя на УС на МИГ, с изключение на проектни предложения, подадени от кандидат – МИГ, която може да включва и външни експерти – оценители.
- Изпращане на покани за участие на наблюдатели до УО на СПРЗСР
- Извършване на оценка на проектни предложения, включително оценка на административното съответствие и допустимостта, техническа и финансова оценка, и класиране на одобрените проектни предложения в низходящ ред, както и посещения на място на кандидатите по стратегията за ВОМР (при необходимост).
- Изготвяне и публикуване на списък на проектните предложения, които не се допускат до техническа и финансова оценка и изготвяне на оценителен доклад със списък на предложените за финансиране проектни предложения, списък с резервните проектни предложения, списък с предложени за отхвърляне предложения и списък на оттеглени предложения.
- Организация на сключването на административни договори с бенефициенти, включително подписване на административните договори в качеството на трета страна, освен в случаите когато бенефициент е МИГ.
- Оказване на необходимото съдействие на получателите на безвъзмездна финансова помощ/бенефициентите във връзка със законосъобразното и правилно изпълнение на проектите, съобразно договорните му задължения, произтичащи от административните договори.
- Спазване изискванията за публичност, прозрачност и равно третиране при работата си с кандидатите и бенефициентите.

- Въвеждане, събиране и систематизиране на коректна и достоверна информация в ИСУН относно подбора и изпълнението на стратегията за ВОМР и дейностите по изпълнението, управлението, наблюдението, оценката и контрола на проектите. Поддържане на електронни регистри, системи и бази данни за съхранение на информация, в т.ч. деловодна система и архив на МИГ и интернет страница
- Дейности по осъществяване на мониторинг на проекти в рамките на стратегия за ВОМР, включително изискване от бенефициентите на информация и провеждане на дейности по оценка, извършване на проверки и посещения на място на бенефициенти по стратегията за ВОМР.
- Дейности за отстраняване на възникнали трудности и проблеми в изпълнението на стратегията.
- Идентифициране и прилагане на иновативни методи за решаване на местните проблеми и слабости на територията.
- Идентифициране на необходимост от изменение на стратегията и действия по извършване на измененията.
- Дейности по управление изпълнението на СВОМР, включително мониторинг на изпълнението на стратегията
- Проследяване изпълнението на индикаторите на проектите и стратегията.
- Идентифициране на възможности за прилагане и разпространение на добри практики при управлението на МИГ
- Идентифициране на възможности за реализация на проекти за сътрудничество на МИГ
- Регулярно провеждане на предвидените в устава на МИГ общи събрания и други мероприятия, организация на изпълнението на решенията на УС и ОС
- Идентифициране на възможности за участие в националната и европейската селска мрежа за развитие на селските райони и други сходни организации, включително на събития и мероприятия за дейността на МИГ
- Дейности за популяризиране на стратегията на МИГ, в т.ч. чрез рекламни и информационни материали, събития и др., информиране на местната общност за дейностите по стратегията за ВОМР и оповестяване публично на информация за срещи, семинари, обучения и други събития.
- Отчитане на дейността на МИГ.

5. Описание на мерките: ***(не повече от 4 страници за всяка мярка)***

Мерки и дейности, финансирани от ЕЗФРСР:

5. Общи изисквания към кандидатите, проектите,	**1. Изисквания към кандидатите:** 1.1. Допустимите кандидати / бенефициенти по стратегията за ВОМР трябва да имат постоянен адрес или седалище на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“. Изискването не се прилага по отношение на кандидатът Община Кърджали.

дейностите и разходите	**2. Изисквания към проектите и дейностите:** 2.1. **Допустими за кандидатстване и финансиране по мерките на СВОМР на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ за периода до 2027 г. са проекти и дейностите по тях, които се изпълняват само на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ и резултатът от изпълнението им е в полза на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“.** - Допустимите дейности по СВОМР следва да съответстват на раздел 13.3 от Условията за кандидатстване по процедура BG06AFSP001-01.001. - Недопустимите дейности по СВОМР следва да съответстват на раздел 13.4 от Условията за кандидатстване по процедура BG06AFSP001-01.001. 2.2. **Икономически дейности** по проекти за финансиране от СВОМР са допустими в случай, че за тях е доказана устойчивост и финансова жизнеспособност, във връзка с което на етап кандидатстване **кандидатите представят бизнес план**. 2.3. За да са допустими за финансиране от СВОМР проекти с **непроизводствени инвестиции и дейности,** кандидатите представят **анализ разходи-ползи**, от който е видно, че проектното предложение няма да генерира приходи, или ако генерира, същите се разходват само за нестопанските цели на кандидата, свързани изцяло с целите на проекта. 2.4. Дейностите/ проектите, допустими за подпомагане по мерките от стратегията са допустими за финансиране, в случай че не оказват отрицателно въздействие върху околната среда по ЗООС. 2.5. Прилагането на мерки и дейности по стратегиите за ВОМР, включително за сътрудничество, следва да бъдат в съответствие с Регламент (ЕС) 2021/1060 и Регламент (ЕС) 2021/2115 и да водят до постигане на техните цели. 2.6. Допустими са дейности, насочени към създаване на „интелигентни селища“ („Smart-villages“), когато са включени в съответните мерки на СВОМР, при съблюдаване на дефиницията за „интелигентни селища“[2]. Дейностите се приемат за насочени към създаване на „интелигентни селища“, когато са:

[2] ***„Интелигентни селища“*** *- подход за интегрирано териториално развитие, който се прилага от общности в селските райони, на основата на концепция (опростен вариант на стратегия или стратегия) за неговото приложение и/или като отделни, самостоятелни иновативни социални, технологични и/или цифрови решения, съответстващи на принципите на тази концепция като инструмент/и за териториално развитие на селските райони за подобряване на техните икономически, социални и/или екологични условия*

- ✓ свързани с подкрепа на иновативни решения за създаване на устойчиви модели – интелигентни еко селища, социални селища, IT селища, ландшафтно планиране и реконструкция на стари сгради – използването на стари сгради или налични парцели в полза на местната общност;
- ✓ свързани с дигитализация и подобряване на телекомуникационната свързаност с цел устойчиво развитие на съответния район;
- ✓ свързани с подобряването на условията за живот, които биха довели до задържане на населението и привличане на нови жители;
- ✓ свързани с изготвянето на стратегии за създаване на интелигентни селища;
- ✓ свързани с развитие на бизнес модели, които привличат работници и жители (временно или постоянно пребиваващи на територията) – създаването на икономическа зона, IT академия, нови селскостопански методи и технологии, устойчива селска мобилност, споделени пространства.

2.7. **Документите, които се представят заедно с проектните предложения за предоставяне на финансиране по мярка от СВОМР ще бъдат съобразени с Приложение №7 към Условията за кандидатстване по мярка** 4, в т.ч. общи документи, документи за строително-монтажни работи, документи за машини, съоръжения, оборудване и обзавеждане, документи за обучения, курсове, информационни дейности, документи за дейности, свързани с народни обичаи, традиционни и фолклорни събития, фестивали, събори, театрални постановки и др., нематериални активи и закупуване на земя и сгради.

3. **Общи условия за допустимост на разходите :**

3.1. Допустими за подкрепа чрез стратегиите за ВОМР са следните разходи:

3.1.1. Посочените в т.14.1.1.1. от Условията за кандидатстване /УК/ за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по процедура № BG06AFSP001-01.001 инвестиционни разходи съгласно чл. 73 от Регламент (ЕС) № 2021/2115;

3.1.2. Посочените в т. 14.1.2. от УК разходи за управление, мониторинг и оценка на стратегиите и тяхното популяризиране;

3.1.3. Посочените в т. 4.1.4. от УК разходи за дейности за сътрудничество и подготовка за него.

3.1.4. Допустими разходи съгласно Регламент (ЕС) № 2021/1060 и целите и приоритетите на стратегията за ВОМР;

3.1.5. Определени в Постановление № 86 от 2023 г. на Министерския съвет за определяне на национални правила за допустимост на разходите по програмите, финансирани от Европейските фондове при споделено управление, за програмен период 2021-2027 г. (Обн., ДВ, бр. 49 от 2023 г.) (ПМС № 86) и в указанията съгласно чл. 10 от ПМС № 494 от 2024 г.

3.2. Допустими са общи разходи като част от инвестиционните разходи по т. 14.1.1.1. от УК съгласно чл. 73 от Регламент (ЕС)2115, когато са посочени като допустими по съответните мерки от СВОМР и са свързани с основните разходи по проекта като хонорари на архитекти, инженери и консултанти, предпроектни проучвания, придобиване на патентни права и лицензи, авторски права и строителен надзор в размер до 12% от общия размер на допустимите разходи по проектното предложение и извършени след 01.01.2023 г. Общите разходи са допустими на стойности, конкретизирани в съответните мерки на СВОМР, когато е приложимо.

3.3. Разходи за закупуване на земя и сгради, когато са посочени като допустими по съответните мерки от СВОМР са допустими на следните стойности:

- Закупуване на земя на стойност до 10% от общите допустими разходи за съответната операция, свързани с основната дейности по проекта;
- Закупуване на сгради на стойност до 10% от общите допустими разходи за съответната операция, свързани с основната дейност по проекта.

4. **Изисквания за максималният период** за изпълнение на дейностите и проектите към СВОМР

4.1. Максималният период за изпълнение на дейностите и проектите към СВОМР, финансирани от ЕЗФРСР/ СПРЗСР:

✓ не може да надвишава 36 месеца за проекти на възложители по ЗОП/ Постановление № 4 на Министерския съвет от 11.01.2024 г. **и**

✓ 24 месеца за останалите бенефициенти

4.2. Максималният период за изпълнение на дейностите за сътрудничество и подготвителни дейности за него е до 24

	месеца за проекти, включващи строително-монтажни работи, и до 18 месеца за останалите дейности. **5. Недопустими разходи** 5.1.**Не са допустими за финансиране по проекти от стратегията за ВОМР разходи, посочени в т. 14.2. от Условията за кандидатстване по процедура BG06AFSP001-01.001**. 6. Приложим режим на минимални/ държавни помощи УК – съгласно т.16 от Условията за кандидатстване по процедура BG06AFSP001-01.001. МИГ прилага Указанията за приложимия режим за държавни помощи и условия, произтичащи от него, на УО на СПРЗСР, разработени в съответствие с ПМС №494 от 30.12.2024 г. за определяне на правила за прилагане на подхода „Водено от общностите местно развитие" за периода 2021-2027 г., вкл. при прилагане на мерките от СВОМР. Недопустимите разходи ще бъдат детайлно изброени в Условията за кандидатстване.
Мярка 1 „Инвестиции в земеделските стопанства“	
Описание на целите на мярката	**Цел на мярката:** - Модернизация и технологично обновяване на земеделските стопанства, вкл. стимулиране развитието на малките стопанства и насърчаване участието на младите земеделски стопани, жените в селското стопанство. Мярката е свързана с постигането на **Стратегическа цел 1 на СВОМР „Подобряване на конкурентоспособността на местната икономика“, Приоритет 1 „Развитие на земеделския сектор“**. Интервенцията е съобразена със специфичните характеристики и потенциала на територията, подробно изложени в социално – икономическия анализ на територията, **адресира проблемите на територията и отразява очакванията на местната общност**, обобщено представени в аналитичната част на СВОМР (т.3) и подробно анализирани в проведените задълбочени проучвания (Приложение 2.1. и Приложение 2.2.). Предвидените интервенции по мярката са в съответствие със следните потребности, специфични характеристики и потенциал на територията, определени подробно в анализите и посочени в т.3 на СВОМР: - Липса на екологични проблеми, сериозни замърсявания и увреждания на околната среда, благоприятстващи производството на екологично чиста продукция - Добро екологично състояние на почвите и относителна липса на индустриално замърсяване, благоприятстващо производството на екологично чиста продукция.

	- Територията притежава потенциал за развитието на биоземеделие и високопланинско животновъдство. - Превръщане на планинското земеделие и животновъдство в конкурентни ниши, чрез подкрепа на малки и устойчиви стопанства - Недостатъчна конкурентоспособност на фирмите от земеделския сектор, включително поради липса достатъчно модерно и високотехнологично оборудване и производствена база, съвременни ИТ решения и други. При прилагането на мярката ще се насърчава въвеждането на иновации в земеделския сектор.
Допустими кандидати	Изборът на земеделските стопани, допустими за подпомагане по мярката **произтича от извършените проучвания и анализи на територията и е съобразен с нуждите за финансиране на земеделския сектор на територията на МИГ**, в т.ч. следните земеделски стопанства: - Малко земеделско стопанство – стандартен производствен обем до 8000 евро, включително; - Средно и голямо земеделско стопанство – стандартен производствен обем от над 8 000 евро; **1. Земеделски стопани (ЗС)**, регистрирани по Закона за подпомагане на земеделските производители на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“, отговарящи на следните условия: 1.1.да са физически лица **или** 1.2.да са юридически лица, регистрирани по Търговския закон или Закона за кооперациите, които имат приход/доход земеделска дейност и/или приход/доход от услуги, директно свързани със земеделска дейност и/или преработка на земеделска дейност и/или участие и подпомагане по схемата за единно плащане на площ и/или публична финансова помощ за извършваната от тях селскостопанска дейност. 1.3.**да имат разработен бизнес план** за дейностите, доказващ подобряване на дейността на земеделското стопанство чрез прилагане на планираните инвестиции и дейности. **2. Структури,** учредени по реда на Закона за задълженията и договорите и регистрирани в Регистър БУЛСТАТ съгласно Закона за регистър БУЛСТАТ, създадени за съвместно закупуване и ползване на материални активи за земеделски дейности, в съответствие с чл. 73 от Регламент (ЕС) 2021/2115. Структурите трябва да отговарят на следните условия: - всеки от членовете на структурата и създадената структура трябва да има постоянен адрес/ седалище на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“;

	- всеки от участниците в структурата, в зависимост дали е физическо или юридическо лице, трябва да отговоря на съответните изисквания по т.1 и т.1.1 или т.1.2. - да имат разработен бизнес план, който показва подобряване на земеделската дейност на земеделските стопанства – членове на структурата/ обединението чрез прилагане на планираните инвестиции и дейности по проекта. - Общият стандартен производствен обем на структурите по т.2 се формира като сбор от стандартните производствени обеми на земеделските стопанства - членовете на структурата, отнесен към броя на земеделските стопани, членове на структурата. Подпомагането за структурите по т. 2 се предоставя за колективни инвестиции на структурите за съвместно закупуване и ползване на материални активи за земеделски дейности в съответствие с чл. 73 от Регламент (ЕС) 2021/2115. **3. Групи и организации на производители**, отговарящи на следните условия: - да са признати като група или организация на производители, в съответствие с националното и/или европейското законодателство за организации на производители; - да имат приход от продажба на селскостопански продукти или преработени селскостопански продукти и/или получена публична финансова помощ за продажбата на посочените продукти; - да имат разработен бизнес план за дейностите в групата/организацията на производители и доказващ подобряване на дейността й чрез прилагане на планираните инвестиции и дейности. Кандидатите трябва да отговарят на общите условия за допустимост, посочени в т. 5) на СВОМР.
Допустими дейности	Допустими дейности, съгласно приложимите за мярката в раздел 13.3 от Условията за кандидатстване по процедура BG06AFSP001-01.001. Подкрепа в рамките на мярката се предоставя в съответствие с чл. 73 и чл.74 от Регламент (ЕС) 2021/2115 от 02 декември 2021 година само за **материални и/или нематериални активи, в това число машини, съоръжения, оборудване, включително и недвижима собственост, както и общи разходи, свързани с подпомаганата дейност**. Инвестициите, допустими за подпомагане трябва: ✓ Да са свързани с производството на селскостопански продукти включени в приложение I на Договора за функционирането на Европейския съюз или памук, с изключение на риба и рибни

продукти.

- ✓ Допустимите за подпомагане дейности в рамките на интервенцията, включват материални и нематериални инвестиции.

Подкрепата за основни земеделски инвестиции – закупуването на машини, е допустима само за инвестиции, предвидени за социално земеделие и такива, свързани с колективни инвестиции.

Основни земеделски инвестиции *са самоходна техника за обработка на почвата, прибиране и/или съхранение на реколтата, отглеждане на растениевъдна и животновъдна продукция – колесни трактори, верижни трактори, специализирани самоходни машини (силажокомбайни, зърнокомбайни и друг вид самоходни машини с мощност по-голяма от 50 к.с., включително и когато те се използват в животновъдните обекти). Прикачен инвентар не следва да се третира като основни земеделски инвестиции.*

Колективни инвестиции *са инвестиции от две или повече физически или юридически лица, които са учредили структура по реда на Закона за задълженията и договорите, която се създава за съвместно закупуване и ползване на материални активи за земеделски дейности в съответствие с чл. 73 от Регламент (ЕС) 2021/2115. Колективните инвестиции трябва да са свързани с основната земеделска дейност по производство и/или съхранение на селскостопански продукти, произведени от техните членове, както и подготовка на продукцията за продажба.*

Социално земеделие *- всички дейности, при които се използват земеделски ресурси за насърчаване или разработване на социални услуги като рехабилитация, терапия, защитена заетост, образование през целия живот и други дейности, които допринасят за социално включване. Социалното земеделие включва следните четири основни видове дейности - рехабилитация и терапия; работно включване и социална интеграция; образование; грижа за хората. Защитена заетост е заетост в среда, в която хората с увреждания получават услуги и обучение за развиване на работни умения и поведение, и която е безопасна и не е конкурентна*

Подкрепата ще бъде насочена към следните дейности:

- ✓ Инвестиции за модернизация и механизация /инвестиции във физически активи/, свързана с намаляване на производствените разходи и повишаване производителността на труда;
- ✓ Инвестиции за постигане съответствие с нововъведени стандарти на Общността приложими за съответните стопанства;
- ✓ Инвестиции за напояване на отглежданите култури, както следва:
  - Доставка и монтаж на напоителни инсталации (или

елементи от тях), включително инсталации за дъждуване, инсталации за капково напояване, пивоти, тръбно-ролкови машини, водни помпи и помпени станции, генератори, филтри, тръби и маркучи;

- Доставка и монтаж на съоръжения за съхраняване на вода – стационарни резервоари и цистерни.

✓ Инвестиции, пряко свързани с подобряване на енергийната ефективност на стопанствата;

✓ Инвестиции за съхранение на земеделската продукция с цел запазване качеството на продукцията;

✓ Инвестиции в изграждане/реконструкция/закупуване на машини и съоръжения за опазване на околната среда, включително за съхранение на оборска тор;

✓ Инвестиции в недвижима собственост, свързана с дейността на земеделските стопанства;

✓ Инвестиции за създаване и/или презасаждане на трайни насаждения, десертни лозя, медоносни дървесни видове за производство на мед и бързорастящи храсти и дървесни видове за производство на биоенергия;

✓ Инвестиции за производство на енергия от възобновяеми енергийни източници (водна, вятърна, слънчева, геотермална енергия и остатъчна/отпадъчна биомаса) за собствено потребление за нуждите на земеделските стопанства;

✓ Инвестиции, насочени към надвишаване на изискванията за хуманно отношение към животните и повишаване на биосигурността;

✓ Дейности в земеделските стопанства, насочени към опазване на компонентите на околната среда за биологично производство и прецизно/интелигентно / цифрово земеделие, в т.ч.:

✓ Създаване на трайни насаждения по биологичен начин – закупуване на посадъчен материал и агротехнически мероприятия по подготовка на терена и засаждане;

✓ Изграждане / ремонт / реконструкция и оборудване на животновъдни обекти за отглеждане на животни по биологичен начин;

✓ Материални и нематериални инвестиции за прилагане на технологиите по прецизно / интелигентно / цифрово земеделие;

✓ Размножаване и поддържане на генофонда – изграждане / ремонт / реконструкция и оборудване на животновъдни обекти за отглеждане и развъждане на

	животни от местни /автохонни/ породи. ✓ По мярката се подкрепят и **дейности, насочени към създаване на „интелигентни селища“**, свързани с развитие на бизнес модели, които привличат работници и жители (временно или постоянно пребиваващи на територията) – нови селскостопански методи и технологии. За проектни предложения, включващи инвестиции за напояване следва да бъдат представени разрешения, становища и всички необходими по нормативната база документи при спазване на Закона за водите и действащото законодателство. Системата за измерване на потреблението на вода на равнището на подпомаганата инвестиция трябва да е вече въведена или трябва да се въведе като част от инвестицията.
Допустими разходи	Допустими разходи, съгласно приложимите за мярката в раздел 14.1 от Условията за кандидатстване по процедура BG06AFSP001-01.001. Допустими са следните инвестиционни разходи, съгласно чл. 73 от Регламент (ЕС) 2021/2115: 1. Строително-монтажни работи за изграждане, ремонт, реконструкция, преустройство и възстановяване. 2. Закупуване на нови машини, съоръжения, оборудване и обзавеждане, включително безпилотни летателни системи и прилежащия към тях инвентар. 3. Компютърен софтуер. 4. Специализирани превозни и транспортни средства, свързани с основната дейност на проекта. 5. Основни земеделски инвестиции, когато са свързани със социално земеделие и/или такива, свързани с колективни инвестиции. 6. Разходи, свързани с напояване на отглежданите култури са допустими само в случай, че попадат в обхвата на допустимите съгласно чл. 73 от Регламент (ЕС) 2021/2115 и отговарят на всички изисквания по смисъла на чл. 74 Регламент (ЕС) 2021/2115 и задължително водят до повишаване на ефективността при потреблението на вода в селското стопанство, като: • Доставка и монтаж на напоителни инсталации (или елементи от тях), включително инсталации за дъждуване, инсталации за капково напояване, пивоти, тръбно-ролкови машини, водни помпи и помпени станции, генератори, филтри, тръби, маркучи; • Доставка и монтаж на съоръжения за съхраняване на вода – стационарни резервоари и цистерни. 7. Разходи за закупуване на земя и сгради, при спазване на изискванията в т.3.3 на част 5) от СВОМР.

	8. Общи разходи при спазване на общите условия за допустимост на разходите по т.3.2. на част 5) от СВОМР. Недопустими са разходи за инвестиции в дренажни и водовземни съоръжения и сондажи и разходи, свързани с нетно увеличение на напояваните площи. (Нетно увеличение на напоявана площ е инвестиция, свързана с изграждане на системи за напояване извън площи със съществуващи напоителни инсталации, както и площи, които не се напояват, но в които към 1 януари 2007 г. е действала система за напояване.) Недопустими за подкрепа чрез стратегията за ВОМР са разходи за основни земеделски инвестиции, с изключение на такива, предвидени за социално земеделие и/или такива, свързани с колективни инвестиции.
Определени финансови параметри за проектите	**Минимален и максимален размер на общите допустими разходи за един проект:** - **Минимален размер на общите допустими разходи /лева/** - 15 386 лв. - **Максимален размер на общите допустими разходи /лева/** - 230 800 лв.
Интензитет на финансовата помощ	✓ **Финансовата помощ е в размер на 65 % от общия размер на допустимите разходи по проекта.** ✓ **Максималното подпомагане може да бъде увеличено на 80% за инвестиции, извършени от млади земеделски стопани, които отговарят на следните условия съгласно СПРЗСР:** - към момента на подаване на проектното предложение земеделският стопани е на възраст не повече от 40 навършени години; - да е ръководител на земеделско стопанство лице, което изпълнява следните условия: кандидат/бенефициент физическо лице, собственик на предприятието на кандидата/бенефициента ЕТ или собственик на капитала на кандидата/бенефициента ЕООД. В случай на юридическо лице (ЕООД), условието е управителят да бъде едноличен собственик на капитала на дружеството-кандидат; - да е лице, което притежава професионални умения и компетентности в областта на селското стопанство и/или ветеринарната медицина, и/или икономическо образование със земеделска насоченост; - да е лице, което притежава професионални умения и компетентности в областта на селското стопанство и/или ветеринарната медицина, и/или икономическо образование със земеделска насоченост, е такова, което има завършено средно/висше образование в областта на селското стопанство или

<table>
<tr><td></td><td>ветеринарната медицина, или средно/висше икономическо образование със земеделска насоченост; и/или удостоверение за завършен курс от минимум 150 часа или свидетелство за професионална квалификация в областта на селското стопанство.
✓ Максималното подпомагане може да бъде увеличено на 85 % за инвестиции на малки стопанства (икономически размер на стопанството, измерен в стандартен производствен обем – до 8 000 евро включително).</td></tr>
<tr><td>Обективни и измерими критерии за подбор на проектите, тяхната тежест и минимален праг за одобрение</td><td>За отпускането на помощ по тази мярка ще се използват принципи за подбор на операции, които са основани на резултатите от анализа на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“. Избраните критерии имат принос към дефинираните в СВОМР 2023-2027 индикатори, чрез които ще бъде отчитано изпълнението на мерките.
<table>
<tr><th>№</th><th>Критерии</th><th>Максимален брой точки</th></tr>
<tr><td>1</td><td>Създадени нови работни места по подкрепения проект</td><td>30</td></tr>
<tr><td>2</td><td>Проектът предвижда инвестиции в чувствителни сектори, определени в анализа към СПРЗСР</td><td>15</td></tr>
<tr><td>3</td><td>Проектът предвижда инвестиции за производство на биологични продукти</td><td>10</td></tr>
<tr><td>4</td><td>Проектът предвижда въвеждане на нови и енергоспестяващи технологии и/или иновации в земеделското производство</td><td>20</td></tr>
<tr><td>5</td><td>Проектът е подаден от кандидат - жена, или кандидат, отговарящ на условието за млад земеделски стопанин, съгласно СПРЗСР</td><td>15</td></tr>
<tr><td>6</td><td>Проектът се осъществява в планински или друг необлагодетелстван район, съгласно Приложение 1 на Наредба за определяне на критериите за необлагодетелстваните райони и териториалния им обхват</td><td>10</td></tr>
<tr><td colspan="2">Максимален брой точки</td><td>100</td></tr>
<tr><td></td><td>Праг за преминаване</td><td>30</td></tr>
</table>
Приоритет при равен брой точки (в низходящ ред при последователно прилагане на следните критерии): № 1; №2; №3; №4; №5, №6.
В Насоките за кандидатстване, МИГ определя методиката за оценка на проектните предложения и документите/ обосновките, доказващи съответствие с критериите за подбор.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Мярка 2 „Инвестиции за преработка на селскостопански продукти“</td></tr>
</table>

Описание на целите на мярката	**Цел на мярката:** - Подобряване на конкурентоспособността на малките и средни предприятия Мярката е свързана с постигането на **Стратегическа цел 1 на СВОМР „Подобряване на конкурентоспособността на местната икономика“, Приоритет 1 „Развитие на земеделския сектор“. Мярката е съобразена със специфичните характеристики и потенциала на територията, адресира проблемите на територията и отразява очакванията на местната общност**, обобщено представени в аналитичната част на СВОМР (т.3) и подробно анализирани в проведените задълбочени проучвания (Приложение 2.1. и Приложение 2.2.). Мярката ще адресира нуждите и потенциала в областта на хранително-вкусовата промишленост /ХВП/ на територията на МИГ. Дейностите по тази интервенция са свързани с преработката на суровини, получени при първичнотоселскостопанско производство и са естествено допълнение към дейностите по интервенция мярка 1.1. /II.Г.1.1./ - Инвестиции в земеделските стопанства. Интервенцията предоставя възможност на земеделските стопани да добавят стойност, чрез преработка на произведените в стопанствата им селскостопански продукти. С предвидените интервенции по стратегията се подкрепя въвеждането на иновации и повишена ефективност на производството на територията на МИГ.
Допустими кандидати	**1) Преработватели на селскостопански продукти, допустими за подпомагане**, които отговарят на следните условия**:** ✓ да са физически или юридически лица регистрирани по Търговския закон или Закона закооперациите. ✓ да са микро, малки или средни предприятия ✓ да имат разработен бизнес план за дейностите по преработка на селскостопански продукти и доказващ подобряване на дейността на кандидата чрез прилагане на планираните инвестиции и дейности; **2) Групи/организации на производители,** които отговарят на следните условия: ✓ да са признати от министъра на земеделието ✓ да имат разработен бизнес план за дейностите по преработка на селскостопански продукти произведени от членовете на групата/организацията на производители. **3) Земеделски стопани**, които отговарят на следните условия:: ✓ да са физически лица регистрирани по Търговския закон или;

	✓ да са юридически лица, регистрирани по Търговския закон или Закона за кооперациите; ✓ да имат разработен бизнес план за дейностите по преработка на селскостопански продукти и доказващ подобряване на дейността на кандидата чрез прилагане на планираните инвестиции и дейности; ✓ преобладаващата част /най – малко 51%/ от предвидените за преработка селскостопански продукти трябва да са произведени в земеделското стопанство на кандидата; **Кандидатите представят бизнес план, който показва подобряване на дейността на кандидата и доказва устойчивост и финансова жизнеспособност на проекта, чрез прилагане на планираните инвестиции и дейности.** Кандидатите трябва да отговарят на общите условия за допустимост, посочени в т. 5) на СВОМР.
Допустими дейности	Допустими дейности, съгласно приложимите за мярката в раздел 13.3 от Условията за кандидатстване по процедура BG06AFSP001-01.001. Подпомагане ще се предоставя в рамките на следните производствени сектори, свързани с преработката и/или маркетинг /предлагането на пазара на продукти/, описани в Приложение I на Договора за функциониране на Европейския съюз и памук в следните сектори: • Мляко и млечни продукти, включително яйца от птици; • Месо и месни продукти; • Плодове и зеленчуци, включително гъби; • Пчелен мед; • Зърнени, мелничарски и нишестени продукти; • Растителни и животински масла и мазнини; • Технически и медицински култури, включително маслодайна роза и билки; • Готови храни за селскостопански животни; • Гроздова мъст, вино и оцет; Съответствието на проектните предложения със секторите се определя въз основа на селскостопанските продукти, за чиято преработка и/или маркетинг се кандидатства, както и получените крайни продукти. Продуктите от допустимите за финансова помощ сектори, за чиято преработка и/или маркетинг се кандидатства, трябва да са описани в приложение № I по чл. 38 от ДФЕС.

	Подкрепата е насочена към **материални и нематериални инвестиции**, в т.ч. машини, съоръжения, оборудване, включително и недвижима собственост, както и общи разходи, свързани с подпомаганата дейност. Подкрепа ще бъде предоставяна за следните дейности: 1. Инвестиции в процеси и технологии за производство на продукти, включително такива свързани скъси вериги на доставка; 2. Инвестиции свързани с изграждане, придобиване и модернизиране на сгради и недвижими активи, необходими за производството и маркетинга; 3. Инвестиции в инсталиране на нови машини и оборудване за подобряване на производствения процес и маркетинга; 4. Инвестиции в активи за съхранение, преработка, пакетиране, охлаждане, замразяване и сушене с цел запазване качеството на продукцията и суровината; 5. Инвестиции в специализирани транспортни средства за превоз на суровини и/или готова продукция, включително хладилни транспортни средства; 6. Инвестиции свързани с внедряването на системи за управление на качеството; 7. Инвестиции за производство на енергия от възобновяеми енергийни източници за собствено потребление; 8. Инвестиции за постигане съответствие със стандартите на Общността, включителнопречиствателни съоръжения. 9. Инвестиции в софтуер, свързан с преработвателната дейност на кандидата; 10. Инвестиции в оборудване на съоръжения за съхраняване или оползотворяване на различни отпадъчни суровини от селскостопански продукти получени в резултат на извършваната преработка; 11. Инвестиции в оборудване на съоръжения за съхраняване на отпадни води, включително инсталации за пречистване на отпадъчни води в преработката и маркетинга 12. Строителство/реконструкция/ремонт на сгради и друга недвижима собственост, използвани за опазване на компонентите на околната среда, като например - пречиствателни съоръжения и съоръжения за третиране на отпадъци; 13. Изграждане/модернизиране/оборудване на съоръжения за съхраняване или оползотворяване на различни отпадъчни суровини от селскостопански продукти получени в резултат на извършваната преработка; 14. Модернизиране/оборудване на съоръжения за съхраняване на отпадни води, включително инсталации за пречистване на отпадъчни

	води в преработката и маркетинга; 15.· Инвестиции в нематериални активи; Инсталациите за производство на енергия от ВЕИ трябва да са в съответствие с условията за устойчивост в Закона за енергията от възобновяеми източници. Финансова помощ не се предоставя за дейности и разходи включени в интервенции I.Д.2 - Инвестиции в лозаро-винарския сектор и I.Д.5 - Инвестиции в екологични съоръжения на Стратегическия план. **Групи и организации на производители няма да бъдат подпомагани поинтервенцията за дейности, включени за подпомагане в техните Оперативни програми, свързани с преработка на селскостопански продукти.**
Допустими разходи	**Допустими разходи, съгласно приложимите за мярката в раздел 14.1 от Условията за кандидатстване по процедура BG06AFSP001-01.001. Допустимите разходи включват материални и нематериални инвестиции**, които трябва да са в съответствие с параметрите и дейностите по преработка на селскостопански продукти, обект на подпомагане и включени в разработения бизнес план, в т.ч.: 1. Разходи за строително-монтажни работи за изграждане, ремонт, реконструкция, преустройство, или възстановяване на сгради и недвижими активи, необходими за производството и/или маркетинга; 2. Разходи за закупуване на нови машини, съоръжения, оборудване и обзавеждане, включително безпилотни летателни системи и прилежащия към тях инвентар, необходими за подобряване на производствения процес и/или маркетинга. 3. Разходи за нематериални активи - Компютърен софтуер, изработка на клиентски уебсайт, изработка на мобилно приложение; 4. Специализирани превозни и транспортни средства, свързани с основната дейност на проекта. 5. Разходи за услуги, свързани с внедряването на системи за управление на качеството 6. Разходи за закупуване на земя и сгради, при спазване на изискванията в т.3.3 на част 5) от СВОМР. 7. Общи разходи при спазване на общите условия за допустимост на разходите по т.3.2. на част 5) от СВОМР.
Определени финансови параметри	**Минимален и максимален размер на общите допустими разходи за един проект:** - **Минимален размер на общите допустими разходи /лева/** - 46 200 лв.

<table>
<tr><td>за проектите</td><td>- Максимален размер на общите допустими разходи /лева/ - 230 800 лв.</td></tr>
<tr><td>Интензитет на финансовата помощ</td><td>Финансовата помощ е в размер на 65 % от допустимите разходи по проекта.</td></tr>
<tr><td>Обективни и измерими критерии за подбор на проектите, тяхната тежест и минимален праг за одобрение</td><td>За отпускането на помощ по тази мярка ще се използват принципи за подбор на операции, които са основани на резултатите от анализа на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“. Избраните критерии имат принос към дефинираните в СВОМР 2023-2027 индикатори, чрез които ще бъде отчитано изпълнението на мерките.
<table>
<tr><th>№</th><th>Критерии</th><th>Максимален брой точки</th></tr>
<tr><td>1</td><td>Проектът предвижда създаване на нови работни места</td><td>30</td></tr>
<tr><td>2</td><td>Проектът предвижда инвестиции за преработка на суровини от чувствителни сектори, определени в анализа към СПРЗСР</td><td>20</td></tr>
<tr><td>3</td><td>Проектът предвижда инвестиции за преработка и/или маркетинг на биологични продукти</td><td>20</td></tr>
<tr><td>4</td><td>Проектът предвижда въвеждане на нови и енергоспестяващи технологии и/или иновации в земеделското производство</td><td>10</td></tr>
<tr><td>5</td><td>Проектът е подаден от кандидат - жена, или кандидат, отговарящ на условието за млад земеделски стопанин, съгласно СПРЗСР</td><td>20</td></tr>
<tr><th colspan="2">Максимален брой точки</th><th>100</th></tr>
<tr><th colspan="2">Праг за преминаване</th><th>30</th></tr>
</table>
Приоритет при равен брой точки (в низходящ ред при последователно прилагане на следните критерии): № 1; №2; №3; №4; №5.
В Насоките за кандидатстване, МИГ определя методиката за оценка на проектните предложения и документите/ обосновките, доказващи съответствие с критериите за подбор.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Мярка 3 „Инвестиции за неселскостопански дейности в селските райони“</td></tr>
<tr><td>Описание на целите на мярката</td><td>Цел на мярката:
- Развитие на неселскостопански дейности в различните икономически сектори, което да доведе до създаване на нови работни места на територията на МИГ.</td></tr>
</table>

	Мярката е свързана с постигането **на Стратегическа цел 1 на СВОМР „Подобряване на конкурентоспособността на местната икономика“, Приоритет 2: Развитие на неземеделския сектор и иновациите.** Икономическите сектори извън земеделския сектор имат по-висок потенциал за създаване на заетост, в тази връзка основна цел на мярката е насърчаване на неселскостопанските дейности за разнообразяване на местната икономика и създаването на заетост, което да допринесе за ускоряване на икономическия растеж. **Мярката е съобразена със специфичните характеристики и потенциала на територията, адресира проблемите на територията и отразява очакванията на местната общност**, обобщено представени в аналитичната част на СВОМР (т.3) и подробно анализирани в проведените задълбочени проучвания (Приложение 2.1. и Приложение 2.2.). Мярката насърчава инвестиции в неселскостопански дейности, свързани с: - осигуряване на възможност за развитите на различни бизнес модели и икономически дейности; - информационния и технологичен сектор и създаването на творчески продукти; - използване на потенциала на населените места в селските райони, като например природни, исторически, културни и екологични дадености, включително туристически услуги, които създават условия за съживяване на местната икономиката. - стимулиране на творческите занаяти, които са част от културното наследство и традиции; - в областта на здравеопазването и социалните услуги; - дейности в областта на интелигентните селища. По мярката се подкрепят и неселскостопански дейности, насочени към създаване на „**интелигентни селища“,** когато са свързани с развитие на бизнес модели, които привличат работници и жители (временно или постоянно пребиваващи на територията) – създаването на икономическа зона, IT академия, устойчива селска мобилност, споделени пространства. При прилагането на мярката ще се **насърчава създаването на работни места**, дейности в областта на здравеопазването и социалните услуги, както и различни производства, в т.ч. базирани на алтернативни производствени процеси, и инвестиции в създаване на нови за територията на МИГ услуги/ производства. Предвидените интервенции по мярката са в съответствие със следните потребностите, специфични характеристики и потенциал на

	територията, определени подробно в анализите и посочени в т.3 на СВОМР: - Липса на достъп до заетост на територията на МИГ, създаваща един от основните проблеми на територията – високи нива на безработица. - Разнообразяване на икономическите дейности, чрез насърчаване на неселскостопански дейности има потенциал за създаване на по-голям брой работни места и подобряване състоянието на местната икономика. - Съществуващите микропредприятия на територията на МИГ са основната част от предприятията на територията на МИГ. - Моноструктурност и липса на икономическа диверсификация – доминиране на горския сектор и слаб дял на неселскостопански и иновативни дейности. - Ниска конкурентоспособност и слаба предприемаческа инициатива поради липса на средства. - Ръст на микро предприятията – увеличаване на броя и разширена роля в местната икономика. Висока степен на готовност за развитие на различни неземеделски дейности, в т.ч. в сектори свързани с туризма и част от условията за неговото ефективно развитие.
Допустими кандидати	Допустимите кандидати са: **1. Микропредприятия, отговарящи на следните условия:** ✓ да бъдат регистрирани като еднолични търговци или юридически лица по Търговския закон или Закона за кооперациите; ✓ да са микропредприятия по смисъла на ЗМСП. **2. Земеделски стопани**, отговарящи на следните условия: - да са регистрирани като земеделски стопани по Закона за подпомагане на земеделските производители; - да бъдат регистрирани като еднолични търговци или юридически лица по Търговския закон или Закона за кооперациите; **3. Физически лица** са допустими за подпомагане само за инвестиции в неселскостопански дейности, които са насочени към развитие на занаяти, съгласно Приложение 1 към чл. 3, ал. 2, т. 1 от Закона за занаятите, включително предоставяне на услуги, свързани с участието на посетители в занаятчийски дейности и отговарят на следните условия: ✓ да бъдат регистрирани по Закона за занаятите като упражняващи занаят/и след вписване врегистър БУЛСТАТ по реда на Закона за регистър БУЛСТАТ; ✓ да са микропредприятия по смисъла на ЗМСП;

	✓ да отговарят на определението за самостоятелно зает занаятчия, съгласно дефиницията в Закона за занаятите. Кандидатите трябва да отговарят на общите условия за допустимост, посочени в т. 5) на СВОМР. Кандидатите представят **бизнес план,** който показва подобряване на дейността на кандидата и доказва устойчивост и финансова жизнеспособност на проекта, чрез прилагане на планираните инвестиции и дейности.

Допустими дейности	Допустими дейности, съгласно приложимите за мярката в раздел 13.3 от Условията за кандидатстване по процедура BG06AFSP001-01.001.
	Допустимите за подпомагане за неселскостопански дейности включват:
	• **Производство на продукти** извън Приложение I от Договора за функционирането на Европейския съюз (независимо от вложените продукти и материали);
	• Алтернативни нестопански дейности като:
	  • Технология за преработка на отпадъци в предприятията, образувани от собствената им дейност, включително текстил, полимерни и каучукови отпадъци, електроуреди.
	  • Ограничаване и намаляване на пластмасовите опаковки и пластмасовите изделия за еднократна употреба, внедряване на технологии за осигуряване на съответствие на пластмасовите изделия с европейските изисквания за пластмасите за еднократна употреба, внедряване на многократни и алтернативни продукти и материали, вкл. биоразградими / рециклируеми / зелени опаковки
	  • Намаляване на използваните суровини и материали, използване на алтернативни такива, както и на естествени и възобновяеми биоресурси вместо синтетични суровини в производството с цел намаляване на отпадъчния отпечатък върху природните ресурси и преход към биоикономика.
	• **Развитие на услуги във всички сектори (например, без да се ограничават до следните: грижи за деца, възрастни хора, хора с увреждания, здравни услуги, счетоводство и одиторски услуги, ветеринарни дейности и услуги базирани на ИТ, услуги в областта на здравеопазването и социалните услуги**);
	• **Развитие на занаяти** (включително предоставяне на услуги, свързани с участието на посетители в занаятчийски дейности)
	• По мярката се подкрепят и **неселскостопански дейности, насочени към създаване на „интелигентни селища“**, свързани с развитие на бизнес модели, които привличат работници и жители (временно или постоянно пребиваващи на територията) – създаването на икономическа зона, IT академия, устойчива селска

	мобилност, споделени пространства • Производство на енергия от възобновяеми енергийни източници с инвестиции за производство на електроенергия от фотоволтаични системи се подпомагат, единствено ако са за собствено потребление и същите не надхвърлят необходимото количество енергия за покриване нуждите от захранване на допустимите активи/оборудване/инсталации по заявлението за подпомагане или на налични такива в предприятието на кандидата по място на извършване на допустимите дейности. По мярката не се подпомагат дейности, свързани с: ✓ Добив и преработка на продукти от горското стопанство, включително производствата преди индустриалната преработка на дървесината съгласно Обща база за статистическите класификации на икономическите дейности в рамките на Европейската общност, NACE Rev. 1.1.; ✓ свързани с изграждане/ ремонт/реконструкция на места за настаняване -туристически обекти, съгласно чл. 3, ал. 2, т.1 от Закона за туризма; ✓ селско, горско и рибно стопанство; ✓ инвестиции за преработка на селскостопански продукти. Материалните и нематериалните инвестиции, включени в проектното предложение трябва да са в съответствие с параметрите и дейностите, обект на подпомагане и включени в разработения бизнес план.
Допустими разходи	**Допустими разходи, съгласно приложимите за мярката в раздел 14.1 от Условията за кандидатстване по процедура BG06AFSP001-01.001. Допустимите разходи включват материални и/или нематериални активи, в това число машини, съоръжения, оборудване, включително и недвижима собственост, и общи разходи, свързани с подпомаганата дейност, както следва:** ✓ **Разходи за материални активи** - нови машини, съоръжения и оборудване до пазарната стойност на активите за: o Закупуване и/или инсталиране на нови машини, съоръжения, или оборудване (в това число и обзавеждане); o Закупуване на специализирани транспортни средства, свързани с основната дейност на проекта. ✓ **Нематериални активи**: o изработка на клиентски уебсайт; o изработка на мобилно приложение; o закупуване на софтуер, ✓ **Строително монтажни работи** (СМР) свързани с изграждане/реконструкция/ремонт на недвижимо имущество:

	○ Ново строителство на сгради и помещения; ○ Реконструкция на сгради и помещения; ○ Ремонт на сгради и помещения; ○ Закупуване и инсталиране на инсталации за производство на енергия от ВЕИ за собствено потребление и собствени нужди; ○ Закупуване и поставяне на преместваеми обекти. ✓ Разходи, необходими за изпълнение на **дейности, съответстващи на принципите на концепцията за "интелигентни селища"** и/ или насочени към създаване на „интелигентни селища“, свързани с една или повече дейности от изброените в част допустими дейности по мярката. ✓ Разходи за закупуване на земя и сгради, при спазване на изискванията в т.3.3 на част 5) от СВОМР. ✓ Общи разходи при спазване на общите условия за допустимост на разходите по т.3.2. на част 5) от СВОМР.
Определени финансови параметри за проектите проектните	**Минимален и максимален размер на общите допустими разходи за един проект:** - **Минимален размер на общите допустими разходи /лева/** - 7 700 лв. - **Максимален размер на общите допустими разходи /лева/** - 230 800 лв.
Интензитет на финансовата помощ	**Финансовата помощ е в размер на 65 % от допустимите разходи по проект.**
Обективни и измерими критерии за подбор на проектите, тяхната тежест и минимален праг за одобрение	За отпускането на помощ по тази мярка ще се използват принципи за подбор на операции, които са основани на резултатите от анализа на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“. Избраните критерии имат принос към дефинираните в СВОМР 2023-2027 индикатори, чрез които ще бъде отчитано изпълнението на мерките.

№	Критерии	Максимален брой точки
1	Проектът предвижда създаване на нови работни места	25
2	Проект, включващ инвестиции в иновативни за предприятието технологии	20
3	Проектът включва дейности в областта на здравните или социалните услуги	20

	4	Проектът е подаден от кандидат - жена, или кандидат, отговарящ на условието за млад земеделски стопанин, съгласно СПРЗСР	20
	5	Проектът включва дейности, насочени към създаване на „интелигентни селища“	15
	Максимален брой точки		**100**
	Праг за преминаване		**30**

Приоритет при равен брой точки (в низходящ ред при последователно прилагане на следните критерии): № 1; №2; №3; №4; №5.

В Насоките за кандидатстване, МИГ определя методиката за оценка на проектните предложения и документите/ обосновките, доказващи съответствие с критериите за подбор.

Други елементи	Приложимият режим за държавни помощи и е в съответствие с ПМС №494 от 30.12.2024 г. за определяне на правила за прилагане на подхода „Водено от общностите местно развитие" за периода 2021-2027 г.
Мярка 4 „Инвестиции в основни услуги и дребна по мащаби инфраструктура в селските райони“	
Описание на целите на мярката	**Цели на мярката:** ✓ Подобряване на средата и качеството на живот в населените места на община Стамболово и община Кърджали; ✓ Повишаване привлекателността на територията на МИГ чрез обновяване на инфраструктурата. Мярката е свързана с постигането на **Стратегическа цел 2 на СВОМР „Развитие на инфраструктурата и обществения сектор при съхранение на човешкия потенциал“, Приоритет 1 „Развитие на обществените услуги, инфраструктурата и човешките ресурси“** и ще допринесе пряко за постигане на целите й чрез инвестиции в основни услуги и дребна по мащаби инфраструктура. **Мярката е съобразена със специфичните характеристики и потенциала на територията, адресира проблемите на територията и отразява очакванията на местната общност, обобщено представени в аналитичната част на СВОМР (т.3)** и подробно анализирани в проведените задълбочени проучвания (Приложение 2.1. и Приложение 2.2.). Устойчивото социално-икономическо развитие на селските райони е неразривно свързано със съществуващата инфраструктура и качеството на предлаганите услуги за населението в селските райони. Недостигът на средства за инвестиции за обновяване на съществуващата

	инфраструктура и недотам доброто качество на предлаганите услуги е основният елемент, който продължава да разширява границите на развитие между селските и градските райони в страната. Това е и основна пречка за създаването на равни възможности в социално-икономическото развитие на селските райони. Тези фактори допринасят до влошаване на качеството на живот в селските райони и застрашават способността им да задържат населението и да привличат инвестиции, което ги поставя в социално-икономически спад. Населените места ще станат по-привлекателни за бизнеса и за живеене чрез поддържането и стимулирането на тяхното икономическо, социално и културно развитие, чрез изграждането на липсваща или рехабилитация на съществуващата техническа инфраструктура, транспортни и комуникационни връзки. Създаването и обновяването на публичната и техническата инфраструктура е основата за създаване на оптимална жизнена среда, създаването на достъпност и развитие на икономиката. Подобряването и облагородяване на публичните пространства чрез: изграждане или обновяване на паркове, градинки, улично озеленяване, детски площадки и спортни съоръжения, са от съществено значение и осигуряват добра социална среда в по-малките населени места (извън общинските центрове). Мерките с цел създаване или обновяване на публични пространства чрез: изграждане, реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на спортна инфраструктура и изграждане и/или обновяване на площи за широко обществено ползване, предназначени за трайно задоволяване на обществените потребности от общинско значение, ще продължат да се прилагат за селските общини в страната. Предвидените интервенции по мярката са в съответствие със следните потребностите, специфични характеристики и потенциал на територията, определени подробно в анализите и посочени в т.3 на СВОМР: - Рехабилитация и благоустрояване на вътрешно-селищна публична инфраструктура, с фокус върху достъпа до обществени услуги, училища, социални обекти и подобряване на средата за живеене. Обновяване и модернизация на обществени, административни и образователни сгради, подобряване на достъпността, архитектурна среда и технологична инфраструктура – с цел създаване на по-добри условия за работа, обслужване и учене. Изграждане и реновиране на обществени зони за отдих, социални активности и културен живот, включително паркови пространства, спортни съоръжения, детски и спортни площадки за повишаване на привлекателността на населените места.

	- Развитие на инфраструктура за предоставяне на социални, здравни и мобилни услуги, особено в отдалечените и труднодостъпни села – чрез адаптирани пространства, базова техническа обезпеченост и създаване на условия за гъвкаво предоставяне на услуги по места. - Подобряването на публичната инфраструктура и услуги ще направи територията на МИГ по-привлекателна за бизнеса и за живеене, което от своя страна ще допринесе за намаляване на сериозните нива на миграция на млади и образовани хора към по-големите градове и извън страната, и като цяло за справяне с демографските проблеми.
Допустими кандидати	**Допустими за подпомагане са Община Стамболово и Община Кърджали.**
Допустими дейности	**Допустими разходи, съгласно приложимите за мярката в раздел 14.1 от Условията за кандидатстване по процедура BG06AFSP001-01.001.** Допустими за подпомагане са дейности, свързани с: - **Основни услуги и дребна по мащаби инфраструктура;** - **Дейности, извършвани върху имоти публична собственост и които са за предназначени за услуги за широко обществено ползване;** - **Дейности, насочени към създаване на „интелигентни селища“.** Допустимите дейности по мярката включват: **1. Строителство, реконструкция и/или рехабилитация на линейна публична инфраструктура:** **1.1.** Строителство, реконструкция и/или рехабилитация на нови и съществуващи улици и тротоари и съоръженията и принадлежностите към тях. **2. Площи за широко обществено ползване и спорт:** **2.1.** Изграждане и/или обновяване на площи за широко обществено ползване, предназначени за трайно задоволяване на обществените потребности от общинско значение; **2.2.** Изграждане, реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на спортна инфраструктура. **3. Сградна публична инфраструктура:** **3.1.** Реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на общинска образователна инфраструктура с местно значение в селските райони;

	3.2. Реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на общински сгради, в които се предоставят обществени услуги, с цел подобряване на тяхната енергийна ефективност, вкл. и дейности за производство на енергия от възобновяеми енергийни източници за собствени нужди; **4. Дейности, насочени към създаване на „интелигентни селища“, когато са свързани с една или повече дейности, както следва:** ✓ Дейности, свързани с подкрепа на иновативни решения за създаване на устойчиви модели –социални селища, ландшафтно планиране и реконструкция на стари сгради – използването на стари сгради или налични парцели в полза на местната общност; ✓ Дейности, свързани с дигитализация и подобряване на телекомуникационната свързаност с цел устойчиво развитие на съответния район. В рамките на **дейност „Изграждане, реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на спортна инфраструктура“** кандидатите имат възможност да извършват допустимите инвестиции и в общинска образователна инфраструктура, която включва детска градина, основно или средно училище, и в паркове. *Дейности, свързани с извършването на разходи за публична инфраструктура, свързана с пътища, водопреносни и канализационни системи, са допустими ако са част от по-голям проект[3] или са свързани с дейности, отговарящи на концепцията за интелигентни селища.* *Кандидатите представят анализ разходи - ползи, от който да е видно, че проектното предложение няма да генерира приходи, или ако генерира, същите се разходват само за нестопанските цели на кандидата, свързани изцяло с целите на проекта.*
Допустими разходи	**Допустими разходи, съгласно приложимите за мярката в раздел 14.1 от Условията за кандидатстване по процедура BG06AFSP001-01.001.** **1. Строителство, реконструкция, рехабилитация, изграждане, обновяване, ремонт и/или реставрация на сгради и/или помещения и/или друга недвижима собственост, съгласно допустимите за подпомагане дейности:** а) разходи, свързани с прякото изпълнение на строително-монтажните работи за изграждане, ремонт, реконструкция, преустройство или възстановяване;

[3] Част от по-голям проект - размерът на разходите от проект, отговарящ на до 10 % от общите разходи по проекта, което се доказва с договори за изпълнение, доставка, услуга и други относими документи (разрешение за строеж, задание за извършена обществена поръчка, интегрирани планове за развитие и други)

<table>
<tr><td></td><td>б) непредвидени разходи в размер до 5% от стойността на одобрените разходи по буква „а“.
2. Разходи, свързани с оборудване и/или обзавеждане;
3. Разходи за компютърен софтуер;
4. Разходи, необходими за изпълнение на дейности, съответстващи на принципите на концепцията за "интелигентни селища" и/ или насочени към създаване на „интелигентни селища“, свързани с една или повече дейности от изброените в част допустими дейности по мярката.

6. Общи разходи при спазване на общите условия за допустимост на разходите по т.3.2. на част 5) от СВОМР.</td></tr>
<tr><td>Определени финансови параметри за проектите</td><td>Минимален и максимален размер на общите допустими разходи за един проект:
- Минимален размер на общите допустими разходи /лева/ - 50 000 лв.
- Максимален размер на общите допустими разходи /лева/ - 391 160 лв.</td></tr>
<tr><td>Интензитет на финансовата помощ</td><td>Финансовата помощ е в размер на 100 % от допустимите разходи по проекта.</td></tr>
<tr><td>Обективни и измерими критерии за подбор на проектите, тяхната тежест и минимален праг за одобрение</td><td>За отпускането на помощ по тази мярка ще се използват принципи за подбор на операции, които са основани на резултатите от анализа на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“. Избраните критерии имат принос към дефинираните в СВОМР 2023-2027 индикатори, чрез които ще бъде отчитано изпълнението на мерките.
<table>
<tr><th>№</th><th>Критерии</th><th>Максимален брой точки</th></tr>
<tr><td>1</td><td>Брой жители, които ще се възползват от допустимите дейности</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>От 100 до 200</td><td>5</td></tr>
<tr><td></td><td>От 201 до 500 жители</td><td>10</td></tr>
<tr><td></td><td>От 501 до 1000</td><td>15</td></tr>
<tr><td></td><td>над 1001</td><td>20</td></tr>
<tr><td>2</td><td>Проектът обхваща повече от едно населено място</td><td>20</td></tr>
<tr><td>3</td><td>Проектът допълва и/или надгражда други проекти или инвестиции, които са реализирани или в процес на реализация</td><td>25</td></tr>
<tr><td>4</td><td>Проектът включва инвестиции за достъпна среда</td><td>15</td></tr>
</table></td></tr>
</table>

5	Проектът включва дейности, насочени към създаване на „интелигентни селища“	20
Максимален брой точки		**100**
Праг за преминаване		**30**

Приоритет при равен брой точки (в низходящ ред при последователно прилагане на следните критерии): № 1; №2; №3; №4; №5.

В Насоките за кандидатстване, МИГ определя методиката за оценка на проектните предложения и документите/ обосновките, доказващи съответствие с критериите за подбор.

Мярка 5 „Инвестиции за развитие на природните и културни ресурси“

Описание на целите на мярката

Мярката е свързана с постигането на **Стратегическа цел 2 на СВОМР „Развитие на инфраструктурата и обществения сектор при съхранение на човешкия потенциал“, Приоритет 2: Опазване и развитие на околната среда, природните и културните ресурси. Мярката е съобразена със специфичните характеристики и потенциала на територията, адресира проблемите на територията и отразява очакванията на местната общност, обобщено представени в аналитичната част на СВОМР (т.3) и подробно анализирани в проведените задълбочени проучвания** (Приложение 2.1. и Приложение 2.2.).

Мярката съответства на целите и приоритетите на Регламент (ЕС) 2021/1060 и Регламент (ЕС) 2021/2115, включително:

- ✓ Целите и областите на интервенция на Регламент (ЕС) 2021/1060, свързани с насърчаване на инициативи за устойчив туризъм, екотуризъм, опазване, развитие и популяризиране на културното наследство и културните услуги, както и на природното наследство и екотуризма; подобряване на защитата и опазването на природата, биологичното разнообразие и екологосъобразната инфраструктура.
- ✓ Целите и областите на интервенция на Регламент (ЕС) 2021/2115, свързани с развитие на туризма, екотуризма и опазване на природните ресурси, инвестициите в инфраструктура в селските райони, както и непроизводствени дейности, подпомагани чрез стратегии за ВОМР.
- ✓ Мярката е в съответствие и с допустимите дейности от УК по процедура BG06AFSP001-01.001, включващи неселскостопански дейности за развитие на творчески продукти; използване на потенциала на населените места в селските райони, като например природни, исторически, културни и екологични дадености, включително туристически услуги, които създават условия за

	съживяване на местната икономика; дейности, свързани с дребна по мащаби инфраструктура; дейности за запазване на духовния и културния живот на населението в селските райони; дейности за инфраструктура за отдих, туристическа информация и малка по мащаб инфраструктура. Мярката ще допълни резултатите от дейностите за подобряване качеството на живот на населението и ще допринесе за сплотяване на местната общност и съхранение на нейната идентичност и за развитие на туризма. Тя е насочена към опазване, развитие и популяризиране на културно-историческото и природно наследство, вкл. инвестиции в публични туристически активи и услуги и обекти, свързани с културния живот. Територията на МИГ притежава изключителен потенциал за развитие на туризъм, основан на богато историческо наследство, природни и културни забележителности. Туризмът се явява добра перспектива и възможност за устойчиво развитие и просперитет на територията на МИГ и нейното население. Важен акцент в мярката ще бъдат младите хора и въвличането им в дейности по опознаване на местните традиции, опазване на нематериално културно и природното наследство. На база проведените проучвания на територията и сред заинтересованите страни, от изключителна важност е включването на „меки мерки“, насочени към съхраняване на местната идентичност и култура, чрез възстановяване, опазване и развитие на местното нематериално културно наследство и традиции, и съхранение на природното наследство. Мярката ще предоставя подкрепа за обекти на местното природно, културно и историческо наследство, както инфраструктура за достъп до тях. Тя ще допринесе за сплотяване на местната общност и съхранение на нейната идентичност. Важен акцент в мярката ще бъдат младите хора и въвличането им в дейности по опознаване на местните традиции, опазване на нематериално културно наследство и насърчаване на екологичната култура за опазване на природното наследство. Предвидените интервенции по мярката са в съответствие с потребностите, специфични характеристики и потенциал на територията, определени подробно в анализите и посочени в т.3 на СВОМР.
Допустими кандидати	Допустими кандидати по мярката са: ✓ Община Стамболово и Община Кърджали ✓ Юридически лица с нестопанска цел (ЮЛНЦ), регистрирани по Закона за юридическите лица с нестопанска цел, вкл. МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ ✓ Читалища, регистрирани по Закона за народните читалища;

	✓ Образователни институции с местно значение – училища и детски градини *МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ е допустим кандидат и получател на финансова помощ по мярката при условие, че никой от членовете на колективния управителен орган, както и свързано с него лице по смисъла на § 1 от допълнителните разпоредби на Търговския закон, не е изпълнител или подизпълнител на дейностите по проекта.* Кандидатите трябва да отговарят на общите условия за допустимост, посочени в т. 5) на СВОМР.

Допустими дейности	**Допустими дейности, съгласно приложимите за мярката в раздел 13.3 от Условията за кандидатстване по процедура BG06AFSP001-01.001.** **По мярката са допустими два типа дейности – инвестиционни и меки дейности:** **А. Инвестиционни дейности**: 1. Изграждане, реконструкция, ремонт, преустройство или възстановяване на културни обекти /включително читалища/ 2. Доставка на съоръжения, оборудване и обзавеждане на културни обекти /включително читалища/ 3. Инвестиции в обекти и инфраструктура за отдих, туристическа информация и малка по мащаб туристическа инфраструктура: ✓ Изграждане, реконструкция, ремонт, закупуване на оборудване и/или обзавеждане на посетителски информационни центрове за експониране и/или предоставяне на информация за местната идентичност, природните и културни обекти ✓ Изграждане, реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на обществени туристически обекти, включително на центрове за изкуство, творчески дейности и занаяти; ✓ Изграждане, реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на съоръжения за туристически обекти и атракции, които са свързани с местното природно, културно и/или историческо наследство; ✓ Изграждане, реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на туристическа инфраструктура за достъп до природни и културни обекти, в т.ч. информационни табели и пътепоказатели за туристическите места и маршрути, съоръжения за безопасност, велоалеи и туристически пътеки. 4. Изработка и/или доставка на продукти и материали за целите на популяризирането на местното нематериално културно наследство. 5. Дейности, насочени към създаване на „интелигентни селища“, когато са свързани с една или повече дейности, както следва: развитие на интелигентни екоселища чрез изграждане, реконструкция, доставка на съоръжения, оборудване и обзавеждане.

	Б. „Меки дейности“: 1. Проучвания, анализи, събиране на данни, планиране и информационни дейности, свързани с материалното и нематериалното културно и природно наследство, в т.ч. чрез дигитализация; 2. Изработване на информационни и творчески продукти, материали и документи за промотиране на нематериалното културно (местни традиции, фолклор, обичаи, музика, традиционна кухня) и природно наследство, в т.ч. чрез прилагане на съвременни методи за дигитализация 3. Дейности за информираност, промотиране и реклама на местната идентичност, природни и културни ресурси, в т.ч. нематериално културно наследство, включително чрез разработване на информационни портали, реклама, организиране и посещения на изложения, организиране на събития, дигитален маркетинг. 4. Дейности, свързани със съхранение и популяризиране на местното материално и нематериално културно и природно наследство на района/територията, в т.ч.: ✓ Организиране, провеждане и участие в мероприятия и събития за съхранение и популяризиране на местното културно и природно наследство; ✓ Организиране/ създаване на клубове, кръжоци, творчески ателиета, школи, свързани с местното културно и природно наследство; ✓ Закупуване на традиционни фолклорни костюми; Допустимо е в един проект да се съчетават инвестиционни и меки дейности. Инвестиционен проект е проект, по който стойността на разходите за строително-монтажни работи и доставки е над 50% от бюджета на проекта. *Дейностите по проектите трябва да* **са нестопански /неикономически/ дейности**. В случай, че проектите генерират приходи, същите следва да се разходват само за нестопанските цели на кандидата, свързани изцяло с целите на проекта.
Допустими разходи	**Допустими разходи, съгласно приложимите за мярката в раздел 14.1 от Условията за кандидатстване по процедура BG06AFSP001-01.001.** **Допустимите разходи по мярката включват:** 1. **Разходи за строително-монтажни работи** за изграждане, ремонт, реконструкция, преустройство или възстановяване на културни обекти и на обекти и инфраструктура за отдих, туристическа информация и малка по мащаб туристическа инфраструктура, в т.ч.:

	а) разходи, свързани с прякото изпълнение на строително-монтажните работи; б) непредвидени разходи в размер до 5% от стойността на одобрените разходи по буква „а“. 2. **Разходи за материални активи** - закупуване на съоръжения и оборудване и обзавеждане - разходи за закупуване на народни носии и материални активи, пряко свързани с дейностите по проекта; 3. **Разходи за нематериални активи**, в т.ч.: - Разходи за компютърен софтуер; - Разходи за нематериални активи, различни от софтуер - книги, филми, изработване на мобилни приложения, уеб сайтове; **4. Разходи за услуги:** - свързани с допустимите дейности по проекта, включително за външни експерти за извършване на проучвания, анализи, събиране на данни, планиране и информационни дейности, дигитализация. - за изработване, разпространение и излъчване на информационни и творчески продукти, материали и документи за промотиране на материално и нематериалното културно и природно наследство, - За информираност, публичност и реклама – за изготвяне, публикуване и разпространение на публикации и информационни материали, изготвяне и излъчвания на видео и аудио материал в електронни и социални медии, изготвяне и публикуване на информация и публикации в социални мрежи, дигитален маркетинг, създаване на уеб сайтове, мобилни приложения, книги и филми. - За организиране, провеждане и участие в мероприятия и събития, в съответствие с допустимите дейности по мярката, вкл. за преводи /писмени и симултанни/, възнаграждения на външни експерти. **Общи разходи** при спазване на общите условия за допустимост на разходите по т.3.2. на част 5) от СВОМР.
Определени финансови параметри за проектите	**Минимален и максимален размер на общите допустими разходи за един проект:** - **Минимален размер на общите допустими разходи /лева/** - за инвестиционни проекти - 10 000 лв., за меки проекти - 5 000 лв.

<table>
<tr><td></td><td>

- **Максимален размер на общите допустими разходи /лева/** - за инвестиционни проекти - 200 000 лв., за неинвестиционни проекти – 50 000 лв.

Инвестиционен проект е проект, по който кумулативната стойност на разходите по т.1, 2 и 3 възлиза на или над 50% от стойността на общите допустими разходи за съответния на проект.
Неинвестиционен проект е проект, по който кумулативната стойност на разходите по т.1, 2 и 3 е под 50% от стойността на общите допустими разходи за съответния на проект.
</td></tr>
<tr><td>Интензитет на финансовата помощ</td><td>Финансовата помощ е в размер на 100 % от допустимите разходи по проекта.</td></tr>
<tr><td>Обективни и измерими критерии за подбор на проектите, тяхната тежест и минимален праг за одобрение</td><td>
За отпускането на помощ по тази мярка ще се използват принципи за подбор на операции, които са основани на резултатите от анализа на територията на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“. Избраните критерии имат принос към дефинираните в СВОМР 2023-2027 индикатори, чрез които ще бъде отчитано изпълнението на мерките.
<table>
<tr><th>№</th><th>Критерии</th><th>Максимален брой точки</th></tr>
<tr><td>1</td><td>Проектът има над общинско значение</td><td>15</td></tr>
<tr><td>2</td><td>Проектът допълва и/или надгражда други проекти или инвестиции, които са реализирани или в процес на реализация</td><td>15</td></tr>
<tr><td>3</td><td>Проектът включва дейности, насочени към създаване на „интелигентни селища“</td><td>20</td></tr>
<tr><td>4</td><td>Проектът включва комбинирани дейности за развитие на културното и природното наследство</td><td>20</td></tr>
<tr><td>5</td><td>Проектът има принос към развитие на туризма</td><td>30</td></tr>
<tr><td colspan="2">Максимален брой точки</td><td>100</td></tr>
<tr><td colspan="2">Праг за преминаване</td><td>30</td></tr>
</table>
Приоритет при равен брой точки (в низходящ ред при последователно прилагане на следните критерии): № 1; №2; №3; №4; №5.

В Насоките за кандидатстване, МИГ определя методиката за оценка на проектните предложения и документите/ обосновките, доказващи съответствие с критериите за подбор.
</td></tr>
<tr><td colspan="2">Мярка 6 „Сътрудничество и подготвителни дейности за него“</td></tr>
</table>

Допустими дейности	Допустими дейности, съгласно приложимите за мярката в раздел 13.3 от Условията за кандидатстване по процедура BG06AFSP001-01.001. Допустимите дейности включват: - Разработване на съвместен продукт/услуга/дейност, вкл. разходи за материални и нематериални активи - Извършване на изследвания, проучвания и анализи, директно свързани със съвместния продукт/услуга/дейност; - Реализиране на промоционални и маркетингови кампании; - Организиране на заседания, обучения, семинари, съвместни събития, срещи с потенциални партньори или партньори по проекта; - Извършване на информационни кампании, включващи организиране на срещи, конференции, публикуване и излъчване в медиите; - Дейностите по координация (извършване на разходи за наемане на допълнителен персонал, пътни разходи, разходи за нощувки и храна, хонорари за експерти, разходи за превод, разходи за комуникация). - Изготвяне на стратегии за създаване на интелигентни селища. Дейностите за сътрудничество трябва да отговарят на следните условия за допустимост: - да са свързани и да водят до развитието на териториите, обхванати в конкретните стратегии на МИГ; - да съответстват на и да допринасят за постигане целите и приоритетите на стратегиите за ВОМР на съответните местни инициативни групи и СПРЗСР; - да се изпълняват съгласно сключено споразумение между най-малко двама партньори – МИГ от България и/или МИГ, изпълняващи стратегии за ВОМР от дружа държава – членка на ЕС; - в партньорство за дейностите по сътрудничество могат да участват и други юридически лица от страната и чужбина със собствен финансов принос.
Допустими разходи	Допустими разходи, съгласно приложимите за мярката в раздел 14.1 от Условията за кандидатстване по процедура BG06AFSP001-01.001. Допустими за финансиране по мярката са разходи за:

	- разработване на съвместен продукт/услуга, вкл. материални и нематериални инвестиции; - строително-монтажни или строително-ремонтни работи на територията на партньорите отРепублика България; - други материални и нематериални активи; - изследвания и проучвания, директно свързани със сътрудничеството, включително за издаване на становища; - възнаграждения за външни експерти – физически или юридически лица за изпълнение на дейности, включително за преводачи; - възнаграждения, свързани с координацията на планираните дейности на служители на МИГ; - промоционални и маркетингови кампании за съвместния продукт/услуга; - организиране и провеждане на обучения, семинари, съвместни събития и партньорски срещи; - свързани с изготвянето на стратегии за създаване на интелигентни селища. - информираност – създаване на интернет страница за проекта, публикации в регионални медии, информационни конференции; - публичност – изготвяне и разпространение на информационни материали и осигуряване на публичност, в т.ч. информационни табели. - командировки на служителите на МИГ, експерти по проекта, включително преводачи, членове на колективния управителен орган и членове на колективния върховен орган на МИГ, както и други участници от територията в дейности, свързани с изпълнението на проекта, съгласно действащата Наредба за командировките в страната; - преводи (писмени и симултанни); - пощенски и куриерски услуги; - такси за издаване на документи, свързани с изпълнението на проекта. - Разходи за извършване на проучвания и анализи на територията, разходи за възнаграждения на експерти, свързани с изготвяне на стратегията и разходи за провеждане на информационни срещи и конференции за обсъждане на стратегията, за които при изпълнение на проектите ще се прилагат определените стойности на съответните опростени разходи съгласно Приложение №3 от Условията за изпълнение на Процедура № BG06AFSP001-1.001.
Общ размер на	**Максимален размер на общите допустими разходи /лева/: 200 000,00 лв.**

финансовата помощ по мярката	
Мярка 7 „Управление, мониторинг и оценка на стратегията и нейното популяризиране“	
Допустими дейности	Допустими дейности, съгласно приложимите за мярката в раздел 13.3 от Условията за кандидатстване по процедура BG06AFSP001-01.001. Дейности за управление, мониторинг и оценка на стратегиите съгласно чл. 34, параграф 1, буква „в“ от Регламент (ЕС) 2021/1060 и т. н, както и дейности, свързани с популяризирането на стратегиите за ВОМР. Подпомагането за дейностите по управление, мониторинг и оценка на стратегиите за ВОМР и тяхното популяризиране **не може да надвишава 25 на сто от общия размер на публичния принос** на ЕЗФРСР по стратегията. - Допустими за извършване са дейности по управление, мониторинг и оценка на стратегии за ВОМР, включително улесняването на обмена между заинтересованите страни, съгласно одобрената стратегия. - Допустими за извършване са дейности по популяризиране на стратегии за ВОМР, съгласно одобрената стратегия.
Допустими разходи	Допустими разходи, съгласно приложимите за мярката в раздел 14.1 от Условията за кандидатстване по процедура BG06AFSP001-01.001. Допустими разходи: **А. Разходи за управление, мониторинг и оценка на стратегиите:** 1) разходи за заплати, както и задължителни по силата на нормативен акт разходи засоциални и здравни осигуровки за персонала, обезщетения за временна неработоспособност и други, дължими от работодателя по силата на нормативния акт; 2) разходи за външни услуги, възнаграждения и осигуровки, дължими от МИГ на експерти (физически или юридически лица), свързани с прилагането на стратегията (оценители, консултанти, външни експерти, счетоводно обслужване); 3) непреки разходи (Непреките разходи не надвишават 15 на сто от средствата по т. 1): - за услуги, непряко свързани с прилагането на стратегията (правни, одиторски); - разходи за наем на офис;

- разходи за комуникация и външни услуги (телефон, интернет, пощенски услуги, куриерски услуги, топло- и електроенергия, вода, охрана на офиса, електронен подпис, застраховане на дълготрайни материални активи по смисъла на чл. 50, т. 2 от Закона за корпоративното подоходно облагане, закупени със средства от настоящия или предходния програмен период по подхода ВОМР);
- разходи за закупуване на офис консумативи и канцеларски материали;
- разходи за наем на лек автомобил с под 150 к.с. и с над 5+1 места за МИГ, които нямат закупен лек автомобил;
- разходи за закупуване на гориво за лек автомобил;

4) други непредвидени оперативни разходи;
5) разходи за командировки на екипа и членовете на колективния върховен орган на МИГ;
6) разходи за закупуване на офис оборудване техника, обзавеждане и софтуер;
7) разходи за закупуване на един лек автомобил с под 150 к.с. и с над 5+1 места, ако МИГ няма такъв или има закупен преди 2016 г.;
8) разходи за обучения на екипа и членовете на колективния върховен орган във връзка с прилагането на стратегията за местно развитие;
9) разходи, свързани с публични отношения (разходи за организиране на срещи на МИГ, разходи за работа в мрежа, участие на екипа и членовете на колективния върховен орган в срещи с други МИГ);
10) разходи за участие на МИГ в дейности на Националната и на Европейската селска мрежа за развитие на селските райони, както и на Европейската ЛИДЕР асоциация и други асоциации на МИГ;
11) финансови разходи, в т. ч. банкови такси за управление на една сметка и такси за издаване на изискуеми документи;
12) разходи за мониторинг и оценка на стратегията за ВОМР.

Б. Разходи за популяризиране на стратегията за ВОМ (Разходите за популяризиране на стратегията са най-малко 20 на сто от общия размер на разходите по мярката):

1) разходи за проучвания и анализи на съответната територия (териториални, икономически, социални и други анализи и проучвания);
2) разходи за популяризиране, информиране и публичност:
   - за създаване и поддръжка на интернет страница;
   - за създаване и реализиране на публикации в печатни и

	електронни медии и излъчванияв радио- и телевизионни медии на покани за организирани събития и други, свързани с популяризиране дейността на МИГ; ○ отпечатване на брошури, материали за обучение и други печатни материали,изработване на рекламни материали и други, свързани с популяризиране дейността на МИГ; ○ преводи; ○ изработка и монтаж на табели и билбордове за популяризиране на МИГ; ○ свързани с изготвяне на материали, подпомагащи потенциалните получатели на финансова помощ при разработването на дейности и подготовката на заявления; ○ други разходи за популяризиране, информиране и публичност; ○ разходи за организиране на обучения, семинари и информационни срещи за местни лидери и за уязвими групи и застрашени от бедност целеви групи, включително роми, свързани с подготовка, изпълнение и отчитане на проекти и други, свързани с популяризиране на стратегията за ВОМР и прилагане на подхода.
Общ размер на финансовата помощ по мярката	Общият размер на средствата по мярката за целия период на изпълнение на дейностите възлиза на **1,466,850.00 лв.**

6. Финансов план, включващ планираните средства от ЕЗФРСР:

Код на мярката	*Име на мярката*	*Общо за периода на стратегията*	
		лева	*%*
	Инвестиции в земеделските стопанства	**350 000**	6%
	Инвестиции за преработка на селскостопански продукти	**150 000**	3%
	Мярка „Инвестиции за неселскостопански дейности в селските райони“	**950 550**	16%
	Мярка „Инвестиции в основни услуги и дребна по мащаби инфраструктура в селските райони“	**2 000 000**	34%

	Мярка „Инвестиции за развитие на природните и културни ресурси“	**650 000**	11%
	Мярка „Сътрудничество и подготвителни дейности за него“	**300 000**	5%
	Мярка „Управление, мониторинг и оценката на стратегията и нейното популяризиране“ *(До 25% от средствата на ред „Общо средства за стратегията от ЕЗФРСР)*	**1 466 850**	25%
	ОБЩО СРЕДСТВА ЗА СТРАТЕГИЯТА ОТ ЕЗФРСР	**5 867 400**	100%

Курсът на еврото, който се прилага за изчисление на бюджета на стратегиите по ЕЗФРСР е 1,9558 лева за 1 евро.

- **Съответствие на финансовия план на СВОМР с целите и мерките/интервенциите спрямо идентифицираните потребности и потенциала на територията**

Финансовият план пряко отразява идентифицираните потребности и потенциал на територията, изведени след задълбочените проучвания на състоянието на територията, предложенията, мненията и очакванията на местната общност и интересът към мерките, който определя и потенциалът за тяхното изпълнение, което от своя страна гарантира постигането на специфичните цели, насочени към приоритетите и стратегическите цели на СВОМР. Индикаторите по мерките от стратегиите са съвкупност от постигнатите индикатори при изпълнението на проектите и в своята цялост дават общият ефект от прилагането на стратегията. Този начин на обвързване на стратегическата рамка позволява реалистично измерване на постигане на всички цели и гарантира постигането на очакваните резултати от прилагането на СВОМР на територията на МИГ. Планираният бюджет по мерки/ интервенции на Стратегията за ВОМР на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ изцяло отразява потребностите за подкрепа на територията на местната инициативна група в избраните приоритетни области и интереса на заинтересованите страни, изследван в процеса на разработване на СВОМР.

Финансовото разпределение на ресурсите по интервенции:

- **Произтича логично от нуждите на територията** и потенциала на местните бенефициенти, **като отчита приоритизирането на нуждите и наличния потенциал**, съгласно Приложение 2.1. към СВОМР Анализа на заинтересованите страни;

- **Осигурява балансираност на финансирането за публичния, стопанския и нестопанския сектор**, като нито един от секторите не е с непропорционално висок дял в определеното финансиране.
- **Обезпечава постигането на специфичните и стратегическите цели и индикаторите** на СВОМР;
- **Подкрепя хоризонталните принципи на ЕС**, включително приобщаване, устойчивост, отдолу-нагоре и мултисекторен подход.

Финансовият план съчетава икономическа ефективност и социално въздействие, осигурявайки устойчиво развитие на територията на МИГ. Финансовият план отразява в пълна степен идентифицираните потребности и потенциала на територията, установени чрез задълбочени териториални и секторни анализи, допълнени от консултативния процес със заинтересованите страни. Изборът на интервенции и тяхното финансово обезпечаване са пряко обвързани с интереса на местната общност, възможностите за реализация и капацитета на потенциалните бенефициенти. Разпределението на финансовия ресурс по отделните интервенции в Стратегията за ВОМР на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ е направено въз основа на задълбочен социално-икономически анализ, идентифицирани потребности на територията, интереса на местната общност и очаквания ефект от прилагането на мерките. Всеки бюджетен ред е съгласуван със съответните индикатори за резултат и изпълнение, което осигурява реалистично планиране, измеримост и мониторинг на ефекта от стратегията. Всеки финансов ресурс по мярка е обвързан с конкретни индикатори за изпълнение (брой проекти, създадени работни места, обхванато население, реализирани дейности и др.), като стойностите им са реалистично планирани въз основа на капацитета на местните бенефициенти, историята на предходни проекти и прогнозирания интерес.

Описание и обосновка на съответствието между финансовия план с целите и всяка от интервенциите на СВОМР, определени на база потребностите и потенциала на територията. Описание на очакваното постигане на резултатите и индикаторите за мониторинг и оценка на стратегията чрез заложения финансов план.

Съответствието между индикативните стойности на индикаторите и разпределения финансов ресурс гарантира възможността за измерване на напредъка и ефекта от изпълнението на стратегията. Всяка интервенция е свързана с конкретни количествени индикатори, което осигурява възможност за проследимост, мониторинг и навременна оценка на резултатите. Това структурирано и обосновано разпределение позволява ефективно и прозрачно управление на стратегията и постигане на устойчиво развитие на територията на МИГ.

7. Описание на уредбата за управление, мониторинг и оценка, която показва капацитета на местната инициативна група да изпълни стратегията: *(не повече от 6 страници);*

7.1. Организационна структура на МИГ:

- Организационна структура/схема.	Местната инициативна група „Стамболово – Кърджали 54“ е сдружение с нестопанска цел, учредено през 2016 г. с предмет „Подпомагане на доброто управление и устойчивото развитие на територията на община Стамболово и 54 гранични села от община Кърджали“. **Върховен орган на сдружението е Общото събрание**, което се състои от всички членове на сдружението. Числеността на общото събрание е 52 членове, представители на идентифицираните групи заинтересовани страни във връзка с изпълнението на СВОМР. В общото събрание членуват лица от следните сектори: - Публичен сектор – 3,85 %, 2 членове (двете общини на територията на МИГ); - Стопански сектор – 48,08 %, 25 членове (фирми /ЕТ, ЕООД, и ООД/ и физически лица /земеделски производители/); - Нестопански сектор – 48,08 %, 25 членове (читалища и физически лица самоопределили се като представители на НПО сектора). Членовете на Общото събрание се разделят по пол така: 28 са мъже и 24 са жени. Членовете на Общото събрание са представители на 26 населени места като 14 се намират в община Стамболово, а 12 се намират в община Кърджали. Двама от членовете са с увреждания и един член е с ромски произход. СНЦ МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ има колективен управителен орган – „Управителен съвет“. Управителния съвет (УС) се избира от Общото събрание. Управителния съвет се избира с мандат 5 години. В следващата графика е представена организационната структура на СНЦ МИГ „Стамболово – Кърджали 54“.
7.2. Управление на МИГ:	

- Органи за управление и контрол;	Органите на управление на Сдружение МИГ „Стамболово - Кърджали 54“ са: 1. Общо събрание; 2. Управителен съвет; 3. Изпълнителен директор. Управителния съвет се ръководи от Председател, който представлява сдружението пред трети лица. Сдружението включва в колективните си органи представители на различни заинтересовани страни от местната общност. Представителите на публичния сектор, представителите на стопанския сектор и представителите на нестопанския сектор в колективния върховен орган и в колективния управителен орган на МИГ не превишават 49 на сто от имащите право на глас. С разписаната уредба за управление на стратегията се гарантира, че вземането на решения от органите на МИГ е прозрачно и в съответствие с принципите на подхода ВОМР.

***Общо събрание*:**

Общото събрание се свиква от Управителния съвет по негова инициатива или по искане на една трета от членовете на Сдружението. Ако в последния случай управителния съвет в двуседмичен срок не отправи писмена покана за свикване на общото събрание, то се свиква от съда по седалище на Сдружението по писмено искане на заинтересуваните членове или упълномощено от тях лице.

Общото събрание се свиква с писмена покана до всички членове, която трябва да съдържа дневния ред, датата, часа и мястото на провеждане на общото събрание и по чия инициатива то се свиква.

Свикването на общото събрание става чрез поставяне на поканата на мястото за обявления в сградата, където се намира офиса на Сдружението, най-малко 14 дни преди датата на насрочения ден на заседанието.

Писмените материали свързани с дневния ред на общото събрание, следва да бъдат предоставени на разположение на членовете най-късно до датата на публикуване или изпращане на поканата за свикването на събранието.

На заседанието на общото събрание се изготвя списък на присъстващите членове на Сдружението. Списъкът се заверява от председателя, секретаря или преброителя на общото събрание.

Общото събрание е законно, ако присъстват лично или чрез пълномощник повече от половината от всички членове. При липса на кворум събранието се отлага с един час по-късно на същото място и при същия дневен ред и може да се проведе, колкото и членове да се явят. Всеки член на общото събрание има право на един глас, който упражнява лично или чрез пълномощника си. Член на общото събрание няма право на глас при решаването на въпроси, отнасящи се до свързани с него лица, по смисъла на § 1 допълнителните разпоредби на търговския закон.

Решенията на общото събрание се вземат с мнозинство от присъстващите. По въпроси, които не са включени в обявения в поканата дневен ред, не може да се вземат решения.

Управителен съвет:

Управителния съвет се състои от 5 лица – членове на Сдружението. Членовете на управителния съвет се избират за срок от 5 години. До избирането на нов управителен съвет членовете на стария изпълняват своите функции. Членовете на управителния съвет могат да бъдат преизбрани без ограничение.

При избора на членове на УС трябва да се следват следните условия:

- **Делът на представителите на публичния сектор – местната власт /общините/, на представителите на стопанския сектор и на представителите на нестопанския сектор в колективния управителен орган – Управителен съвет на Сдружението следва да не превишава 49 процента от членовете на Управителния съвет;**
- **Членовете на управителния съвет – физически лица и представляващите по закон и пълномощие, включително и когато член е юридическо лице, следва да не са свързани лица по смисъла на** § 1 от допълнителните разпоредби на Търговския закон с друг член на управителния съвет на Сдружението.
- **Членовете на общото събрание и на Управителния съвет и представляващите по закон и пълномощие член на Управителния съвет на Сдружението, включително и когато член е юридическото лице, трябва да отговарят на следните условия:**
  1) **Да не са в производство по ликвидация и да не са обявени в несъстоятелност;**
  2) **Да не са осъдени с влязла в сила присъда за престъпление по служба, измама, корупция, участие в престъпна организация, изпиране на пари или друга незаконна дейност, която накърнява финансовите интереси на Европейския съюз;**
  3) **Да не са наказани по административен ред за правонарушение при упражняване на професионалната си дейност;**
  4) **Да нямат задължения, свързани с плащане на вноски за социално осигуряване или плащане на данъци по българското законодателство, освен ако е допуснато разсрочване или отсрочване на задълженията.**

Общо събрание (Върховен орган), включва представители на всички членове на МИГ – публични, стопански и нестопански сектори. Основните му функции включват:

- **Приема основни насоки и програма за дейността на Сдружението, включително и СВОМР;**
- **Приема бюджет на Сдружението, включително бюджета на СВОМР;**
- **Избира и контролира Управителния съвет и контролира неговата дейност.**

Управителен съвет (Управителен орган), които се състои от равнопоставени представители на трите сектора, като участието на нито един сектор не надвишава 49%, в съответствие с изискванията на ВОМР. УС:

- Отговаря за процеса на подготовка и последващо управление на СВОМР;
  - Подготвя и внася в общото събрание проект за бюджет на СВОМР;
  - Разработва и приема вътрешни правила за функционирането на Комисиите за избор на проекти, в които са определени принципите, изискванията и процедурите за извършване на оценка и избор на проекти към СВОМР.
  - Определя експертни съвети и/или комисии, като им делегира правомощия по оценка на проектните предложения, финансирани от Сдружението чрез СВОМР или други финансиращи програми, в съответствие с разпоредбите на съответните управляващи органи, финансиращи стратегията.
  - Одобрява или отхвърля решения за финансиране на проекти по СВОМР.
  - УС управлява бюджета на Сдружението чрез организиране на конкурси на база на приетата СВОМР на Сдружението и съобразени с изискванията на финансиращата организация/институция.

Председател на УС с основни функции:

- Взема решения по всички въпроси, които не са от изключителната компетентност на Общото събрание и Управителния съвет.
- Организира ръководство, мониторинг и контрол за качественото изпълнение на договорите, проектите и другите задължения на Сдружението.
- Представлява сдружението в страната и чужбина, включително пред държавни органи, институции и учреждения, местни органи на власт и управление, обществени организации, финансови институции, данъчни органи митнически органи, органи на НОИ, на НЗОК и трети лица.
- Осъществява координацията и взаимодействието между органите на Сдружението.

Контрол и прозрачност – вземането на решения от органите на МИГ е прозрачно и в съответствие с принципите на подхода ВОМР, което е гарантирано от:

- Регулярни публикации на документи на интернет страницата на МИГ, разпространение на информация за взетите решения и регулярни срещи с местната общност
- **Всеки по-горестоящ орган упражнява контрол върху дейността на подчинените му структури**.
- Всички решения, включително по оценка и подбор на проекти, се документират с протоколи и се публикуват на интернет страницата на МИГ, което гарантира максимална прозрачност в процеса на вземане на решения и информиране на местната общност за тези решения
- Осигурява се възможност за участие на местната общност чрез обществени обсъждания, анкети и обратна връзка.

- Осигурява се възможност за последващо включване на членове в състава на МИГ

Принцип „отдолу-нагоре“:

- Членовете на МИГ и представители на местната общност участват активно в определянето на приоритети, идентифициране на нужди и оценка на изпълнението.

Решенията се вземат с участието на местните заинтересовани страни, което гарантира съответствие с реалните потребности на територията.
Тази уредба гарантира балансирано представителство, откритост на процедурите, ефективно управление и активно участие на местната общност в духа на ВОМР.

- Описание на позициите и изискванията към изпълнителния директор и персонала.	**Сдружение с нестопанска цел Местна инициативна група (МИГ) „Стамболово – Кърджали 54”, предвижда за изпълнението на СВОМР персонал на следните позиции:** **1. Изпълнителен директор (ИД);** **2. Експерт по прилагане на СВОМР;**

1. Изпълнителен директор

Изпълнителният директор се назначава с решение на Управителния съвет на Сдружението, при спазване на изискванията на чл. 13, ал.3 от Наредба № 22/14.12.2015г. на МЗХ. Изпълнителният директор отговаря за прилагането на Стратегията за местно развитие, като неговите правомощия се определят с договора за наемане. Той изпълнява функциите, които са му възложени от Управителния съвет и осигурява изпълнението на решенията на Управителния съвет. Изпълнителният директор участва в заседанията на УС по право със съвещателен глас.
Изпълнителният директор изготвя и предлага за приемане от УС стратегически и годишен план за работа на Сдружението, както и годишен проект на бюджет; подпомага процеса на набирането на средства за дейността на Сдружението; сключва договори с външни изпълнители, свързани с проектната дейност на сдружението и ръководи експертния и административния персонал на Сдружението; организира и ръководи текущата дейност на Сдружението; разработва изискваните от закона или УО политики, обезпечаващи управлението и наблюдението върху дейностите и резултатите, постигани от членовете на екипа; организира реализиране на дейностите по различните проекти и текущо следи за изпълнението на проектните планове; отговаря за изпълнението на одобрените проектни бюджети по даден проект, като следи за целесъобразното и законосъобразното изразходване на финансовите средства по проекта; участва в проверката на реализираните от бенефициентите дейности на място.
Изпълнителният директор трябва да притежава:

- *завършено висше образование, най-малко степен „магистър“;*
- *трудов стаж и/или осигурителен стаж най-малко 5 години;*
- *управленски опит най-малко две години или най-малко три години опит като експерт в МИГ/МИРГ по прилагане на стратегия за ВОМР;*

- *4. опит в реализиране на проект, програма или стратегия със стойност над 100 хиляди лева, финансирани от ЕС или от други международни донори.*

2. Експерт по прилагане на СВОМР

Експертът по прилагане на СВОМР оказва методическа помощ при прилагането на СМР и консултира потенциалните бенефициенти по СВОМР. Подготвя и организира задачите на МИГ по предоставянето на информация на потенциалните и одобрените получатели на подпомагане по СВОМР.

Експертът трябва да притежава:

- *завършено висше образование, най-малко степен „бакалавър“*
- *общ професионален стаж най-малко две години.*

Сдружението ще назначи двама експерти по прилагане на СВОМР, които ще бъдат в офиса на сдружението в с. Стамболово, като ще извършват дейности както на територията на община Стамболово, така и общо за цялата територия на МИГ.

В екипа на МИГ могат да бъдат включени до 3-ма Експерти по прилагане на СВОМР.

Служител на МИГ може да бъде физическо лице, което:

- не е член на колективния управителен орган на МИГ и не е свързано лице с член на колективния управителен орган на МИГ по смисъла на § 1 от допълнителните разпоредби на Търговския закон, с изключение на случаите работодател и работник;
- не е общински съветник, кмет, заместник-кмет или служител на централна или териториална администрация на изпълнителната власт, на местната власт или на публично лице;
- не е лице, което лично или в качеството си на собственик, управител или контролиращ друго лице предоставя консултантски услуги на същата МИГ, свързани с прилагането на стратегия за ВОМР за периода 2023-2027 г.

Експертите, работещи на двете длъжности в МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ отговарят на горепосочените изисквания, притежават необходимият опит и квалификация за гарантиране на административното функциониране на МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ и успешното изпълнение на Стратегията за ВОМР.

За посочените позиции са съставени длъжностни характеристики, в които подробно са описани изискванията за заемане на длъжността, правата, задълженията, подчиненост и взаимодействие за всяка длъжност.

7.3. Капацитет на местната инициативна група да изпълни стратегията за ВОМР:	
- Административен капацитет;	МИГ „Стамболово-Кърджали 54“ разполага с добре изградена административна структура и има нужния човешки ресурс и капацитет за изпълнение на Стратегията на Воденото от общностите местно развитие. Като се добавят и основните структурни звена на двете общински администрации, местният капацитет се оказва доста добър за разработването и изпълнението на нова СВОМР. МИГ има натрупан съществен

	опит в прилагането на стратегия от програмен период 2014-2020, както и опит от изпълнение на проекти, по които МИГ е бенефициент. Експертите, работещи в МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ по време на изпълнението на СВОМР за периода 2014 – 2020, ще останат служители на МИГ и в настоящия програмен период, като те имат и натрупан опит по проекти, по които МИГ е бенефициент. МИГ реализира проекти, финансирани със средства от ЕС, както следва: - Договор № BG06RDNP001-19.001-0004, осъществяван с финансовата подкрепа на под-мярка 19.2, мярка 19 „Водено от общностите местно развитие” от Програмата за развитие на селските райони 2014 – 2020 г., съфинансирана от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони; - Договор №: BG06RDNP001-19.607-0014 „Партньорството като ключ към успеха“, Програма за развитие на селските райони, процедура № BG06RDNP001-19.607 - Подбор на проектни предложения за подготвителни дейности за вътрешнотериториално и транснационално сътрудничество по подмярка 19.3 „Подготовка и изпълнение на дейности за сътрудничество на местни инициативни групи“ от мярка 19 „Водено от общностите местно развитие” от ПРСР 2014 - 2020 г.; - Договор №: BG06RDNP001-19.610-0030 „Подготовка на Стратегия за ВОМР за периода 2023 - 2027 г. на "Местна инициативна група „Стамболово – Кърджали 54" Програма за развитие на селските райони, BG06RDNP001-19.610 - Процедура чрез подбор на проектни предложения по Подмярка 19.1 „Помощ за подготвителни дейности“ на мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“ от Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 – 2020 г.
- Материално – технически капацитет;	МИГ „Стамболово – Кърджали 54“ разполага с просторен офис, ситуиран в общинския център – с. Стамболово, който се намира на централно и комуникативно място. Офисът разполага с всички необходими за нормалното му функциониране помещения – работна зала, заседателна зала и помещения за архив. Офисът е достъпен за хора с увреждания. Офисът на сдружението е оборудван с компютърна и друга офис техника за всеки от планираните служители, които ще бъдат назначени на работа, непосредствено след подписване на договор за безвъзмездна финансова помощ.

- *Финансов капацитет;*	Изпълнението на стратегията за ВОМР ще се финансира от ЕЗФРСР, като е предвидено за постигане на част от целите на стратегията допълващо финансиране от ПРЧР, ПКИП, ПОС и ПО за периода 2023 – 2027 г. За осигуряването на финансова устойчивост, МИГ е осигурила чрез общинските бюджети на участващите общини финансов ресурс в размер на 75 000 лв., което представлява над 5% от сумата на финансовия ресурс за дейностите, свързани с управление, мониторинг и оценка на стратегията и нейното популяризиране. В случай на необходимост, МИГ ще ползва заемно мостово финансиране за тези дейности.

7.4. Описание на системата за мониторинг и оценка:

За периода на изпълнение на СВОМР, мониторингът и оценката ще се извършват съгласно правила за извършване на мониторинг на СВОМР, които се изготвят на базата на чл. 33, ал. 3 от ПМС № 494/2024 г., и се утвърждават от компетентните органи. МИГ изготвя годишен доклад за отчитане изпълнението на стратегията за ВОМР, който се одобрява от КВО на МИГ.

За проследяване напредъка в изпълнението на дейностите и резултатите от прилагане на Стратегията за ВОМР, МИГ прилага система *за текущ мониторинг и оценка*. Тази система включва всички дейности за мониторинг и оценка:

- **Текущ мониторинг на изпълнението на СВОМР**;
- **Текуща годишна оценка на изпълнението *оценка*** а СВОМР - **веднъж годишно**.
- **Външна междинна оценка**, при необходимост.
- **Последваща оценка** в последната година от изпълнението на Стратегията за ВОМР.

В рамките на предвидените дейности за мониторинг и оценка ще се проследява изпълнението на всички основни параметри на стратегията – постигане на целите, приоритетите и индикаторите за резултат. Това ще бъде заложено в минималното съдържание и структурата на докладите за мониторинг и оценките, включително при възлагането им на външни експерти.

Основната цел на системата за текущ мониторинг и оценка е да следи непрекъснато процеса на изпълнение на Стратегията за ВОМР и промените в средата, за да се анализира своевременно напредъкът, качество и проблемите в изпълнението, и да се предприемат навременни корекции, ако това е необходимо.

Планирането и изпълнението на дейностите за текущ мониторинг и оценка е отговорност на Екипа на МИГ „Стамболово – Кърджали 54”. Провеждането на външните оперативни, междинни или последващи оценки се планира и подпомага от Екипа на МИГ и се изпълнява от външни независими оценители. Външните оценки се

представят на компетентните органи на МИГ, в съответствие с приетата уредба за контрол.

Системата за мониторинг и оценка предвижда следните видове външни оценки на Стратегията за ВОМР:

Текущ мониторинг на изпълнението на СВОМР

Целта на текущият мониторинг е осигуряване на постоянна, систематично събирана, навременна и достоверна за напредъка при изпълнението на дейностите по изпълнение на СВОМР, с оглед проследяване на ефективността и предприемане на коригиращи действия в случай на възникнали затруднения и забавяния. Прилагането на текущ мониторинг на изпълнението на СВОМР ще се организира от Изпълнителния директор и осъществява от експерта по прилагане на СВОМР и включва **текущо събиране на необходимата информация за проследяване изпълнението на изпълнението на СВОМР - изпълнение по мерки, напредък по индикатори, усвояване на бюджет, напредък по проектите, брой и тип бенефициенти, географско разпределение на подкрепата.** При установяване на отклонения/ идентифициране на потенциални рискове Екипът на МИГ докладва пред компетентните органи на МИГ, в съответствие с приетата уредба за контрол. Резултатите от текущия мониторинг ще се използват за изготвянето на годишен доклад за изпълнението на СВОМР и за предвидените външни оценки.

Текуща годишна оценка на изпълнението на СВОМР

Текущата оценка ще изследва напредъка по стратегическите и специфичните цели, степента на изпълнение на индикаторите, реализираните проекти и програми, идентифицирани забавяния и затруднения, идентифициране на рискове за изпълнението и др. В резултат от оценката ще бъдат изготвени препоръки за подобрение и необходима корекция в действия. Целта на оценката е да осигури мониторинг и прозрачност на изпълнението, да идентифицира навременно пропуски и проблеми, да осигури информирано вземане на решения на компетентните органи и да повиши ефективността от изпълнението на стратегията. Изпълнението на тази оценка ще се възложи на външни експерти.

Външна *междинна оценка* (при необходимост)

Външна *междинна оценка* се провежда само ако необходима за промяна на Стратегията или при възникване на значителни проблеми в изпълнение на Стратегията, затова нейните конкретни цели и методи се определят преди началото на провеждане. Всяка междинна оценка трябва да оцени напредъка в изпълнението на мерките на основата на изходните индикатори и индикаторите за резултат, да направи изводи и препоръки за подобряване на изпълнението. Решение за провеждане на външна *междинна оценка* взима УС на МИГ „Стамболово – Кърджали 54”. Изпълнението на тази оценка ще се възложи на външни експерти.

Външна последваща (ex-post) оценка

За оценка на цялостното изпълнение на стратегията в края на нейното прилагане ще се извърши външна *последваща (ex-post)* оценка. Тя оценява използването на ресурсите, ефикасността и ефективността на изпълнението, въздействието и устойчивостта на основата на съпоставяне на постигнатото с предварително определените цели. На база на оценката се извеждат факторите, определящи успеха/неуспеха на прилагането на стратегията за ВОМР и поуките за планиране и изпълнение на други подобни програми за развитие на територията. Оценката се извършва в годината на приключване на прилагането на стратегията за ВОМР. Изпълнението на тази оценка ще се възложи на външни експерти.

Целта и е да осигури независима, обективна и професионална оценка **на ефективността, ефикасността и въздействието от прилагането на СВОМР**. Тя **включва анализ на всички основни параметри на стратегията** – цели, приоритети, индикатори за резултати - постигането на целите, приоритетите, индикаторите за резултати, установяване на отклонения/ рискове/ проблеми при изпълнението на СВОМР и дейността на МИГ. За оценката се използват:

- количествен и качествен анализ на данните от текущия мониторинг и публично достъпната информация за изпълнение на проектите по мерките от СВОМР
- оценка по предварително дефинирани критерии (ефективност, резултатност, устойчивост, въздействие)
- качествени методи за събиране на информация от бенефициенти/ заинтересовани страни/ екип на МИГ.
- сравнение на резултатите с целевите стойности на индикаторите.
- оценка на добавената стойност от прилагането на СВОМР.

Оценката установява отклонения/ рискове/ проблеми при изпълнението на СВОМР и дейността на МИГ и дава изводи и препоръки относно изпълнението на СВОМР и дейността на МИГ, в т.ч. за постигнати резултати спрямо целите, за слабостите, трудностите и отклоненията, рисковете и проблемите, за нуждата от вземане на решения за актуализация на стратегията или преразпределение на ресурсите по мерките.

Процедури за Годишните доклади за отчитане изпълнението на стратегията за ВОМР.

Всяка година МИГ изготвя доклад за отчитане изпълнението на СВОМР въз основа на осъществената дейност и събраната информацията за напредъка при изпълнение на текущия мониторинг. Докладът се разработва от експерти на МИГ и се предоставя на УС. Годишните доклади се одобряват от Общото събрание на МИГ. Докладът за отчитане изпълнението на СВОМР се представя пред УО на СПРЗСР, в определените от УО срокове. МИГ ще спазва изискванията на ПМС № 494/2024 г. и указанията за отчитане изпълнението на СВОМР.

Процедура за промяна на стратегията за ВОМР

МИГ ще спазва нормативните изисквания на УО на СПРЗСР и , ПМС № 494/2024 г. в случай на необходимост от изменения на Стратегията за ВОМР. При всички случаи, изменение на СВОМР е допустимо само при определените от УО случаи и ще бъде предхождано от процедури, произтичащи от реда за приемане на настоящата СВОМР, в т.ч. публикуване на актуализиран вариант на СВОМР за обществено обсъждане на официалната страница на МИГ и последващо положително решение на върховния колективен орган на МИГ за измененията в СВОМР.

8. Описание на прилагането на хоризонталните принципи на ЕС съгласно чл. 9 от Регламент (ЕС) 2021/1060 при изпълнението на стратегията: *(не повече от 2 страници)*

Хоризонталните принципи, посочени в чл. 9 от Регламент (ЕС) 2021/1060, създават солидна рамка за защита на правата, равенството и устойчивостта. **В процеса на прилагане на СВОМР**, МИГ ще осигури прилагането на четирите хоризонтални принципа на ЕС, което гарантира, че подходът при изпълнението е устойчив и ще се прилага в съответствие с европейските ценности. **При изпълнението на СВОМР**, МИГ ще гарантира спазването на следните четири хоризонтални принципа:

1. Зачитане на основните права и Хартата на основните права на Европейския съюз

В процеса на изпълнение на СВОМР и прилагане на мерките ще бъдат разработени документи и прилагани процедури, които ще гарантират спазването принципите на Хартата на основните права на ЕС, като: Свобода на стопанската инициатива; Право на собственост; Равенство пред закона; Недискриминация; Културно, религиозно и езиково многообразие; Равенство между жените и мъжете, Интеграция на хората с увреждания; Опазване на околната среда. Спазването на принципите ще бъде съблюдавано при:

- ✓ Членството в Сдружението, достъпа до информация, участие в дейности, организирани от МИГ;
- ✓ Разработване на документи и осъществяване действия, свързани с прилагане на процедурите за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по мерки от СВОМР, при: информиране относно възможностите за кандидатстване; прилагане на критериите за подбор; обществено обсъждане, публикуване на покани, разработване на документите за кандидатстване и изпълнение; извършване на подбор и оценка на проекти; подписване на договори за отпускане на БФП;
- ✓ Разработване на документи и действия, произтичащи от изпълнението на проекти по мерки от СВОМР: проследяване на изпълнението; извършване на проверки на място; изготвяне на инструкции/насоки и др.;
- ✓ Извършване на промени в СВОМР и др.
- ✓ Възлагане на изпълнението и изпълнение на дейности, свързани с изпълнявани от МИГ проекти/административни договори.

Възможно е при извършването на конкретно действие или подготовка на документи да бъде целесъобразно да се гарантират и други права, произтичащи от Хартата, които не са упоменати.

2. Равенство между половете и интегриране на принципа на равенство между половете

Насърчаване на равенството между мъжете и жените, интегрирането на принципа на равенство между половете и отчитането на социалните аспекти на пола.

Спазването на принципа за равенство между половете е ключов елемент за създаване на справедливо и приобщаващо общество, повишаване на ефективността и устойчивостта на прилагането на СВОМР. Някои от основни стъпки за прилагане на този принцип са:

- ✓ При обявяване на процедури за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ, от кандидатите и бенефициентите, ще се изисква спазване на принципа равенството между мъжете и жените, интегриране на принципа на равенство между половете и отчитането на социалните аспекти на пола
- ✓ При изпълнение на дейности свързани с управление, мониторинг, оценка, популяризиране на СВОМР и сътрудничество, ще бъде гарантирано равенството, приобщаване и недискриминацията по полов признак, както и предвидени мерки за противодействие на всякакъв вид дискриминация;
- ✓ Отчитайки проблемите на заетостта сред жените и младите хора, и тяхното недостатъчно включване в социално икономическия живот, СВОМР насърчава предприемаческата активност жените и младите хора чрез специално предвидени критерии за подбор, за да даде възможност за придобиване на равни права в заетостта и професионалната дейност и постигане на финансова независимост, което да предотврати изоставането им, както и насърчаване на младите хора да останат и да се върнат на територията.

3. Недискриминация и достъпност за хората с увреждания

Предотвратяване на всякаква дискриминация, основана на пол, расов или етнически произход, религия или вероизповедание, увреждане, възраст или сексуална ориентация, по време на подготовката, изпълнението, мониторинга, докладването и оценката на СВОМР, по-специално достъпността за хората с увреждания.

Прилагането на ясни политики, които забраняват дискриминация на основата на пол, расов или етнически произход, религия, увреждане, възраст или сексуална ориентация, са предпоставка успешното функциониране на МИГ и прилагане СВОМР. Прилагането на тези политики са ключов фактор за успех и ще гарантира:

- ✓ Създаване на безопасна и приобщаваща среда - гарантиране на равни възможности за включване в процеса, без риск от дискриминация, за всички кандидати и бенефициенти;
- ✓ Повишаване на доверието - чрез прозрачни и справедливи процеси МИГ ще привлече подкрепата и участието на всички групи от местната общност;

- ✓ Осигуряване на устойчивост на стратегията: интегрирането на принципите на равенство и недискриминация ще гарантира, ефективност, дългосрочност и устойчивост;
- ✓ Подпомагане на социалното сближаване: Намаляване на напрежението между различните групи, чрез насърчаване на разбирателство и солидарност.

В процеса на прилагане на СВОМР, ще бъдат осигурени равни възможности за активно участие в процесите, предотвратяване на всякаква форма на дискриминация, като:

- ✓ в процеса на изпълнение, мониторинг, докладване и оценка на СВОМР ще се спазват принципите предотвратяване на всякаква дискриминация, основана на пол, расов или етнически произход, религия или вероизповедание, увреждане, възраст или сексуална ориентация;
- ✓ осигуряването на достъпност за хората с увреждания е важен аспект, който гарантира равнопоставеност в процеса на изпълнение.

Гарантирането на достъпна среда за хора с увреждания, при изпълнението на инфраструктурни проекти, е осигурено с прилагане на законодателството в областта на строителството, като МИГ насърчава осигуряването на мерки за достъпност, над минимално изискуемите по закон. МИГ гарантира и достъпна среда за хората с увреждания – офисът на МИГ е на нивото на прилежащия терен, с осигурен безпрепятствения достъп за хора с увреждания.

4. Насърчаване на устойчивото развитие и принципът за ненанасяне на значителни вреди и опазване на околната среда

Устойчивото развитие е основен принцип за изграждане на бъдеще, което съчетава икономически растеж, социална справедливост и опазване на природните ресурси. Концепцията за ненанасяне на значителни вреди играе ключова роля, като гарантира, че действията в областта на развитието не водят до отрицателни последствия за околната среда или други области. Основни аспекти на тези принципи:

- ✓ Опазване на околната среда: действия като намаляване на замърсяването, опазване на биоразнообразието и устойчива употреба на природни ресурси.
- ✓ Екологична оценка: Преценка за потенциалното въздействие на даден проект или инициатива върху околната среда преди тяхното реализиране.
- ✓ Кръгова икономика: Насърчаване на рециклирането, повторното използване и намаляване на отпадъците.
- ✓ Социална отговорност: Подпомагане на равноправен достъп до ресурси, образование и здравеопазване, докато се опазват екосистемите. При прилагане на Стратегията и финансираните проекти, следва да допринася за екологичния преход и осигурява съответствие с екологични цели съгласно принципа за ненанасяне на значителни вреди: 1. Смекчаване на изменението на климата; 2. Адаптация към изменението на климата; 3. Устойчиво използване и опазване на водните и морските ресурси; 4.Преход към кръгова икономика, предотвратяване на образуването на отпадъци и тяхното рециклиране; 5. Предотвратяване и контрол на замърсяването; 6. Защита и възстановяване на биоразнообразието и екосистемите.

- ✓ Всички инвестиционни проекти по стратегията ще бъдат съгласувани съгласно приложимото екологично законодателство.

Стратегията подлежи на съгласуване с РИОСВ относно спазването на Закона за опазване на околната среда и нормативните актове в сферата на биологичното разнообразие и защитените зони. В процедурите за подбор ще бъде заложено изискването за недопустимост на проекти и дейности по стратегията, които оказват отрицателно въздействие върху околната среда.

Спазването на принципа по отношение на околната среда ще бъде отчитан и при вземане на решение за подкрепа на конкретните бенефициенти, като се гарантира, че проектите ще бъдат подпомогнати при условие, че нямат значително отрицателно въздействие върху околната среда, както и че допринасят за засилване на социалната, икономическа и екологична устойчивост на територията.